

Lahti

Talousarvio 2024

Taloussuunnitelma 2024–2026

Kaupunginvaltuusto 27.11.2023

Lahden kaupunki

Koonti Taloussuunnittelu

Taitto Taloussuunnittelu

Paino Kirjapaino Markprint Oy

Kansikuva Mankeli-kaupunkipyörät, Juha-Pekka Huotari

www.lahti.fi

Johdanto

Lahti – tehty kestäväksi

Lahden kaupungin visio vuoteen 2030 on Lahti – tehty kestäväksi. Visio asettaa Lahdelle kunnianhimoisen tavoitteen edistää niin ekologista, sosiaalista kuin taloudellista kestävyttä. Talousarvio kuvaa, miten vision tavoitteet yhdistyvät kaupungin perustehtäviin – edistää kuntalaisten hyvinvointia ja alueen elinvoimaa.

Lahden väestömäärä on kasvanut 2000-luvulta lähtien keskimäärin noin 0,3 % vuodessa. Kasvun odotetaan nopeutuvan vähintään 0,5 %:iin vuodesta 2026 lähtien Lahteen tulossa olevien teollisten investointien työllisyysvaikutusten seurauksena. Näistä merkittävin on Fazerin tehdasinvestointi. Asukasluvun kasvu on perustunut ja perustuu jatkossakin maahanmuuttoon sekä maan sisäiseen muuttoliikkeeseen. Lahden väkiluku saavuttanee 125 000 asukkaan rajan vuonna 2030.

Väestönkasvuun vaikuttaa vahvasti myös LUT-yliopiston opiskelijamäärien kasvuennusteet. Korkeakoulu-opiskelijamäärän odotetaan nousevan vuoteen 2030 mennessä kymmeneentuhanteen opiskelijaan nykyisestä noin 6 900 opiskelijasta. Kaupungin tulevaisuuden menestymiseksi edistämme osaavan työvoiman saatavuutta alueen työelämän tarpeisiin sekä vahvistamme vieraskielisten työllistymistä ja kotoutumista. Valtion kanssa neuvotellaan uudesta MAL-sopimuksesta kaudelle 2024–2027 kaupunkiseudun kasvun vauhdittamiseksi.

Lahden kaupunki julkaisi keväällä 2023 tilinpäätöksen yhteydessä kaupungin ensimmäisen kestävyysraportin. Raportti kertoo kaupungin kehityksestä ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden näkökulmista. Kestävyysraportointia toteutetaan YK:n kestävä kehityksen globaalin toimintaohjelman (Agenda 2030) tavoitteiden mukaisesti, ja se julkaistaan jatkossa vuosittain.

Hiilineutraali Lahti

Lahden kunnianhimoinen tavoite on olla hiilineutraali kaupunki vuonna 2025, ensimmäisenä Suomen suurista kaupungeista. Tavoite toteutuu, mutta alkuperäisestä aikataulusta hieman viivästyneenä. Lahti jatkaa vahvoja panostuksia ilmastotyöhön ja haluaa vahvistaa edelläkävijän asemaansa kansallisesti ja kansainvälisesti ilmastotyössä. Kaupunki ei voi itse vaikuttaa suoraan kaikkien päästöjen osalta tavoitteisiin pääsemiseen. Työ vaatii aktiivista otetta myös alueen muilta toimijoilta. Lisäksi kansallisen ilmastopolitiikan linjaukset tulevat olemaan merkittävässä osassa hiilineutraaliuden saavuttamisessa.

Tulevina vuosina Lahden ilmastotyö kohdistuu erityisesti liikenteen päästöjen vähentämiseen ja maankäytön hiilinielujen vahvistamiseen. Luontoaskel terveyteen -ohjelmassa yhdistyy asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen ja ilmastotyö. Ohjelman kaupunki toteuttaa yhdessä Päijät-Hämeen hyvinvointialueen ja alueen yliopistojen kanssa.

Osaava Lahti

Lahden ympäristö- ja elintarvikeosaaminen luovat hyvän perustan koko kaupunkiseudun kasvulle. Kaupunki panostaa voimakkaasti vuonna 2024 yritysten toimintaedellytysten ja

kasvun tukemiseen. Tukemisessa keskitytään alueen avainklusterien ja -ekosysteemien (mm. elintarviketeollisuus, sähköinen liikenne, urheiluliiketoiminta) vahvistamiseen sekä suurten investointihankkeiden toteutumiseen. Kaupunki tukee kasvua ja yritysten sijoittautumista alueelle yhteistyössä alueen yliopistojen sekä korkeakoulujen kanssa.

Kaupungin valinta EU:n kaupunkimissioon eli Euroopan sadan johtavan ympäristökaupungin joukkoon on osoitus jo tehdyn työn arvostuksesta. Samalla se tukee liike- ja tutkimustoiminnan ja investointien tulevaa kasvua. Valtakunnalliset panostukset TKI-toimintaan, korkeakoulujen aloituspaikkoihin ja työllisyyden vahvistamiseen edistävät Lahden elinvoimatyötä.

TE-palvelut siirtyvät valtiolta kuntien hoidettavaksi vuoden 2025 alusta. Jatkossa kunnat vastaavat kaikista työnhakua, työllistymistä ja yritystoimintaa tukevista työllisyyteen liittyvistä palveluista. Lahden kaupunki muodostaa oman työllisyysalueen ja Päijät-Hämeen muut kunnat muodostavat oman työllisyysalueensa. Työllisyysalueiden välillä on tarkoitus tehdä tiivistä yhteistyötä ja sopia työnjaosta mm. toimintaan liittyvissä erityispalveluissa. TE2024-uudistuksen myötä työllisyyspalvelujen helposti saavutettavat asiakas-, tapahtuma- ja koulutuspalvelut mallintuvat uudella tavalla Palvelutorin alustalle.

Talouden kehitys

Talouden kehitystä varjostavat tällä hetkellä Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, Israelia vastaan tehdyt terroristiset iskut, energiamarkkinoiden epävakaus sekä korkotason ja hintojen nousu. Suomen talous on taantumassa, mutta kasvun odotetaan käynnistyvän alkuvuonna 2024.

Tämä kaikki heijastuu kaupungin talouteen voimakkaana tarpeena sopeuttaa taloutta koko taloussuunnitelmakauden aikana vuosina 2024–2026. Talousarvioon sisältyy talouden tasapaino-ohjelma, jolla tavoitellaan 50 milj. euron taloutta tasapainottavaa vaikutusta. Toteutuakseen ohjelma tulee edellyttämään valtuustolta vuoden 2024 alun aikana valintoja ja päätöksiä vaihtoehtoisista sopeutuskeinoista.

Houkutteleva työyhteisö Lahti

Muuttuva työelämä ja yhteiskunta edellyttävät jatkuvaa arviointia henkilöstöjohtamisen tavoista ja vaatimuksista. Kilpailu osaavasta työvoimasta on kiristynyt. Tulevaisuudessa henkilöstön sitouttaminen kaupunkiorganisaatioon on entistä haasteellisempaa.

Lahden kaupungin henkilöstöjohtamisen ytimessä ovat hyvän yhteistyön ja luottamuksen rakentaminen. Tavoitteena on osaava, motivoitunut ja hyvinvoiva henkilöstö.

Lahdessa 27.11.2023

Mika Mäkinen

Vt. kaupunginjohtaja

Sisällys

1. Yleinen osa	6
1.1. Talousarvion rakenne	6
1.2. Lahden kaupungin organisaatio	7
1.3. Lahti-konserni.....	7
1.3.1. Lahti-konsernin yleiset tavoitteet.....	8
1.3.2. Yhtiökohtaiset tavoitteet.....	8
1.3.3. Lahti-konsernirakenne	10
1.4. Toimintaympäristö	11
1.4.1. Lahden väestökehitys.....	11
1.4.2. Rakentaminen	11
1.4.3. Ilmastotyö	11
1.4.4. Elinvoima ja työllisyys.....	12
1.4.5. Hyvinvoinnin edistäminen	12
1.4.6. Sisäinen valvonta ja riskienhallinta kaupunkikonsernissa.....	13
1.5. Talouden kehitysnäkymät.....	16
1.6. Henkilöstön kehitysnäkymät.....	17
2. Strategiaosa	20
2.1. Strategian valmistelu, toteutus ja seuranta	21
2.2. Toiminnalliset tavoitteet eli strategian kärkihankkeet 2024	22
3. Talousosa	32
3.1. Talousarvion sitovuus ja taloutta ohjaavat kriteerit	32
3.1.1. Sitovuus.....	32
3.1.2. Avustusten myöntäminen	33
3.1.3. Hankinnat	34
3.2. Talouden tasapaino-ohjelma	35
3.3. Käyttötalousosa.....	37
3.3.1. Konsernihallinnon palvelualue	37
3.3.2. Sivistyksen palvelualue.....	46
3.3.3. Kaupunkiympäristön palvelualue.....	58
3.4. Tuloslaskelmaosa.....	64
3.4.1. Verotulot	66
3.4.2. Valtionosuudet.....	67
3.4.3. Korkotulot ja -menot	68
3.4.4. Muut rahoitustulot ja -menot	68
3.5. Investointiosa	69
3.5.1. Kiinteä omaisuus.....	69
3.5.2. Talonrakennus.....	70
3.5.3. Julkinen käyttöomaisuus	74
3.5.4. Irtain omaisuus.....	75
3.5.5. Arvopaperit ja osuudet.....	75
3.6. Rahoitusosa	76
3.6.1. Antolainat	77
3.6.2. Lainanotto ja lyhennykset, pitkäaikaiset lainat	77
4. Talousarvion ja taloussuunnitelman hyväksyminen	79
5. Liitteet	81
5.1. Strategiset mittarit.....	81
5.2. Toiminnan tunnusluvut.....	90

1

Yleinen osa

1. Yleinen osa

1.1. Talousarvion rakenne

Lahden kaupungin taloussuunnitelma laaditaan vuosittain kolmivuotisena. Kaupunginvaltuusto hyväksyy sen talousarvion hyväksymisen yhteydessä. Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi. Talousarvio jakautuu yleiseen-, strategia-, talous- sekä hyväksymisasiin. Talousarvion valmistelua ohjaa kuntalaki (2015/410) sekä Suomen Kuntaliiton ja kirjanpitolautakunnan hyvinvointialue- ja kuntajaoston antamat ohjeet ja suositukset talousarvion ja taloussuunnitelman valmistelusta ja sisällöstä.

Yleisessä osassa esitellään Lahden kaupungin organisaatio, Lahti-konserni ja sen yhtiökohtaiset tavoitteet sekä kuvataan toimintaympäristöä väestönkehityksen, rakentamisen, ilmastotyön, elinvoiman ja työllisyyden, hyvinvoinnin edistämisen sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan näkökulmista. Lisäksi yleisestä osasta löytyvät talouden ja henkilöstön kehitysnäkymät. Talouden kehitysnäkymissä luodaan katsaus kansantalouden, kunnallistalouden ja kaupungin taloudellisen tilanteen kehittymiseen. Henkilöstön kehitysnäkymiä käsitellään määrällisistä ja laadullisista näkökulmista.

Strategiaosassa kuvataan kaupungin strategia ja sen kärkitoimenpiteet. Talousarvion toiminnalliset tavoitteet on johdettu kärkitoimenpiteistä, joilla strategia viedään käytäntöön. Toimenpiteiden vastuutahot on ilmoitettu toimenpiteiden kohdalla.

Talousosa jakautuu sitovuus-, talouden tasapaino-ohjelma-, käyttötalous-, tuloslaskelma-, investointi- sekä rahoitusosiin. Talousarvion sitovuusosassa kerrotaan talousarvion kaupunginvaltuustoon nähden sitovat tasot ja niiden sitovuudet sekä annetaan taloutta ohjaavia kriteereitä. Talouden tasapaino-ohjelma -osassa on kuvattu ohjelman sisältö ja toteutus. Käyttötalousosassa esitetään palvelualueiden talousarviot sitovuustasoittain. Laskelmat sisältävät kaupungin sisäiset ja ulkoiset erät.

Tuloslaskelmaosassa on kunnan kokonaistaloudellinen laskelma, joka osoittaa tulorahoituksen riittävyyden palvelujen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin. Tuloslaskelmaosassa kuvataan myös verotulot ja valtionosuudet sekä rahoitustulot ja -menot. Investointiosassa on kuvattu kaupungin investointitulot ja -menot investointiryhmittäin ja hankekohtaisesti. Investointisuunnitelmat esitetään viiden vuoden ajalta. Rahoitusosassa esitetään miten investoinnit, muut sijoitukset pysyviin vastaaviin ja pääoman palautukset tulorahoituksen lisäksi rahoitetaan.

Talousarvion ja taloussuunnitelman hyväksyminen -osassa esitetään kahdeksan kohtaa, joista kaupunginvaltuuston tulee tehdä päätös.

Strategiset mittarit sekä toiminnan tunnuslukutaulukot ovat talousarvion liitteenä. Käyttötalouden toimintaa kuvaavissa mittareissa käytetään kaupunginhallituksen 29.5.2023 § 189 päättämässä Lahden kaupungin vuoden 2024 talousarvion sekä vuosien 2024–2026 taloussuunnitelman laadintaohjeissa määritellyjä Lahden kaupungin oman väestöennusteen mukaisia asukaslukuarvioita. Vuoden 2022 asukasluku on lopullinen, toteutunut asukasluku.

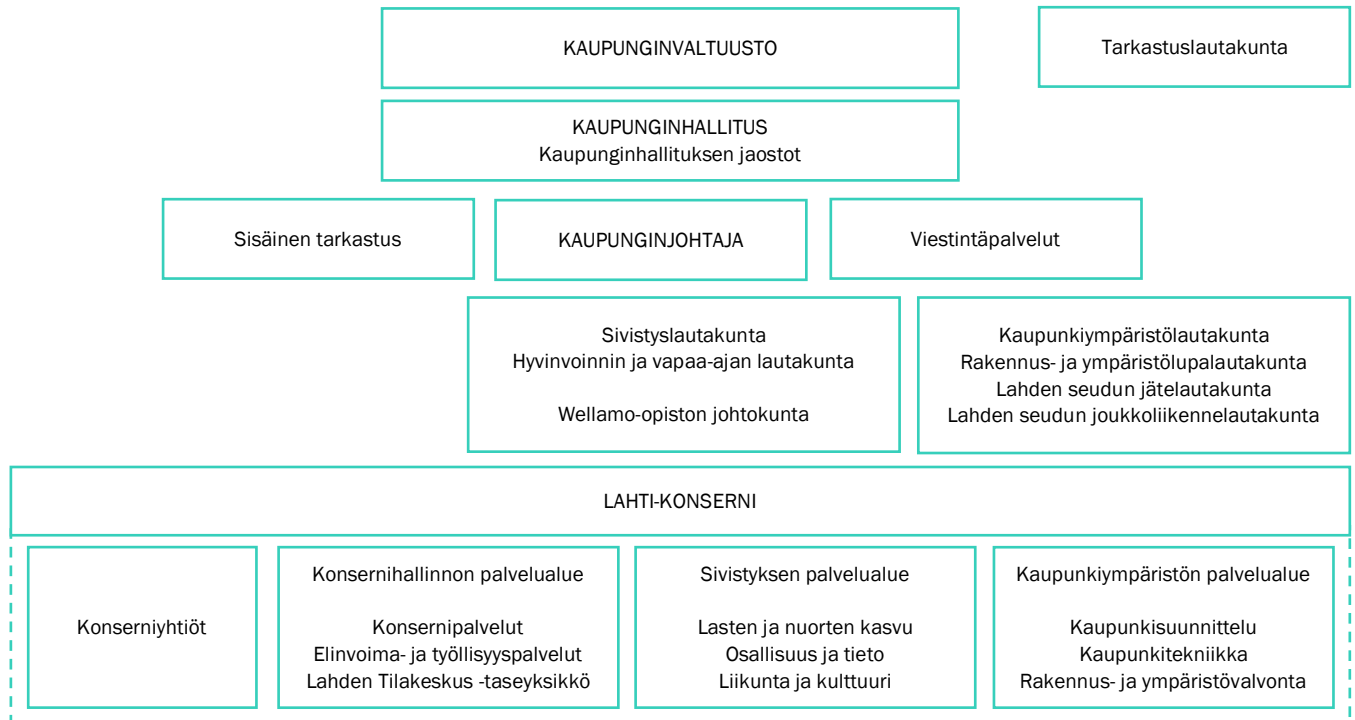
Mittareissa käytettävät asukasluvut:

- 2022: 120 175
- 2023: 120 494
- 2024: 120 712

Taulukoissa käytetään seuraavia lyhenteitä:

- TP = tilinpäätös
- KS+LTA:t = käyttösuunnitelma ja lisätalousarviot
- TA = talousarvio
- TS = taloussuunnitelma

1.2. Lahden kaupungin organisaatio

Tarkemmat palvelualueiden organisaatiokaaviot löytyvät Lahden www-sivuilta <https://www.lahti.fi/tietoa-lahdesta/kaupungin-organisaatio>.

1.3. Lahti-konserni

Konsernin toiminnan ohjaus

Lahden kaupungin omistajapolitiikan lähtökohtana on resursien suuntaaminen kaupunkia parhaiten palvelevalla tavalla. Omistajaohjauksen tehtävänä on huolehtia konsernin omaisuudesta ja pääoman tehokkaasta käytöstä. Lahti-konsernin omaisuuden jälleenhankinta-arvo on noin 2,3 mrd. euroa. Tavoitteellinen omistajuus on konsernin toiminnan ja talouden ohjauksessa merkittävin tekijä.

Kaupungin strategiset linjaukset ohjaavat konsernissa yhteisöjen ja säätiöiden toimintaa ja omistusta. Omistaja-arvo perustuu yhteisön tai säätiön strategiaan, taloudelliseen tai toiminnalliseen merkitykseen omistajalle. Omistamisella voi olla myös puhtaasti taloudellisia tavoitteita, jolloin yhtiöiden osinkotavoitteet ovat merkittävä osa talousarviota. Tytäryhteisöjen ja säätiöiden rooli Lahden kaupungin strategian toteutumisessa on merkittävä. Tavoitteiden toteutumista seuraa konserni- ja tilajaosto.

Lahti-konsernin tulevia tapahtumia

Kaupunginvaltuuston 13.12.2021 § 151 hyväksymien omistajaohjauksen periaatteiden ohjaamana konsernirakennetta tullaan tiivistämään ja muokkaamaan myös vuonna 2024.

Lahti-konsernissa luottoriskiä hallitaan arvioimalla annettujen lainojen ja takausten riskejä. Riskienhallinnalla voidaan tasata ja vähentää konsernin rahoitusriskejä ja valvoa kokonaisriskien kehittymistä.

Konserniyhtiöiden osinkotavoite, 1000 €	TA 2024
Lahden Talot Oy -al konserni	550
Lahti Aqua Oy -al konserni	1 200
Lahti Energia Oy -al konserni	1 000
Salpakierto Oy	59
Yhteensä	2 809

1.3.1. Lahti-konsernin yleiset tavoitteet

Lahti-konsernin yhtiöille asetetaan seuraavat, kaikkia yhtiöitä koskevat yleiset tavoitteet:

- Konserniyhtiöiltä edellytetään tervettä pitkäjänteistä taloudenpitoa ja kannattavuutta. Tavoitteeksi asetetaan, että tytäryhteisöjen taloudelliset tunnusluvut ovat edellisvuotta paremmat.
- Yhtiöt edistävät vähähiilistä rakentamista omissa rakennushankkeissaan.
- Tytäryhteisöjen tulee hankinnoillaan tukea alueen yritysten innovaatioita ja edistää niiden markkinoille pääsyä ja kilpailukykyä.
  - Yhtiöt edistävät Lahden hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista ja toteuttavat sitä hankinnoissaan, erityisesti liikenne- ja energiahankinnoissa.
  - Tavoitteeksi asetetaan, että tytäryhteisöjen hankinnat kohdentuvat alueen yrityksiin edellisvuotta enemmän.
  - Hankinnoissa tulee soveltaa ympäristökriteerien lisäksi sosiaalisia ja eettisiä kriteerejä.
- Tytäryhteisöjen tulee madaltaa työttömien ja opiskelijoiden kynnystä siirtyä työelämään palkkaamalla tukityöllistettyjä, harjoittelijoita ja kesätyöntekijöitä. Tavoitteeksi asetetaan, että tukityöllistettyjä, harjoittelijoita ja kesätyöntekijöitä palkataan edellisvuotta enemmän.

- Yhtiöt kehittävät omaa vastuullisuusraportointiaan YK:n kestävän kehityksen luokittelun mukaisesti. Vastuullisuusyötä tulee kehittää CSRD-direktiivin mukaisesti auditointien suuntaan yhtiön valitsemassa aikataulussa ja muodossa.
- Yhtiöt viimeistelevät yhtiökohtaiset tiekartat kohti hiilineutraaliutta ja toteuttavat suunnitelmat.
  - Yhtiöt laativat päästölaskelmat ja raportoivat mahdolliset päästökompensaatiot joka toinen vuosi. Seuraavan kerran raportoidaan vuodesta 2024.
  - Tavoitteena on hiilineutraalius Lahti-konsernin tasolla Lahden kaupungin aikataulun mukaisesti.
- Yhtiöt valitsevat Lahden kiertotalouden tiekartasta kolme konserniyhtiötä koskevaa toimenpidettä, jotka edistävät kiertotaloutta niiden toiminnassa.
  - Yhtiöt valmistelevat valittuihin toimenpiteisiin pohjautuvan suunnitelman kiertotalouden edistämiseksi.
  - Kiertotaloustyötä tulee kehittää suunnitelman mukaisesti yhtiön valitsemassa aikataulussa ja muodossa.

1.3.2. Yhtiökohtaiset tavoitteet

Asuminen ja toimitilat

Lahden Talot Oy -al konserni

- Turvallinen, kohtuuhintainen ja energiatehokas vuokra-asuminen.
- Oman pääoman tuotto vähintään 10 %.
- Osallistuminen MAL-sopimuksen toteuttamiseen.

Spatium Toimitilat Oy

- Toimitilojen vuokrausasteen nousu viime vuodesta.
- Yhtiön käyttökate-%:n parantaminen viime vuodesta.

Kiinteistö Oy Lahden Tiedepuisto

- Tilojen täyttöaste vähintään 95 %.
- Rakennuksissa toimivien korkeakoulujen ja yritysten yhteistyön tiivistäminen.
- Merkittävä osallistuminen hiilineutraalin rakentamisen innovaatioverkoston toimintaan.

Alueellinen kehittäminen

KOKO Lahti Oy

- Lahden aseman vahvistaminen kasvavana ja elinvoimaisena tapahtumakaupunkina.
- Yhtiön toiminnan liiketaloudellinen tehokkuuden kasvu.
- Vuonna 2024 vierailijoita yli 400 000.
- Hallien käyttöasteen parantaminen edellisestä vuodesta.

Lahden seutu – Lahti Region Oy

- Osallistuminen yhteistyössä elinkeino-yhtiöiden kanssa toimialan investointien houkutteluun seudulle osana matkailun kasvustrategiaa.
- Kansainvälisten majoitusvuorokausien pitkän aikavälin kasvu yli 3 % ja kotimaisten majoitusvuorokausien kasvu yli 4 %.
- Sijoituksen nousu Suomen suosituimpien kongressialueiden joukossa.

Lahden Seudun Kehitys LADEC Oy

- Neuvonta- ja kehittämispalveluissa vuosittain yli 1 500 asiakasta.
- Kehittämispalvelut kasvaville ja kehittyville yrityksille -tavoite: yli 40 yritystä TeamFinland-palvelujen piiriin.
- Yrityshankinta/sijoittumispalvelut -tavoite: alueelle sijoituvissa yrityksissä yli 120 työpaikkaa LADEC:n myötävai- kukuksella.
- Strategisten kasvukumppanuuksien malli alueella käytössä kasvavien ja investoivien yritysten tueksi.
- LADEC:n rooli työvoiman saatavuuden edistämässä ja TE-palvelujen kokonaisuudessa määritelty.
- Toiminta-alueen laajenemisen edistäminen LADEC:n omilla toimilla.

Infrastruktuurin ylläpito

Lahden Pysäköinti Oy -al konserni

- Oman pääoman tuotto positiivinen.
- Latausinfra kehittäminen ja latauspisteiden vuosittainen lisääminen.
- Aktiivinen osallistuminen kaupunkitasoiseen pysäköintiratkaisujen suunnitteluun.

Lahti Aqua Oy -al konserni

- Edellytysten luonti veteen ja vesiosaamiseen sekä ympäristökuormituksen vähentämiseen perustuvien tuote- ja palvelukonseptien muodostumiselle.
- Kaupungille kuuluvan vastuun kantaminen hulevesien hallinnasta asemakaava-alueella kaupungin puolesta, erikseen sovittavalla tavalla.
- Oman pääoman tuotto vähintään 10 %.

Lahti Energia Oy -al konserni

- Oman pääoman tuotto vähintään 10 %.

Salpakierto Oy

- Korkea yhdyskuntajätteen kierrätysaste. Tavoitteena edellisvuotta korkeampi kierrätysaste ja kierrätysaste 65 % vuonna 2035.
- Oman pääoman tuotto vähintään 5 %.

Palvelutuotanto

Provincia Oy

- Käyttäjä- ja tilaaja-asiakkaiden tyytyväisyyden jatkuva parantaminen.
- Järjestelmäudistushankkeen laadukas ja tehokas läpivienti.
- Oman pääoman tuotto positiivinen.

Työterveys Wellamo Oy

- Käyttäjä- ja tilaaja-asiakkaiden sekä henkilöstön tyytyväisyyden jatkuva parantaminen.
- Kaupungin työnantaja-aseman tukeminen työhyvinvointia ja työssä jaksamista edistävillä laadukkailla palveluilla.
- Työterveys Wellamon toiminnan hallittu alasajo toteutetaan vuoden 2024 kesällä.

Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy

- Käyttäjä- ja tilaaja-asiakkaiden tyytyväisyyden jatkuva parantaminen.
- Oman pääoman tuotto positiivinen.
- Aktiivinen osallistuminen työllisyyden kuntakokeiluun.

Päijät-Hämeen Ateriapalvelut Oy

- Käyttäjä- ja tilaaja-asiakkaiden tyytyväisyyden jatkuva parantaminen.
- Oman pääoman tuotto positiivinen.

1.3.3. Lahti-konsernirakenne

Lahden kaupunkikonserni		Omistukset on esitetty konsernin omistusosuuksina. 14.9.2023	
Lahden kaupunki			
Taseyksiköt		Joidenkin omistuksien osalta on tulossa muutoksia vuonna 2024.	
Lahden kaupunginteatteri		Muuttuva omistusosuus on esitetty omistus 2024 -sarakkeessa.	
Lahden kaupunginorkesteri			
Lahden Tilakeskus			
Yhteisöt			
Asuminen ja toimitilat	Konserni	omistus 2024	Infrastruktuurin ylläpito
			Konserni
Lahden Talot Oy (alakoverni)	100,00 %		Kiinteistö Oy Hansaparkki
Lahden Asunnot Oy	100,00 %		Kiinteistö Oy Lahden Siltavouti
Lahden Palveluasunnot Oy	100,00 %		Lahden Pysäköinti Oy
Kiinteistö Oy Nastonharjun liiketalo	75,60 %		Lahden Sairaalaparkki Oy
Kiinteistö Oy Lahden Tiedepuisto	54,60 %		Lahti Aqua Oy (alakoverni)
Lahden Rudolf Steiner -koulun Talo Oy	91,70 %		Aqua Palvelu Oy
Lahden Terveystalo Oy	100,00 %		Aqua Verkko Oy
Nastolan virastotalokiinteistö Oy	100,00 %		LABIO Oy
Paavolakiinteistö Oy	100,00 %		Lahti Energia Oy (alakoverni)
Päijät-Hämeen Ajoharjoittelurata Oy	92,30 %	0 %	Lahti Energia Sähköverkko Oy
Radio- ja tv-museosäätiö	50,00 %		Salpakierto Oy (alakoverni)
Spatium Toimitilat Oy (alakoverni)	100,00 %		Salpamaa Oy
Lahden Jäähalli Oy	48,84 %		
Alueellinen kehittäminen			Palvelutuotanto
KOKO Lahti Oy	100,00 %		Lahden Konservatorio Oy
Lahti Events Oy	100,00 %		Provincia Oy
Lahden seutu - Lahti Region Oy	52,90 %		Päijät-Hämeen Ateriapalvelut Oy (alakoverni)
Lahden Seudun Kehitys Oy LADEC	81,10 %		Ateriasisko Oy
			Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy
			Työterveys Wellamo Oy
Kuntayhtymät			Palvelutuotanto
Alueellinen kehittäminen			
Päijät-Hämeen Liitto kuntayhtymä	58,08 %		Hollolan-Lahden vesilaitos kuntayhtymä
Koulutuskeskus Salpaus kuntayhtymä (alakoverni)	65,88 %		
Salpaus-palvelut Oy	63,86 %		
Yhdistelemättömät osakkuusyhteisöt			
Asunto Oy Kittilän Petsukka	33,33 %		Riihelän Huolto Oy
Kiinteistö Oy Lahden Laiturikadun Pysäköinti	32,53 %		Seponkadun pysäköinti Oy
Kiinteistö Oy Villähteen liikekeskus	29,14 %		
One1 Oy	50,00 %		
<p>Konsernitiilinpäätökseen on yhdistelty emoyhteisö Lahden kaupunki sekä tytäryhteisöt ja kuntayhtymät, joissa Lahden kaupunki on jäsenenä. Kuntayhtymät on yhdistelty omistusosuuden mukaan. Konsernitiilinpäätökseen yhdisteltyjen yhteisöjen yksityiskohtaisemmat tiedot on esitetty konsernin liitetiedoissa.</p>			

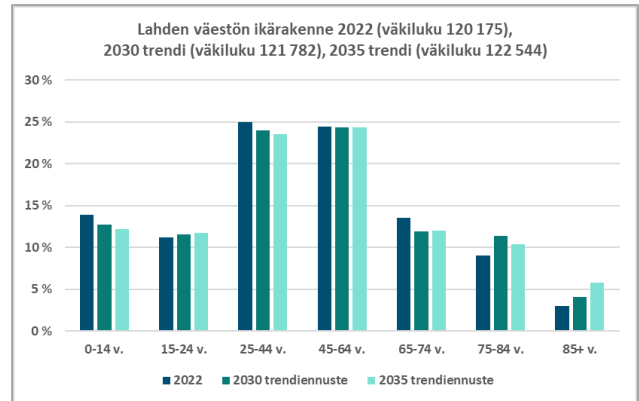
1.4. Toimintaympäristö

1.4.1. Lahden väestökehitys

Lahti on Suomen yhdeksänneksi suurin kaupunki. Vuoden 2022 lopussa asukkaita oli 120 175. Väkiluku kasvoi 148 henkilöllä. Väestömäärä on kasvanut 2000-luvulta lähtien 8 752 henkilöllä, keskimäärin noin 0,3 % vuodessa. Asukasluvun kasvu on perustunut maahanmuuttoon ja maan sisäiseen muuttoliikkeeseen. Vuonna 2022 Lahti on saanut muuttovoittoa ulkomailta 697 henkilöä.

Lahden väestökehityksessä työikäisten osuus pienenee ja vanhusväestön osuus kasvaa. Trendinmukaisen väestöennusteen mukaan alle 15-vuotiaiden määrä vähenee Lahdessa 1 268 henkilöllä ja 75 vuotta täyttäneiden määrä kasvaa 4 474 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. Vastaavasti vuoteen 2035 mennessä alle 15-vuotiaiden määrä vähenee Lahdessa 1 786 henkilöllä ja 75 vuotta täyttäneiden määrä kasvaa 5 403 henkilöllä. Väestöllinen huoltosuhte on Lahdessa korkeampi kuin koko maassa keskimäärin. Vuonna 2022 Lahdessa oli 65,4 lasta tai vanhusta sataa työikäistä kohden, koko maassa 62,9. Väestöllinen huoltosuhteluku on Tilastokeskuksen arvion mukaan vuonna 2030 Lahdessa 67,7 ja

koko maassa 65,3, vuonna 2035 Lahdessa 70,0 ja koko maassa 67,3. Lukuun vaikuttaa väestön ikääntyminen sekä syntyvyyden lasku.

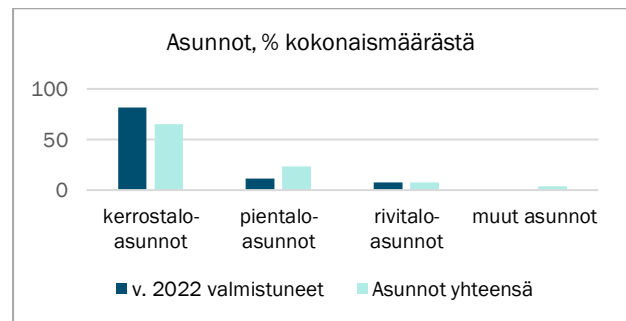

Lähde: Tilastokeskus ja Lahden oma trendinmukainen väestöennuste

1.4.2. Rakentaminen

Vuonna 2022 Lahteen valmistui 1 112 asuntoa, joista kerrostaloasuntoja oli 81,4 %, pientaloasuntoja 11,3 % ja rivitaloasuntoja 7,3 %.

Vuoden 2022 lopussa Lahdessa oli yhteensä 76 570 asuntoa, joista kerrostaloasuntoja oli 65,1 %, pientaloasuntoja 23,4 %, rivitaloasuntoja 7,7 % ja muita asuntoja 3,8 %.

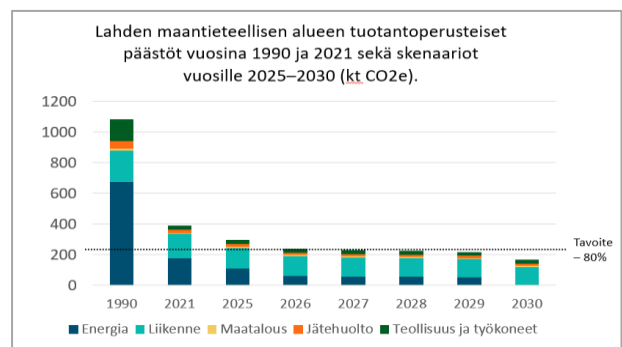

1.4.3. Ilmastotyö

Lahden kaupunki tavoittelee hiilineutraaliutta vuonna 2025, kymmenen vuotta ennen kansallista tavoitetta ja ensimmäisenä Suomen suurimmista kaupungeista. Tavoitteena on vähentää maantieteellisen alueen tuotannollisia päästöjä 80 % vuoden 1990 päästöistä ja huolehtia loppujen päästöjen sitomisesta hiilinieluihin ja -varastoihin.

Vuonna 2021 Lahden päästöt olivat vähentyneet vertailuvuodesta noin 64 %. Skenaariotarkastelun perusteella tavoitteen mukaisia päästövähennyksiä ei saavuteta vielä vuonna 2025, mutta pian sen jälkeen. Hiilineutraalius on mahdollista saavuttaa lähivuosina, mikäli sekä kaukolämmön että erillislämmityksen päästöt pienenevät merkittävästi ja tieliikenteessä ollaan valmiita sitoutumaan merkittäviin paikallisiin toimenpiteisiin. Kaupunki ei voi vaikuttaa suoraan kaikkiin päästöihin, joten tavoitteisiin pääseminen vaatii aktiivisuutta alueen muilta toimijoilta mukaan lukien asukkaat, yritykset ja yhdistykset. Myös kansallisen ilmastopolitiikan on jatkuttava kunnianhimoisella linjalla.

Kaupunginhallitus hyväksyi 12.6.2023 § 226 Lahden ilmastohjelman päivityksen, jossa oli 96 ilmastotoimenpidettä. Jatkossa Lahden ilmastotyö kohdistuu erityisesti liikenteen päästöjen vähentämiseen ja maankäytön hiilinielujen vahvistamiseen sekä ilmastobudjettiin kytkemiseen taloussuunniteluun. Ilmastotyötä tehdään entistä enemmän yhdessä muiden kaupunkien kanssa osana EU:n kaupunkimissiota.

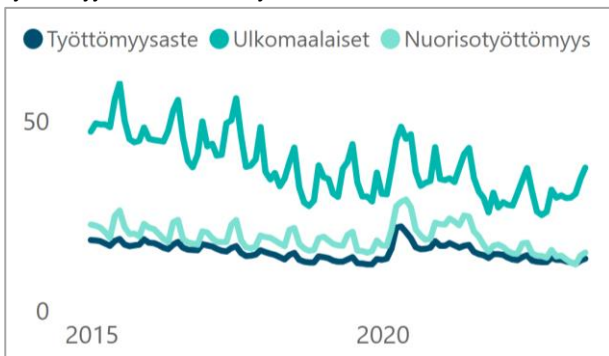
Lähde: CO2 -raportti, Sitowisen skenaariot, sekä Lahti Energian tiedot

1.4.4. Elinvoima ja työllisyys

Vuosina 2022–2023 Lahden työllisyyskehitys on ollut koronapandemian ja kuntakokeilun aloituksen jälkeen ennätysellisen myönteinen. Lahti on noussut useita sijoja työttömyysasteiden vertailussa 12 suurimpaan kaupunkiin.

Lahti oli vuoden aikana sekä kokonais- (-0,9 %-yks.) että nuorisotyöttömyysasteessa (-2,6 %-yks.) suurin pudottaja (7/22–7/23). Ulkomaalaisten työttömyysasteiden vertailussa Lahti oli sijalla 6 (+0,1 %-yks.). Rakennetyöttömyysasteessa Lahti oli 3. suurin pudottaja (-5,5 %-yks.). Työttömien aktivointiasteen vertailussa Lahti oli puolestaan 3. suurin nostaja (+12,6 %-yks.).

Työttömyysasteiden kehitys 2015–2023

Lähde: TEM Työvälistilasto

Pitkäaikaistyöttömien määrät ovat kääntyneet Lahdessa selvään laskuun. Heinäkuussa 2023 pitkäaikaistyöttömiä oli yhteensä 3 173. Vuodessa vähennystä oli lähes 700 henkilöä (-687). Myönteisestä työllisyyskehityksestä huolimatta haasteena on ollut yli 1 000 päivää työttömänä olleiden määrän kasvu. Vuonna 2022 Lahden kaupunki maksoi pitkään työttömänä olleista työmarkkinatuen kuntaosuuksia noin 20,0 milj. euroa.

Vuoden 2021 aikana avoimien työpaikkojen määrä lähti voimakkaaseen nousuun. Avoimia työpaikkoja oli helmikuussa 2022 ennätysmäärä, peräti 11 408 kappaletta. Trendi on ollut

1.4.5. Hyvinvoinnin edistäminen

Kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla (kuntalaki 1 §). Lahdessa hyvinvointityötä tehdään kokonaisvaltaisesti ja monialaisesti koko kaupunkiorganisaatiossa ja alueellisissa verkostoissa. Hyvinvointityön tavoitteena on lisätä asukkaiden hyvinvointia, osallisuutta, terveyttä ja toimintakykyä, ehkäistä sairauksia ja syrjäytymistä sekä vahvistaa alueen elinvoimaa.

Lahden kaupungin hallinnoima Palvelutori on tapahtuma- ja kokoustiloinen monialainen hyvinvoinnin ja osallisuuden alusta. Se varmistaa ja mahdollistaa osaltaan lahtelaisten arjen sujuvuutta sekä vahvistaa yhteistoiminnan mahdollisuuksia yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhteistyötä tehdään myös maakunnallisesti Päijät-Hämeen hyvinvointialueen sekä

väheneeseen päin ja heinäkuussa 2023 avoimia työpaikkoja oli enää vain 4 258.

Työllisyshoito on uudistunut 1.3.2021 alkaneen Lahden seudun työllisyyden kuntakokeilun myötä (Lahti, Hollola, Orimattila, Asikkala, Kärkölä). Työllisyyskokeiluissa on tavoiteltu vahvempaa vaikuttavuutta sovittamalla yhteen valtion ja kuntien palveluja. Pohjoismainen työvoimapalvelumalli tuli voimaan 2.5.2022. Tämän jälkeen eduskunta hyväksyi lakiesityksen TE-palvelujen uudistuksesta 1.3.2023. Kunnat sopivat työllisyysalueen muodostamisesta ja ilmoittavat siitä lokakuun 2023 loppuun mennessä työ- ja elinkeinoministeriölle. Lahden kaupunginvaltuusto päätti 2.10.2023 § 97, että Lahden kaupunki järjestää TE-palvelut 1.1.2025 alkaen itse.

Kaikki kuntakokeilut päättyvät 31.12.2024 ja palvelujen järjestämisvastuu siirtyy kunnille 1.1.2025. Lahden elinvoimalle on onnistuneen työllisyshoidon lisäksi ratkaisevaa alueen yritysten menestyminen ja alueen koulutustason parantaminen.

Lahden alueen kilpailukystrategian kärkenä on vahvistaa elinkeinomyönteisyyttä, lisätä yrittäjyyttä ja tätä kautta työpaikkojen määrää sekä verotuloja. Vuosina 2022 ja 2023 kilpailukystrategia on toteutunut monella eri tavalla. Esimerkiksi Lahden yritysanta on tasaisessa nousussa ja oli vuoden 2023 ensimmäisellä neljänneksellä 8 139 (2022 Q4: 8 046). Yrityskannan kasvu on ollut maan keskitasoa nopeampaa (2023 Q1: Lahti +3,3 % ed. v.; koko maa +2,7 % ed. v.).

Elinvoimaa on edistänyt vuonna 2023 myös erilaiset suurtahtumat (mm. Ironman 70.3 MM-kilpailut) ja matkailu on elpynyt koronapandemiaa edeltävälle tasolle. Heinäkuussa 2023 kotimaisia yöpyjiä Lahdessa oli 24 054 ja ulkomaisia 2 809. Lahdessa oli kotimaisia yöpyjiä suhteessa selvästi enemmän kuin koko maassa (Lahti: kotimaiset 89,5 %, ulkomaiset 10,5 %; koko maa: kotimaiset 81,6 %, ulkomaiset 18,4 %).

Päijät-Hämeen muiden kuntien kanssa hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisen käytäntöjen kehittämiseksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten kasvun hillitseminen edellyttää asukkaiden hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämistä sekä toimivia palveluketjuja kaupungin ja Päijät-Hämeen hyvinvointialueen välillä. Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021 § 7) säädetään vuosittain pidettävistä hyvinvoinnin ja terveyden (HYTE) edistämisen neuvotteluista. Hyvinvointialueella alkuvuodesta 2023 aloittanut yhdyspintaneuvottelukunta edistää hyvinvointialueen, alueen kuntien ja muiden toimijoiden yhteistyötä keskittyen etenkin hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä yhdyspintatyöhön. Neuvottelukunta määrittelee vuosittaisissa HYTE-neuvotteluissa yhdyspintatyön keskeiset kehittämiskoh-

teet, jotka linjaavat yhdessä tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä. Maakunnalliset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopistealueet ovat mielen hyvinvointi, osallisuus ja yhteisöllisyys, arjen turvallisuus, päihteettömyys ja terveelliset elintavat. Työtä tukee myös maakunnallinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma sekä sitä täydentävät lasten ja nuorten, ikääntyneiden ja ehkäisevän työn suunnitelmat.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021, § 6) velvoittaa kuntia seuraamaan asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia ja niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin sekä kunnan palveluissa toteutettuja toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Kunnalla on ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin, kuin tämä tehtävä kytkeytyy kunnan muihin lakisääteisiin tehtäviin.

Lahden kaupungin laaja, kerran valtuustokaudessa koottava hyvinvointikertomus 2017–2020 on hyväksytty kaupunginvaltuustossa 8.3.2021 § 32. Hyvinvoinnin tilasta raportoidaan vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä ja tietopohjaa ylläpidetään sähköisessä hyvinvointikertomuksessa. Vuonna 2024 tullaan valmistelemaan Lahden kaupungin hyvinvointikertomus vuosilta 2021–2024.

Lahden kaupungin hyvinvointisuunnitelman 2022–2025 (kaupunginvaltuusto 25.4.2022 § 40) avulla johdetaan, kehitetään ja ohjataan kaupungissa tehtävää hyvinvointi- ja osallisuustyötä. Hyvinvointisuunnitelma tiivistää kaupungin eri palvelualueiden hyvinvoinnin edistämisen tavoitteet, toimenpiteet ja arviointimittarit yhteen asiakirjaan. Suunnitelman laadintaa ohjaavat kaupungin strategia ja hyvinvointikertomus, keskeiset kansalliset ja alueelliset hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden painopistealueet sekä kaupunkilaisille suunnattujen kyselyjen tulokset.

Hyvinvointisuunnitelma toteuttaa myös Luontoaskel terveyteen -ohjelman sekä kestävän kehityksen tavoitteita. Luontoaskel terveyteen on Lahden seudun terveys- ja

ympäristöohjelma vuosille 2022–2032. Lahden kaupunki, Päijät-Hämeen hyvinvointialue ja alueen yliopistoyhteisö tekevät ohjelman avulla tiivistä yhteistyötä liikkumisen, kasvispainotteisen ravitsemuksen, paremman asuinympäristön ja luontokontaktien edistämiseksi sekä ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillitsemiseksi. 10-vuotinen ohjelma yhdistää Päijät-Hämeen alueen terveys- ja ympäristötavoitteet.

Lahdessa on kehitetty pitkäjänteisesti kaupungin osallisuusmallia. Neljä alueellista kumppanuuspöytää aloittivat uutena lähidemokratiamallina syksyllä 2021. Ensimmäinen toimintakausi päättyi toukokuussa 2023. Uusi kaksivuotiskausi (2023–2025) alkoi 1.6.2023. Osallistuvan budjetoinnin toimintamallia toteutetaan säännöllisenä, joka toinen vuosi toteutuvana asukasosallisuuden toimintamuotona. Vuosi 2024 on hankkeiden toteuttamisvuosi. Lahden kaupungin osallisuuden arvioinnin tutkimus toteutettiin alkuvuodesta 2023.

Lahden kaupunginhallitus hyväksyi yksimielisesti suosituksen vaikutusten ennakoarvioinnin tekemisestä päätösvalmistelussa 25.1.2021 § 38. Päätösten vaikutusten ennakoarvioinnin (EVA) päämääränä on kuntalaisten hyvinvoinnin ja kunnan elinvoiman edistäminen. Tavoitteena on tehdä jokaisen päätösvalmistelun aluksi ratkaisu vaikutusten ennakoarvioinnista. Kaupunginhallitus tarkasteli suosituksen toteutumista 29.5.2023 § 197. Vuosien 2021–2022 aikana vaikutusten ennakoarviointeja oli merkitty asianhallintajärjestelmään yhteensä 300, joista 176 vuoden 2022 aikana.

Kaupunginhallitus merkitsi tiedoksi Lahden kaupungin ensimmäisen kestävyysraportin 27.3.2023 § 106. Kestävyys on periaate, joka koskee kaupungin kaikkea toimintaa. Kestävyysraportti kertoo kaupungin kehityksestä ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden näkökulmista. Nämä kestävyys-eri ulottuvuudet tulee ottaa tasavertaisesti ja samanaikaisesti huomioon kaupungin toiminnassa ja päätöksenteossa. Kestävyysraportointia toteutetaan YK:n kestävän kehityksen Globaalin kestävän kehityksen -toimintaohjelman (Agenda 2030) tavoitteiden mukaan.

1.4.6. Sisäinen valvonta ja riskienhallinta kaupunkikonsernissa

Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan sisäisiä menettely- ja toimintatapoja, joilla pyritään varmistamaan toiminnan laillisuus ja tuloksellisuus. Sen tavoitteena on auttaa johtoa havaitsemaan toimintaan liittyvät riskit ja varmistaa, että niitä pystytään hallitsemaan. Hyvin toimiva valvonta vähentää tahallisia ja tahattomia toimintavirheitä, epä johdonmukaista toimintaa, taloudellisia menetyksiä ja puutteita asioiden hoidossa.

Riskienhallinnalla tarkoitetaan menettely- ja toimintatapoja, joilla tunnistetaan ja arvioidaan toimintaan kohdistuvia sisäisiä ja ulkoisia riskejä sekä määritellään toimenpiteet niiden hallitsemiseksi. Kokonaisvaltainen riskienhallinta on systemaattinen prosessi, jolla kaupungin tavoitteita, prosesseja ja toimintaa uhkaavat merkittävimmät riskit tunnistetaan, arvioidaan, hallitaan ja raportoidaan. Kokonaisvaltaisessa riskienhallinnassa myös koko riskienhallintaprosessia seurataan ja pyritään kehittämään jatkuvasti.

Riskienhallintaa on myös toiminta, jolla pyritään varmistamaan tavoitteiden saavuttaminen ja mahdollisuuksien hyödyntäminen. Riskienhallinnan toimenpiteillä varmistetaan, että organisaation johdolla on käytettävissään tarpeellinen ja ajantasainen tieto merkittävistä riskeistä, suunnitelmat niiden hallitsemiseksi ja toimintaohjeet vahinkotilanteisiin. Toiminnan jatkuvuus poikkeuksellisen vakavien riskien kohdalla varmistetaan valmiussuunnitelmilla ja muilla toiminnan jatkuvuuteen ja häiriöttömyyteen pyrkivillä etukäteisvalmisteluilla.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeistus

Lahden kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet on hyväksytty kaupunginvaltuustossa 18.1.2016 § 6. Kaupunginhallituksen 5.12.2022 § 442 hyväksymä Sisäinen valvonta osana hyvää hallinto- ja johtamistapaa Lahden kaupungissa -yleisohje täydentää valtuuston antamia perusteita.

Riskienhallinnan toteutus on ohjeistettu kaupunginvaltuuston Lahden kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet -päätöksessä, kaupungin hallinto- ja toimintasuunnitelmassa sekä tilivelvollisten toimielinten päätöksissä.

Kuntalaki (§ 129) määrittää reunaehdot kaupungin myöntämän lainan taikka takauksen tai muun vakuuden antamiseen. Laissa todetaan, että kunnan myöntämä laina, takaus tai muu vakuus ei saa vaarantaa kunnan kykyä vastata sille laissa säädettyistä tehtävistä. Kunta ei saa myöntää lainaa, takausta tai muuta vakuutta, jos siihen sisältyy merkittävä taloudellinen riski. Kunnan edut tulee turvata riittävän kattavilla vakuuksilla tai vastavakuuksilla. Konserni- ja tilajaosto on hyväksynyt 2.6.2023 § 58 kuntalain mukaisen kaupungin riskitarkastelmallin.

Riskienhallintaa ja sisäistä valvontaa toteutetaan kaikilla organisaatiotasolla, eri toiminnoissa ja prosesseissa sekä palvelutuottajille ulkoistetuissa palveluissa ja hankinnoissa. Riskienhallinta on myös tärkeä osa kaupungin strategista toiminnan suunnittelua ja johtamisjärjestelmää.

Kaupunginhallituksen alaiset toimielimet vastaavat omalla tehtäväalueellaan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukaisesta järjestämisestä, toimeenpanon valvonnasta ja tulokellisuudesta sekä merkittävimpien riskien raportoinnista kaupunginhallituksen antamien ohjeiden mukaisesti. Kaupunginjohtaja, palvelualuejohtajat sekä muut johtavat viranhaltijat ja esihenkilöt vastaavat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanosta ja raportoinnista. Sisäisen tarkastus avustaa kaupunginhallitusta ja kaupungin johtoa arvioimalla ja tarkastamalla sisäisen valvonnan toimivuutta.

Kaupunkikonserniin kuuluvan yhteisön hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat yhteisön sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukaisuudesta lainsäädännön ja konserniohjeistuksen mukaisesti sekä raportoinnista kaupunginhallitukselle.

Käytännön vastuu sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toteuttamisesta on siten palvelualueilla, taseyksiköissä ja konserniin kuuluvissa yhteisöissä, eli siellä, missä riskit myös ensisijaisesti syntyvät. Sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta vastaavat kaikki tilivelvolliset ja esihenkilöt. Riskienhallinnasta vastaa koko henkilöstö prosessien mukaisesti.

Riskienhallinnan toteutus

Lahden kaupungilla riskienhallinnan työkaluja on kehitetty vuosina 2022–2023 ottamalla käyttöön Kiwa Impact -riskienhallinnan tietojärjestelmä. Tietojärjestelmän avulla saadaan koottua parempaa tilannekuvaa, ajantasaisempaa tietoa ja raportointia kaupungin merkittävimmistä riskeistä.

Kaupungin riskien luokittelussa käytetään 4x4-riskitaulukkoa, jonka avulla riskejä saadaan käsiteltyä ja arvioitua yhteismitallisesti kaupungin eri toiminnoissa. Tällä mahdollistetaan myös riskien keskinäinen vertailu. 4x4-riskitaulukossa riskien toteutumisen todennäköisyydet on luokiteltu neljään luokkaan, epätodennäköinen, mahdollinen, todennäköinen ja lähes varma. Myös riskien vaikutukset on luokiteltu riskitaulukossa neljään luokkaan, vähäinen, kohtalainen, merkittävä ja kriittinen. Taulukkoa käytettäessä riskin todennäköisyys kerrotaan riskin vaikutuksella, jolla saadaan määritettyä riskin merkittävyys. Riskin merkittävyys on myös luokiteltu taulukossa neliportaisesti matalan tason riskeihin, kohtalaisen tason riskeihin, korkean tason riskeihin ja kriittisiin riskeihin.

Koska käytettävissä olevat riskienhallintaresurssit ovat rajallisia, tunnistettuja riskejä tulee priorisoida ja kohdentaa riskienhallintaa tarkoituksenmukaisesti ja vaikuttavasti. Kriittiset riskit edellyttävät välittömiä riskienhallintakeinoja ja seurantaa. Samoin korkeat riskit tulisi ottaa nopeasti käsittelyyn ja miettiä niille tehokkaita riskienhallintakeinoja. Matalille riskeille ei yleensä ole tarvetta tehdä toimenpiteitä. Riskienhallinta voidaan nähdä käytettävissä olevien resurssien ja kustannusten optimointina suhteessa niillä saavutettaviin ja tavoiteltaviin hyötyihin.

Riskienhallintakeinoja ovat esimerkiksi riskin poistaminen, siirtäminen, jakaminen, pienentäminen tai suurentaminen. Jos tunnistettu riski hyväksytään organisaation riskinottohalun mukaiseksi tai sille ei kyetä kustannustehokkaasti asettamaan vaikuttavaa riskienhallintakeinoa, riski voidaan myös valita siedettäväksi. Erityishuomiona se, että riski voi olla myös mahdollisuus ja tarjota esimerkiksi tilaisuutta taloudelliseen kasvuun. Kaikki tunnistetut riskit eivät välttämättä edellytä riskienhallintakeinojen asettamista. Riskienhallintakeinot ja resurssit tulisikin priorisoida riskin merkittävyyden mukaan. Työturvallisuuden vaikuttavat riskit tulee kuitenkin poistaa.

Kaupungin riskit on luokiteltu viiteen riskiluokkaan, joita ovat operatiiviset riskit, strategia- ja maineriskit, vahinko- ja vaatimustenmukaisuusriskit, talous- ja rahoitusriskit sekä ulkoiset riskit. Tällä on pyritty riskienhallinnan systematisoimiseen sekä tukemaan kaupungin riskien hahmottamista ja käsitteilyä. Riskejä voi nousta myös käytössä olevien luokkien ulkopuolelta, ja uusia riskejä voidaan määrittää ja sisällyttää käytössä oleviin riskiluokkiin. Riskien vaikutukset saattavat olla moniulotteisia, ja riskit sekä niiden vaikutukset voivat muuttua ajan myötä.

Riskiluokat

Operatiiviset riskit	Strategia- ja maineriskit	Vahinko- ja vaatimustenmukaisuusriskit
<ul style="list-style-type: none"> • Tietoarkkitehtuuri ja data • Tekoäly ja robotisaatio • Strategian toimeenpano • Hankintatoimi • Osaaminen • Kasvatavat peruskorjaustarpeet (ml. sisäilmahaasteet) • Palvelukehitys ja prosessien tehokkuus • Sosiaalinen media • Asiakas- ja asukaskokemus • Työllisyydenhoito • Resurssien kohdentaminen • Henkilöstön ikärakenne • Henkilöstön työhyvinvointi • Ulkoistetut palvelut 	<ul style="list-style-type: none"> • Sidosryhmät, edunvalvonta • Henkilöstön saatavuus ja työnantajakuva • Organisaation resilienssi/uudistumiskyky • Kaupunkikehityshankkeet • Kasvatavat hyvinvointierot ja palvelutarpeet • Omistajaohjaus • Veto- ja pitovoima • Organisaatorakenne ja toimintamalli • Yritysyhteistyö • Konsernina toimiminen ja konserni prosessit • Brändi 	<ul style="list-style-type: none"> • Sisäinen ja ulkoinen valvonta • Vastuullisuus • Ilmastonmuutos • Turvallisuus • Tietoturva- ja kyberriskit • Tietosuojat • Toimintavarmuus ja jatkuvuudenhallinta • Työturvallisuus-, väkivalta- ja uhkatilanteet • Sopimusvelvoitteet
<p>Talous- ja rahoitusriskit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Talouden rakenteellinen tasapaino • Omistaja-arvo ja osinkotulot • Lainarahoituksen saatavuus/ likviditeettiriski • Investointien priorisointi ja hallinta • Kiinteistöomaisuuden optimointi • Maanjalostuksen tulot • Korko- ja sijoitusriski • Vero- ja maksutulot • Lainamäärän kasvu • Tuottavuuden kehitys 	<p>Ulkoiset riskit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Muuttuva turvallisuusympäristö • Taloustilanne • Lainsäädäntö • Poliittinen toimintakulttuuri ja päätöksenteko • Pandemia • Suuronnettomuudet • Markkinoiden kehittyminen • Globaalit ilmiöt • Lakiuudistukset • Työn murros 	

Riskienhallinnassa on tärkeintä, että kaupungin toiminnalle merkittäviä riskejä saadaan tunnistettua ja niille pystytään miettimään vaikuttavia hallintakeinoja. Riskienhallintatoimenpiteitä valittaessa on tärkeää tarkastella asiaa kokonaisvaltaisesti hyödyntäen parasta saatavilla olevaa tietoa. Tähän voidaan käyttää esimerkiksi todettujen poikkeamien tai vahinkojen analysointia ja niistä saatujen oppien hyödyntämistä. Taroituksenmukainen riskienhallinta tukee kaupungin tavoitteiden saavuttamista, parantaa kaupungin jatkuvuuden hallintaa ja häiriötilanteista selviytymistä.

Seuranta ja raportointi

Kuntalaki edellyttää, että selonteko sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä tulee sisällyttää tilikaudelta laadittavaan toimintakertomukseen. Riskienhallinnan tilaa seurataan raportointien yhteydessä talousarviovuoden aikana ja tuloksista raportoidaan tilinpäätöksen yhteydessä.

1.5. Talouden kehitysnäkymät

Valtiovarainministeriön mukaan hintojen ja korkojen nousu on vähentänyt kotitalouksien kulutusta ja investointeja, minkä vuoksi Suomen talous on loppuvuoden 2023 taantumassa. Kysynnän odotetaan piristyvän sekä Suomessa että euroalueella vuonna 2024. Korkojen nousun odotetaan kääntyvän laskuun vuoden 2024 aikana. Kotitalouksien ostovoima kääntyy kasvuun ja sen myötä kulutus lisääntyy sekä vuosina 2024 että 2025. Bruttokansantuotteen (BKT) arvioidaan kasvavan 1,2 %. Vuonna 2025 kulutuksen ja investointien kasvun odotetaan vahvistuvan ja BKT:n arvioidaan kasvavan 1,8 %.

Asuntorakentaminen vähenee rajusti vuosina 2023–2024. Tästä huolimatta investointinäkymät ovat valoisat, sillä energiasiirtymään liittyviä investointisuunnitelmia on ennätysellisen paljon. Edullinen energia ja kunnossa oleva hintakilpailukyky lisäävät myös tuotannollisia investointeja.

Alkuvuonna 2023 jatkunut työllisyyden kasvu on taittunut kesän aikana ja lievä lasku jatkuu loppuvuonna. Heikoin työllisyystilanne on rakentamisessa. Työllisyyden laskun arvioidaan jäävän kuitenkin lyhytaikaiseksi, ja työllisyys kasvaa uudelleen jo vuonna 2024. Vuoteen 2025 mennessä 15–64-vuotiaiden työllisyysaste nousee 74,3 %:iin.

Tulevaisuuden ennusteisiin sisältyy monia riskejä, jotka liittyvät muun muassa rakentamiseen, kotitalouksien kulutuskäyttäytymiseen ja maailmantalouteen. Niiden toteutuminen viivästyttäisi talouden elpymistä ja pitkittäisi taantumaa.

Kuntatalous

Vuoden 2023 alusta sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävät siirtyivät hyvinvointialueille ja niitä vastaava rahoitus valtiolle. Sote-uudistuksen vaikutukset sekä verotuloja leikkaava vaikutus tulevat näkymään vuonna 2024 ensimmäisen kerran täysimääräisesti kunnallis- ja yhteisöverotuloissa. Kuntien tehtävät tulevat jatkossa painottumaan koulutus- ja varhaiskasvatuspalvelujen järjestämiseen.

Pääasiassa kuntien menoja kasvattaa kustannustason nousu, johon vaikuttaa etenkin kunta-alalle sovitut ns. yleisen linjan ylittävät palkkaratkaisut. Palkkaratkaisusta huolimatta työikäisen väestön määrän väheneminen ja työvoiman saata- vuuongelmat haastavat kunta-alaa, jossa eläköityminen on voimakasta. Osaajapulaa on mm. sivistystoimessa sekä teknisessä toimessa, mikä vaikeuttaa jo nyt palvelujen järjestämistä ja hankkeiden toteuttamista. Peruspalvelujen tuottaminen kohtuullisin kustannuksin saattaa olla tulevaisuudessa entistä haastavampaa. Kuntahallinnon investointipaineiden arvioidaan pysyvän mittavina jatkossakin. Kuntahallinnon alijäämä tasaantuu 0,2 %:iin suhteessa bruttokansantuotteen vuosina 2025–2027.

Vuonna 2025 työ- ja elinkeinopalvelut siirretään kuntien vastuulle ja samalla kuntien rahoitusvastuuta työttömyysetuuksista laajennetaan koskemaan työmarkkinatuen lisäksi myös perus- ja ansiopäivärahaa. Muutos lisää kuntatalouden menoja vajaalla miljardilla eurolla vuoden 2025 tasolla. Yleisellä työllisyyskehityksellä on uudistuksen jälkeen entistä suurempi vaikutus kuntien talouteen.

Taloustilanne vuosina 2022–2023

Ennakoitua parempi verotulokehitys, arvioitua suuremmat omaisuuden myyntivoitot ja valtionavustukset sekä toimintakulujen toteutuminen arvioitua alhaisempaan nostivat Lahden kaupungin vuoden 2022 tilikauden tuloksen 47,1 milj. euroon. Vuosikate oli 100,0 milj. euroa ja tulo-rahoitus riitti kattamaan nettoinvestoinnit.

Vuoden 2023 talouskehitykseen vaikuttavat korkeaksi nousut inflaatio ja energiamarkkinoiden epävakaus. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan osaltaan lisää epävarmuutta talouden kehitykseen. Kuntoutussairaala Jalmarin kiinteistön kauppa lisää kaupungin toimintatuloja kertaluonteisesti.

Verotulojen arvioidaan kasvavan merkittävästi alkuperäisestä talousarviosta. Tilinpäätösennusteen mukaan alkuperäisen talousarvion -9,3 milj. euron tilikauden tulos on vahvistumassa +15,8 milj. euroon (ennuste Q3). Tilikauden 2023 lopullinen tulos varmistuu tilinpäätöksen yhteydessä.

Talouden kehys

Kaupunginhallitus hyväksyi 29.5.2023 § 189 Lahden kaupungin vuoden 2024 talousarvion ja vuosien 2024–2026 taloussuunnitelman laadintaohjeet ja talouden kehyksen. Vuoden 2024 talousarviokehyksen mukainen tuloslaskelma päättyi 4,2 milj. euron vuosikatteeseen ja -50,9 milj. euron tulokseen.

Kaupungin taloussuunnitelma 2024–2026

Lahden kaupungin tulokset valmistellulla taloussuunnitelma- kaudella ovat tappiolliset. Kaupungin tulosta heikentävät sote- uudistukseen liittyvä leikkaus verotuloihin ja valtionosuuksiin sekä konsernista saatavien tulojen romahtaminen. Valmistelussa on huomioitu maksujen ja taksojen indeksikorotukset sekä talouden kasvun vaikutus verotuloihin. Menoja nostavat kustannusten nousu (inflaatio ja palkkaratkaisu) sekä jo toteutuneet ja tulevat päiväkotij- ja koulurakennusinvestoinnit (käytökulut ja poistot). Korkojen nousulla on negatiivinen vaikutus rahoitusmenoihin, mutta myös positiivinen vaikutus saataviin tuloihin.

Talousarvion 2024 toimintatulot ovat 165,7 milj. euroa, vähennystä edelliseen vuoteen verrattuna on 9,3 %. Toimintamenot ovat 524,5 milj. euroa, lisäystä edelliseen vuoteen verrattuna on 4,2 %. Talousarviovuoden toimintakate on -357,8 milj. euroa.

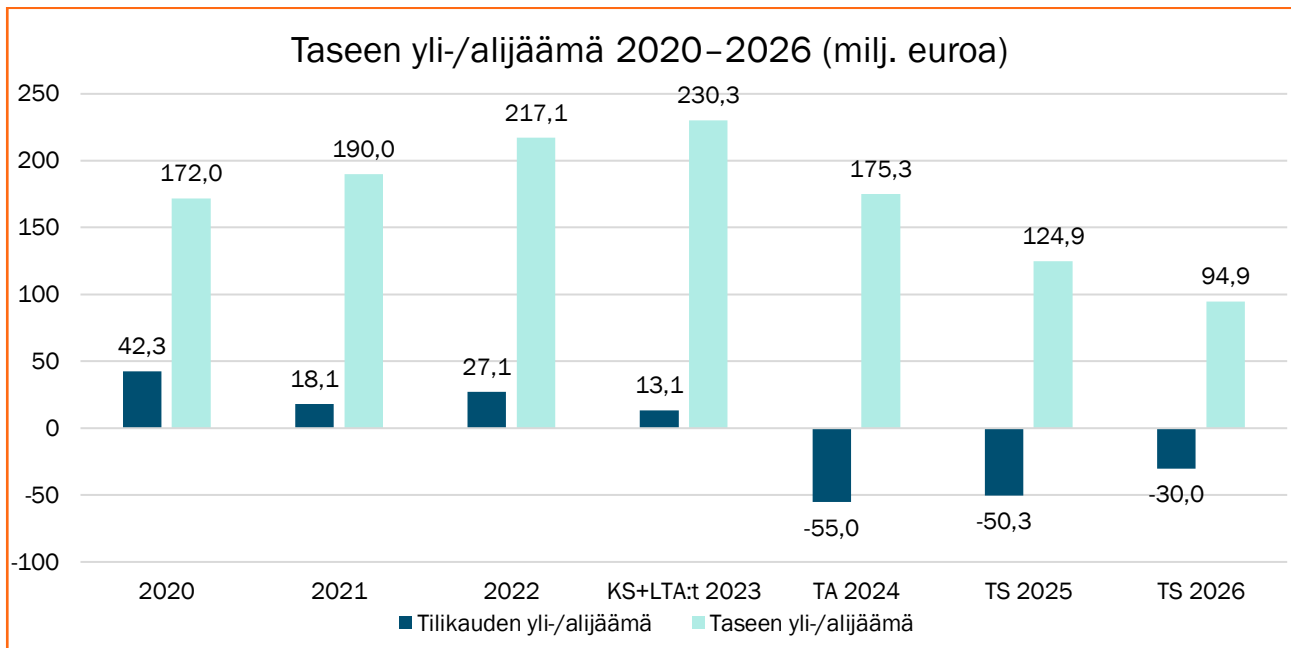
Talousarviovuonna 2024 vuosikate on 0,1 milj. euroa ja tilikauden tulos on -55,1 milj. euroa. Tilikauden alijäämäksi on arvioitu -55,0 milj. euroa. Taseeseen kertynyt ylijäämä on arviolta noin 175,3 milj. euroa. Talousarviovuoden poistot ovat yhteensä 55,2 milj. euroa, kasvua edellisvuoteen 6,9 %. Investointien bruttomenot ovat 75,5 milj. euroa.

Kaupunginvaltuusto päätti 28.11.2022 § 127 käynnistää parlamentaarisen valmistelun talouden tasapaino-ohjelman laatimiseksi vuosille 2024–2026. Ohjelmassa on huomioitu valtuuston vuonna 2021 asettaman parlamentaarisen ryhmän periaatelinjaukset ja määritelty kaupungin keskeisten palvelujen laajuus ja laatutaso talouden tunnuslukujen perusteella.

Talouden tasapaino-ohjelma on sisällytetty taloussuunnitelmaan kaudelle 2024–2026. Parlamentaarinen työryhmä tekee ehdotuksen talouden tasapaino-ohjelmasta kaupunginhallitukselle lokakuussa 2023. Kaupunginhallitus tekee

esityksen talouden tasapaino-ohjelmasta 7.11.2023 ja kaupunginvaltuusto päättää ohjelmasta 27.11.2023 talousarvokäsittelyn yhteydessä.

1.6. Henkilöstön kehitysnäkymät

Lahden kaupungin strategia tähtää kasvuun rohkeana ja yrittäjäystävällisenä ympäristökaupunkina. Kaupungin tehtävänä on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Niiden takaamiseksi tarvitaan myös oikeudenmukaista henkilöstöpolitiikkaa ja -johtamista.

Henkilöstöjohtaminen perustuu kaupungin strategiaan, arvoihin ja eettisiin periaatteisiin sekä henkilöstöpoliittisiin linjauksiin. Ytimessä ovat hyvän yhteistyön ja luottamuksen rakentaminen. Henkilöstöjohtamisen tavoitteena on osaava, motivoitunut ja hyvinvoiva henkilöstö. Lahden kaupunki toimii kaikissa muutostilanteissa hyvänä ja vastuullisena työnantajana.

Kaupunginhallitus hyväksyi 22.2.2021 § 74 henkilöstöpoliittiset linjaukset, jotka ohjaavat kaikkea työnantajatoimintaa. Jokainen esihenkilö sitoutuu kehittämään toimintaa ja luomaan merkityksellistä työelämää yhteistyössä henkilöstön kanssa. Niukkenevat taloudelliset resurssit vaikuttavat myös henkilöstöön. Tulevina vuosina korostuvat keskittyminen perustehtävään, prosessien tehokkuus ja muutoskyvykkyys. Uudenlaiset työn tekemisen tavat muokkaavat sekä työtä että työyhteisöjä. Prosessien tarkastelu ja uudistaminen merkitsevät myös lisääntyvää digitalisaatiota. Tämä edellyttää henkilöstöltä valmiuksia muuttaa ja tehostaa totuttuja toimintatapoja. Asian- ja tunteiden tehtävissä monipaikkatyö on tullut jäädäkseen. Työskentelytiloja muokataan tarpeiden mukaan, jotta varmistetaan toimivat, modernit ja yhteisöllisyyttä tukevat työskentelyn mallit lähityössä.

Henkilöstövoimavarat

Henkilöstösuunnittelu on yksi kaupungin tärkeimpiä prosesseja, jolla suunnitellaan henkilöstövoimavarojen käyttö ja ennakoidaan tarvittava osaaminen. Lahden kaupunki arvioi realistisesti palvelutarpeita ja niiden muutoksia sekä henkilöstön määrää, rakennetta, käytettävyyttä ja osaamisen suunnittelua pidemmällä aikajänteellä. Toiminnalliset tarpeet ja talouden resurssit ohjaavat henkilöstöresurssien suunnittelua. Henkilötyövuosien ja henkilöstökulujen kehitystä seurataan kuukausittain ja mahdollisiin poikkeamiin reagoidaan. Tarvittaessa täyttölupakriteereitä voidaan tiukentaa.

Rekrytoinneissa tulee ennakoida työn jatkuvuus ja tuleva osaamistarve. Henkilöstön eläköitymisen tai irtisanoutumisen yhteydessä arvioidaan rekrytoinnin tarve ja osaamisprofiili. Täyttöluvan saaminen edellyttää aina ajantasaisen tehtäväkuvauksen olemassaoloa, talousarvioon varattujen määrärahojen riittävyyttä sekä perusteluja esimerkiksi tuottavuuden, tehokkuuden tai vaikuttavuuden näkökulmista. Tämä tarkoittaa myös sitä, että henkilöstösuunnitelmaan sisältyvää rekrytointia ei aina ole mahdollista toteuttaa kokonaan tai suunnitellussa aikataulussa. Täyttölupaprosessin yhteydessä arvioidaan myös tehtäväkohtainen palkka. Täyttöluvassa määritetty palkkaa on noudatettava.

Henkilötyövuosien määrä on ollut viime vuosina kasvussa ja tämä jatkuu myös suunnittelukaudella 2024–2026. Työllisyyden hoito siirtyy valtiolta kunnille vuoden 2025 alusta. Valtion henkilöstöä siirtyy kaupungille liikkeen luovutuksen

periaattein ns. vanhoina työntekijöinä, ja tämä näky konsernihallinnon taloussuunnitelmavuosien kasvuna.

Tietyillä ammattialoilla on valtakunnallisesti ja alueellisesti haivattavissa työvoimapolua. Kaupungin henkilöstöstä siirtyä vanhuuseläkkeelle vuosittain Kevan ennusteiden mukaan noin 100 henkilöä. Nämä merkitsevät kiristävää kilpailua työvoimasta. Työnantajakuvan kehittämiseksi laaditaan suunnitelma, jonka tavoitteena on pito- ja vetovoiman lisääminen.

Johtaminen ja esihenkilötyö

Tulevaisuuden johtamisessa ja esihenkilötyössä korostuvat kokonaisuusien hahmottaminen sekä kyky reagoida nopeasti muuttuviin olosuhteisiin ja tilanteisiin. Johtaminen on valmentavaa ja tavoitteellista onnistumisten johtamista rohkeasti kokeillen ja innovaatioita edistäen. Johtamisella tuetaan ja vahvistetaan henkilöstön sekä tiimien itseohjautuvuutta. Tiukka taloustilanne ja nopeat muutokset toimintaympäristössä vaativat niin johtajilta ja esihenkilöiltä kuin henkilöstöltäkin kykyä sopeutua, priorisoida ja kehittää uusia, tuottavuutta lisääviä työskentelytapoja erityisesti digitaalisuutta lisäämällä. Tässä onnistuminen edellyttää mm. tiedolla johtamista, yhteistyötä sekä avointa vuorovaikutusta ja dialogia johdon, esihenkilöstön ja koko henkilöstön välillä yli organisaatio-rajojen.

Hyvä johtaminen sekä osaava ja motivoitunut henkilöstö ovat palvelujen ja toimintatapojen uudistamisen perusta. Tämä edellyttää esihenkilöiltä kaupunkitasoisen näkökulman vahvistamista, johtamisosaamisen kasvattamista ja henkilöstön itseohjautuvuuden lisäämistä selkeillä vastuilla, odotuksilla ja tavoitteilla. Esihenkilöt mahdollistavat myös henkilöstön kehittymisen uusiin tai kehittyviin rooleihin ja vastuisiin sekä varmistavat yksikkönsä onnistumisen työssään. Esihenkilöitä tuetaan kaikilla johtamisen tasoilla tavoitteena parantaa henkilöstökokemusta. Hyvän esihenkilötyön tueksi kehitetään työkaluja ja perehdytystä, sekä järjestetään esihenkilövalmennuksia ja -palveluja. Lahden kaupunki pyrkii toimimaan kilpailukyisenä työnantajana kaikilla palvelualueilla.

Hyvinvoiva ja osaava työyhteisö

Henkilöstön hyvinvoinnin ja työkyvyn johtaminen on eri toimijoiden yhteistyötä, jonka tavoitteena on henkilöstön työ- ja toimintakyvyn säilyminen koko työuran ajan. Työkykyjohtaminen on osa johtamistyötä, jossa esihenkilöllä on tärkeä rooli. Varmistaaksemme työyhteisöjen tuen työelämän arjessa, strategisen työkykyjohtamisen mallin jalkauttaminen jatkuu. Työkykyjohtaminen on työnantajan tehtävä ennakoivalla otteella,

mutta myös jokaisella työntekijällä on myös vastuu itsensä ja omien voimavarojensa johtamisesta sekä omasta terveydestään.

Johdon ja henkilöstöpalvelujen roolina on vastata työhyvinvoinnin tavoitteiden ja mittareiden asettamisesta strategisella tasolla sekä seurata ja arvioida henkilöstön ja työyhteisöjen työhyvinvoinnin tilaa ja kehittymistä osana kaupungin taloutta ja tuottavuutta. Työsuojeluorganisaation toiminnan tavoitteena on taata turvalliset ja terveelliset työolot sekä tukea työntekijöiden työkykyä. Kumppanina toimii työterveyshuolto, jolta odotetaan vaikuttavuutta ja strategista kumppanuutta. Työterveysyhteistyön kokonaistavoitteena on terveysperusteisten poissaolojen vähentäminen.

Osaamisen kehittäminen vahvistaa ja uudistaa henkilöstön osaamista siten, että työkäytännöt, palvelutoiminta ja asiakaskokemus paranevat. Osaamisen kehittäminen on suunnitelmallista ja ennakoivaa pohjautuen strategiaan. Henkilöstöpalvelut johtaa ja koordinoi kaupunkitasoisen johtamisen ja esihenkilötyön kehittämistä. Lisäksi henkilöstöpalvelut järjestää yleistä kaupunkitasoista koulutusta, kannustaa jatkuvaan oppimiseen työn parissa sekä toimii kumppanina osaamisen ja työhyvinvoinnin kehittämisen alueilla. Palvelualueet ja yksiköt kehittävät ja ylläpitävät omaa ammatillista osaamistaan järjestämällä tarvittavaa erityis- ja täydennyskoulutusta. Osaamisen kehittämisessä siirrytään kokonaisvaltaisempaan malliin, jossa osaamisen kehittäminen yksittäisten toimintojen sijaan toteutuu jatkuvana oppimisena – ammattitaidon ja osaamisen kehittämisenä koko työuran ajan. Valtaosa oppimisesta tapahtuu työtä tekemällä sekä toisilta työyhteisön jäseniltä oppimalla. Työnantaja ohjaa osaamista toiminnan tarpeiden pohjalta sekä tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia ja keinoja osaamisen kehittämiseen ja uudistamiseen. Jokainen työntekijä on kuitenkin itse oman osaamisen kehittämisen tärkein päähenkilö – vastuu on jokaisella itsellään.

Vuonna 2024 henkilöstöresurssien arvioidaan kasvavan 53 henkilötyövuotta verrattuna vuodelle 2023 varattuun. Vuosina 2025–2026 henkilöstöresurssien arvioidaan kasvavan 24 henkilötyövuotta verrattuna vuoteen 2024. Henkilöstöresurssien kasvu kohdistuu konsernihallinnon ja sivistyksen palvelualueille. Vuonna 2024 työllistettyjen henkilötyövuosien arvioidaan kasvavan 13 henkilötyövuotta verrattuna vuoteen 2023. Tarkemmat tiedot henkilöstöresurssien muutoksista esitetään palvelualueiden osioissa.

Henkilöstösuunnitelma (palkalliset henkilötyövuodet)	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Konsernihallinnon palvelualue	248	287	321	416	412
Sivistyksen palvelualue	2 825	2 813	2 828	2 788	2 764
Kaupunkiympäristön palvelualue	190	202	206	203	203
Lahden kaupunki yhteensä	3 263	3 302	3 355	3 407	3 379
Lisäksi työllistettyjä	95	93	106	106	106

Henkilöstösuunnitelma sisältää taseyksiköt: konsernihallinnon palvelualueella Lahden Tilakeskuksen sekä sivistyksen palvelualueella Lahden kaupunginorkesterin ja Lahden kaupunginteatterin.

2

Strategiaosa

2. Strategiaosa

LAHTI 2030 TEHTY KESTÄVÄKSI

Suomen johtavan ympäristökaupungin edelläkävijäisyys tuo asukkaille hyvinvointia ja yrityksille menestystä.

Kestävästi elinvoimainen

” Lahti tarjoaa kansainvälisesti kiinnostavan toimintaympäristön älykkäiden ja kestävien ratkaisujen kehittämiseen ja liiketoimintaan.

Suomen johtava ympäristökaupunki hyödyntää edelläkävijän potentiaalin ja tarjoaa yrityksille sekä asukkaille kestävästä kaupunkirakenteesta ja kilpailukyisen liiketoimintaympäristön.

Houkuttelemme uusia yrityksiä Lahden alueelle ketterällä ja monipuolisella kaavoituksella, lupapalveluja sujuvoittamalla sekä seudullisella yhteistyöllä.

Kasvamme kehittyvänä yliopistokaupunkina ja tuemme yritysten kasvua laajalla korkeakoulujen, oppilaitosten ja yritysten yhteistyöllä.

Ratkaisemme työllisyydenhoidon haasteet ja houkuttelemme alueelle osaavaa työvoimaa.

Vahvistamme asemaamme pääkaupunkiseudun lähi-alueena ja kehitymme kansainvälisenä urheilu-, matkailu- ja tapahtumakaupunkina.

Teemme Lahden keskustasta elävän ja turvallisen sekä parannamme asuinalueiden viihtyisyyttä.

ELINVOIMAN MITATTAVAT TAVOITTEET

- > Lahti on hiilineutraali 2025
- > Kiertotalous-liiketoiminta kasvaa
- > Yritysten ja työpaikkojen määrä kasvaa
- > Yrittäjien arvio elinkeinopolitiikasta paranee
- > Yritysten investoinnit lisääntyvät Lahden alueella
- > Muuttoliike on positiivinen. Väkiluvun kasvuvauhti v. 2026 on 0,5 %
- > Lahdessa on korkeakouluopiskelijoita 8500 hlöä v. 2026 ja 10 000 hlöä v. 2030
- > Lahden koulutustaso nousee
- > Työllisyys kehittyi positiivisesti
- > Osaavan työvoiman saatavuus parantuu
- > Vierailijoiden lkm. Lahdessa palaa vuoden 2019 tasolle ja kasvaa sen jälkeen vuosittain 1,5 %
- > Keskustan viihtyisyys kasvaa
- > Suuri osa uudesta rakentamisesta sijoittuu kestäville kaupunkirakenteen vyöhykkeille

Kestävästi hyvinvoiva

” Lahti on kaikkien lahtelaisten kaupunki, jossa jokaisella on mahdollisuus osallistua yhteisön kehittämiseen.

Edistämme hyvinvointia hyödyntämällä lähiluontoa kestävästi sekä lisäämällä matalan kynnyksen liikunta- ja kulttuuri-mahdollisuuksia.

Taklaamme syrjäytymistä ennaltaehkäisevillä toimenpiteillä ja etsimme yhdessä kumppaneiden kanssa ratkaisut päihdeongelmiin.

Tuemme lapsiperheitä, vahvistamme lasten ja nuorten hyvinvointia sekä tarjoamme terveelliset ja turvalliset oppimisen ja kasvun ympäristöt.

Tarjoamme kaikenikäisille asukkaille monipuolisia osallistumisen mahdollisuuksia, ja kehitämme lahtelaisten yhteisöllisyyttä sekä me-henkeä.

Huolehdimme siitä, että Lahti on hyvän ikääntymisen kaupunki.

HYVINVOINNIN MITATTAVAT TAVOITTEET

- > Lahtelaiset ovat terveempiä ja liikkuvat enemmän
- > Päihteidenkäyttö vähenee
- > Syrjäytymisriskissä olevien määrä vähenee
- > Lasten ja nuorten terveelliset elintavat, turvallisuuden ja osallisuuden kokemukset sekä koettu hyvinvointi paranevat
- > Lähiluonnon virkistyskäyttömahdollisuudet kasvavat
- > Luonnon monimuotoisuus vahvistuu
- > Matalan kynnyksen liikunta- ja kulttuurimahdollisuuksien saavutettavuus paranee
- > Aktiivisesti osallistuvien asukkaiden määrä ja osallistumismahdollisuudet lisääntyvät

Kestävästi uudistuva

” Lahti on innostava ja palveleva kaupunki, joka tunnetaan uudistuvasta ja kokeilevasta toiminnastaan.

Rakennamme kaupungin toiminnan talouden kestäväksi kasvulle.

Emme tee yksin, vaan etsimme aktiivisesti kumppanuuksia ja kehitämme kaupunkia yhdessä erilaisten toimijoiden kanssa.

Hyödynnämme digitalisaation tuomat mahdollisuudet ja kehitämme tiedolla johtamista.

Lupaamme sujuvan ja ystävällisen palvelukokemuksen niin kasvokkain kuin verkossa.

Kaupunki on houkutteleva työnantaja, jossa johtaminen on erinomaista ja henkilöstö on innostunut sekä motivoitunut.

UUDISTUMISEN MITATTAVAT TAVOITTEET

- > Kaupungin tulorahoitus vuonna 2026 riittää kattamaan nettoinvestoinnit
- > Lahti nähdään hyvänä kumppanina
- > Tuotamme oikeaa tietoa avoimesti
- > Palvelukokemus paranee
- > Lahden maine hyvänä työnantajana vahvistuu
- > Kaupungin henkilöstön työhyvinvointi parantuu

2.1. Strategian valmistelu, toteutus ja seuranta

Lahden kaupunginvaltuusto käynnisti kaupunkistrategian päivityksen syksyllä 2021 ja hyväksyi päivitetyn strategian 14.3.2022 § 35. Strategian päivityksen tavoitteena oli vastata toimintaympäristön muutoksiin ja terävöittää sekä selkeyttää linjauksia, joilla kaupunki menestyy pidemmällä aikavälillä. Strategiapäivityksen aikaan maailmaa ravisteli globaali koronapandemia, ja valtakunnan tasolla etenivät sote-uudistus sekä TE-palvelujen uudistus.

Lahden kaupungin visiona vuoteen 2030 on Lahti – tehty kestäväksi. Suomen johtavan ympäristökaupungin edelläkävijyys tuo asukkaille hyvinvointia ja yrityksille menestystä. Visio asettaa Lahdelle kunnianhimoisen tavoitteen edistää niin ekologista, sosiaalista kuin taloudellista kestävyttä.

Kasvu johtavana ympäristökaupunkina on Lahden pitkän aikavälin strateginen valinta, joka heijastuu alueen korkeakoulu-toimintaan, asukkaiden ja yritysten palveluihin sekä kaupungin kansainvälistymiseen. Strategian toteuttamista ohjaavat arvot: avoimesti, vastuullisesti ja yhdessä.

Strategian päivityksessä kiinnitettiin erityistä huomiota valtuuston tahtotilaan, ja valmistelun tukena toimi eri valtuustoryhmien jäsenistä koottu strategiatyöryhmä. Strategian vision ja arvojen toteutuminen punnitaan jokapäiväisessä työssä.

Strategia toteutetaan käytännön toimenpiteillä, jotka kirjataan vuosittain toiminnallisina tavoitteina eli strategian kärkihankkeina talousarvioon ja edelleen käyttösuunnitelmiin. Talousarvioraportoinnin kautta arvioidaan organisaation onnistumista ja tuloksellisuutta strategian toteuttamisessa.

Strategian toteutumista seurataan strategisilla mittareilla, jotka on esitelty talousarviokirjan liitteissä. Strategiset mittarit kertovat kehityksen suunnasta. Mittareilla ei voida suoraan mitata organisaation tuloksellisuutta, sillä toteutumiseen vaikuttavat myös kaupunkikonsernin ulkopuoliset tekijät. Strategisten mittareiden toteutumisesta raportoidaan tilinpäätöksen yhteydessä. Strategian toimintalupausten toteutumaseuranta raportoidaan talousarvioraportointiin yhteydessä, jonka kautta on mahdollista arvioida myös organisaation tuloksellisuutta.

Lahdella on merkittäviä uusia mahdollisuuksia kasvattaa kaupungin veto- ja elinvoimaa ympäristö- ja yliopistokaupunkina. Mittavat investoinnit liikenneväyliin sekä uusin yritys- ja asuinalueisiin vahvistavat myös elinkeinoelämää.

2.2. Toiminnalliset tavoitteet eli strategian kärkihankkeet 2024

KESTÄVÄSTI ELINVOIMAINEN

Lahti tarjoaa kansainvälisesti kiinnostavan toimintaympäristön älykkäiden ja kestävien ratkaisujen kehittämiseen ja liiketoimintaan.

1. HIILINEUTRAALI LAHTI

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö-/tavoitetaso	Mittarit	Riskit
Edistämme uusiutuvia käyttövoimia liikenteessä (sähkö, vety, kaasu) (KOHA + KYMP)	LÄHTÖ: - Kaupungin hallinnoimassa katutilassa ei ole yhtenäistä käytäntöä latauspisteiden sijoittamisessa. TAVOITE: - Katutilassa toteutettava kestävien käyttövoimien latausstrategia on laadittu. Kaupungin kiinteistöjen latausmahdollisuudet muille kuin autoille.	- Latausstrategia laadittu, kyllä/ei - Sähköpyörien lataus- ja säilytysmahdollisuuksia parannettu, kyllä/ei	- Toimijat eivät tavoita julkisia latauspisteitä. - Tekniset riskit sähköverkon saatavuuden tai muiden toiminnallisten rajoitusten osalta.
Kehitämme vähäpäästöistä, esteetöntä ja kilpailukyistä joukkoliikennettä (KYMP)	TAVOITE: - Matkustajamäärien ja lipputulojen kasvattaminen vähintään 10 % yli koronapandemiaa edeltävän tason. - Lippu- ja maksujärjestelmän kehittäminen. - Päästöttömien, vähäpäästöisten ja esteettömien ajoneuvojen lisääminen Lahden sisäisessä sekä seutuliiikenteessä, samalla kustannuksia laskien.	- Kestävien kulkumuotojen osuus - Matkamäärien kehitys - Lipputulojen kehitys - Linja-autojen määrä käyttövoimittain - Matalan tai puolimatalan kaluston määrä	- Taluspaineiden vaikutukset suunnitelmalliseen kehittämiseen → vaikutus tarjontaan ja hinnoitteluun. - Seudullinen yhteinen tahotila ja resurssit. - Edellytyksenä sitoutuminen nykyistä pidempiin sopimuksiin erityisesti seutuliiikenteessä. - Soveltuvan kaluston toimittajien määrä ja toimitusajat.
Kestävän liikkumisen vuosi 2025, valmistelu (KYMP + KOHA + SIVI)	LÄHTÖ: - Liikennesektorilla tarvitaan merkittäviä päästövähennyksiä. TAVOITE: - Valmistellaan ilmasto-ohjelmaan kirjattu kestävä liikkumisen vuosi laajassa yhteistyössä. - Teemavuonna toteutetaan erilaisia kokeiluja sekä viestintää asukkaille kestävä liikkumisen edistämiseksi.	- Suunnitellut toimenpiteet - Toimenpiteiden arvioitu vaikuttavuus	- Aikataulu. - Päätöksenteko.
Vauhditamme siirtymistä kestäväan energiaan (KOHA + KYMP)	LÄHTÖ: - Ilmasto-ohjelma on päivitetty ja päästövähennyksille on kiristystarve. TAVOITE: Hiilineutraali Lahti 2025 - Tilakeskus: Kiinteistöjen käyttämä sähkö on hiilineutraalia vuonna 2025. - Kaikissa hankkeissa, missä se on taloudellisesti ja teknisesti mahdollista, rakennetaan aurinkopaneelijärjestelmä. - Energiatehokkuus, KETS-sopimuksen mukaiset säästötavoitteet. - Laaditaan hiilineutraalin rakentamisen suunnitelma.	- Päästövähennykset - Uusiutuvan energian tuotanto - Energiatehokkuus - O-energiarakennusten määrä	- Sähkön hinta.

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö-/tavoitetaso	Mittarit	Riskit
Kaupunki-infran suunnittelun sekä kaupunki-infran rakentamisen CO ₂ -päästölaskennan kehittäminen (KYMP)	<p>LÄHTÖ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Käytettävää infrarakentamisen ilmastovaikutusten arviointimenetelmää ei ole määritelty ja päästölaskenta ei sisälly suunnittelutoimeksiantoihin. - Infrarakentamisen vähähiilisyden hankintakriteereitä ei ole käytössä. <p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Käytettävä infrarakentamisen ilmastovaikutusten arviointimenetelmä on määritelty. - Päästölaskenta sisältyy kaupunki-infran suunnitteluhankkeisiin. - Kaupunki-infran rakennuttamisessa käytetään vähähiilisyden hankintakriteereitä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Infrarakentamisen ilmastovaikutusten käytettävä arviointimenetelmä määritelty, kyllä/ei - Ilmastovaikutusten arvioinnin sisältävien kaupunki-infran suunnittelu-toimeksiantojen osuus kokonaismäärästä - Kaupunki-infran vähähiilisyden hankintakriteereitä sisältävien urakka-hankintojen osuus kokonaismäärästä 	<ul style="list-style-type: none"> - Resurssit. - Osaaminen. - Suunnittelu- ja rakennuttamisvaiheen kustannusten nousu.
Kaavoitamme rakennushankkeita, joissa yhdistämme uudella tavalla hiili-neutraaliin rakentamiseen viherrakentamisen (KYMP)	<p>LÄHTÖ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lahdessa ei vielä ole kaupunkisuunnittelussa ja kaavoituksessa käytössä viherkerroin-työkalua. - Kaavan ilmastovaikutusten arviointityökalu on valmistumassa AVA-hankkeessa, jossa Lahti mukana. - Lahti on myös mukana hankkeessa, jossa kehitetään alueellista viherkerrointa. <p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Viherkertoimen käyttöä on pilotoitu. - Kaavan ilmastovaikutusten arviointityökalua on hyödynnetty. 	<ul style="list-style-type: none"> - Viherkertoimen käyttöä on pilotoitu 1–2 asemakaavahankkeessa - AVA-työkalua on hyödynnetty 1–2 asemakaavahankkeessa 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaaminen - Projektien aikataulut
Luumme maa-ainesten kiertotalouden toimintamallin periaatteet ja valmistelemme maa-ainesten kiertotaloustoiminnan palvelukokonaisuuden hankinnan (KYMP)	<p>LÄHTÖ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yhteisiä toimintamallin periaatteita ei ole. <p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Toimintamallin tavoitteet ja periaate määritelty. Maa-ainesten kiertotaloustoiminnan palveluihin kilpailutettu osaava puitesopimuskumppani. 	<ul style="list-style-type: none"> - Toimintamallin tavoitteet ja periaatteet dokumentoitu, kyllä/ei - Maa-ainesten kiertotaloustoiminnan palvelukokonaisuus käytettävissä, kyllä/ei 	<ul style="list-style-type: none"> - Löytyykö yhteinen tahtotila ja sitoutuminen uuteen toimintamalliin. - Toimintamallin käyttöönoton kustannusvaikutukset.
Yritysyhteistyö ilmasto- ja luontotavoitteissa (KOHA)	<p>LÄHTÖ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lahti mukana EU:n kaupunkimissiossa. Tarve tiivistää yritysyhteistyötä ilmasto- ja luontoasioissa vaikuttavuuden lisäämiseksi. <p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Järjestämme päästövähennyksiin tärkeitä innovaatiokilpailuja energia- ja liikenneteemoissa. - Edistämme yritysyhteistyötä kaupunkimission ja ilmastokumppanuuden kautta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Innovaatiokilpailut järjestetty, kyllä/ei 	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteistyökumppanien sitouttaminen.
Edistämme asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä luontolähtöisesti: Luontoaskel terveyden -ohjelman toteutus (SIVI + KOHA + KYMP)	<p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Luontoaskel terveyteen -ohjelman toteutus etenee. - Seuraava kestävyystavoite, luontopositiivinen kaupunki, laaditaan kumppanuushankkeessa. - Lahden luontojalanjäljen laskentatieto ja toimenpiteet jalanjäljen pienentämiseksi. Luontopositiivisen elämän vahvistaminen. - Verkostojen kanssa yhteistyön tiivistäminen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteisten toimenpiteiden/projektien määrä - Tavoite asetettu, kyllä/ei - Lahtelaisten käsitys luontopositiivisesta elämästä ja siihen liittyvistä toimista 	<ul style="list-style-type: none"> - Sidosryhmätyötä on vaikea ennakoida. - Rahoituksen puute estää toimenpiteitä.

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö-/tavoitetaso	Mittarit	Riskit
Lisäämme koulu- ja päiväkotiruokailussa kasvisruokapainotteisuutta (SIVI)	TAVOITE: - Kouluruokailun suosio kasvaa. - Kestävät valinnat ruokapalvelusopimuksissa.	- Kasvispainotteisen aterian tarjonta/määrä koulu- ja päiväkotiruokailussa - Ruokahävikin määrä tarjotut/syödyt ateriat - Palvelusopimusten tarkastelu kestävien hankintojen osalta tehty, kyllä/ei	- Ruokahävikin määrä kasvaa.
Parannamme tapahtumien hiilineutraaliusedellytyksiä (KOHA + SIVI + KYMP)	TAVOITE: - Kehitetään tapahtumiin saapumista kestävillä kulkumuodoilla: Aktiivinen yhteistyö LSL ja sivistyksen yksiköiden kanssa. - Parannetaan tapahtumien vastuullisuutta kehittämällä neuvontaa ja ohjausta sekä tapahtumien jätehuoltoa.	- Tapahtumien hiilijalanjälkilaskuri käytössä niissä tapahtumissa, jotka saavat kaupungilta avustusta, kyllä/ei	- Monta eri tahoja toteutuksessa.

Palvelualueiden lyhenteet: KOHA konsernihallinto, SIVI sivistys, KYMP kaupunkiympäristö

2. OSAAVA LAHTI

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö-/tavoitetaso	Mittarit	Riskit
Houkuttelemme uusia yrityksiä, turvaamme nykyisten yritysten laajennusmahdollisuudet ja systematisoimme kaupungin yritysyrityksiä (KYMP + KOHA)	TAVOITE: - Kehitetään yritysmarkkinointia. - Kartoitamme kasvuyritykset, joiden kanssa kasvusopimus on realistista laatia. - Yhteistyö / kasvusopimusten laadinta avainyritysten kanssa. Yhteistyön kehittäminen LADEC:n kanssa. - Tavoitteena myös kehittää kasvusopimukseen kirjattua yhteistyömallia, jonka avulla kaupunki pyrkii auttamaan yrityksiä niiden merkittävässä osaajatarpeissa.	- Markkinointiaineisto päivitetty - Kasvusopimuskumppaneiden kartoitus tehty - Kasvusopimusten lukumäärä - Yritysyrityksille laadittu vuosisuunnitelma - Yhteistyömalli luotu ja toiminnassa	- Toteuma ei täysin omilla käsissä. - Yritysyrityksien kehittämiselle on vuonna 2023 pyritty saamaan hankerahoitusta eri kanavista, mutta tässä ei ole onnistuttu, koska kyseessä ensisijaisesti kaupungin oman sisäisen toiminnan kehittäminen. Kaupungin omat elinkeinopalvelujen resurssit erittäin niukat (1 htv) ja toiminnan kehittämiseksi olisi painetta rekrytoida vuorovaihtussuunnittelija/kumppanuuskoordinaattori, jotta kaupungin yritysyrityksiä saadaan vahvistettua ja kasvusopimuksissa sovittua käytännön yhteistyötä on mahdollisuus toteuttaa hyvin.
Kasvatamme ja varmistamme monipuolisen asuin- ja yritystonttitarjonnan riittävyden pitkällä aikajänteellä (KYMP)	TAVOITE: - Yritystonttitarjonnan (myös suuryritykset) kasvattaminen ja monipuolistaminen. - Laaditaan vuonna 2023 laadittua elinkeinoelämän alueselvitystä hyväksi käyttäen tonttutuotannon toteutusohjelma konkretisoimaan yleiskaavan ja Asunto- ja maapoliittisia linjauksia sekä tavoitteita. Ohjelma sisältää mm. alueiden hankinta-, kaavoitus- ja toteutusaikataulutuksen.	- Tonttutuotannon toteutusohjelman (Latu) I-versio valmis vuoden 2024 aikana, kyllä/ei - Itäisen Lahden yritysalueen yleissuunnitelmatasoinen tarkastelu on laadittu ja johtopäätökset etenemisestä on tehty, kyllä/ei - Pippo laajennusalueen asemakaava on lainvoimainen ja alueen esi- ja katurakentamisen suunnittelu on käynnissä, kyllä/ei	- Kaavavalitukset - Suunnittelun kilpailutuksen valitukset - Yritysalueiden toteuttaminen osoittautuu niin kannattamattomaksi, ettei hankkeeseen kannata ryhtyä. - Ylijäämämassojen sijoittamiselle ei löydetä toimivaa ratkaisua suunnitellulla aikataululla.

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö-/tavoitetaso	Mittarit	Riskit
Pippon alueen III-vaiheen käynnistäminen (KYMP)	TAVOITE: Alueen III-vaihe: - Asemakaavan laadinta vähintään ehdotusvaiheeseen. - Esirakentamissuunnitelman laadinta kilpailutusvalmiuteen kustannusarvioineen. - Syntyvien maamassojen optimointi.	- Asemakaava ehdotusvaiheeseen, kyllä/ei - Esirakentamisen urakkaohjelma tehty ja suunnitelma kilpailutusvalmis, kyllä/ei	- Mahdolliset kaava- ja kilpailutusvaiheen valitukset.
Opiskelukaupunkikehittämisen selvitystyö ja toimeenpanosuunnitelma (KOHA)	TAVOITE: - Syksyllä 2023 toteutetaan opiskelukaupunkiselvitystyö. Tämän pohjalta laaditaan kehittämissuunnitelma.	- 5–10 kpl kehittämistoimenpiteitä toteutuksessa, kyllä/ei	- Opiskelukaupunkikehittämisen kohdennettavissa olevat kaupungin henkilöresurssit hyvin niukat. Korkeakouluharjoittelijoiden hyödyntäminen työssä tavoitteena.
Toisen asteen ammatillisen koulutuksen ohjauksen ja yhteistyön kehittäminen (Koulutuskeskus Salpaus) (KOHA)	LÄHTÖ: - Koulutuskeskus Salpaus on merkittävä toimija Lahdessa ja edistää vahvasti työllisyyttä ja alueen elinvoimaa. Yhteistyö on hyvää, mutta kaupungin ohjauksessa ja yhteistyöprosesseissa on tunnistettu kehittämistarpeita ja näitä on tarpeen tarkastella yhteistyön parantamiseksi ja tiivistämiseksi entistään. TAVOITE: - Koulutuskeskus Salpauksen ohjauksen ja yhteistyön systemaattiset prosessit käydään läpi ja laitetaan kuntoon.	- Koulutuskeskus Salpauksen ohjauksen ja yhteistyön systemaattiset prosessit kunnossa, kyllä/ei	- Koulutuskeskus Salpaus ei ole ollut ”virallisesti” kenenkään kaupungin yksikön ohjauksessa (sivistys/elinvoima- ja työllisyyspalvelut) ja yhteistyön prosessit ovat osittain epäselvät. Jos tätä ei selkeytetä, toimijasta ei kaupungin näkökulmasta saada välttämättä kaikkea irti.
Kansainvälisten palvelujen (International House) konseptointi & kehittäminen vieraskielisten kotoutumisen ja työllistymisen tukemiseksi (KOHA)	LÄHTÖ: - Lahdessa toimivat ja laadukkaat vieraskielisten palvelut (mm. Alueellinen integraatiopalvelupiste Alipi ja Kotouttamo) ja vieraskielisten määrä on jatkuvassa kasvussa. TAVOITE: - Työn tavoitteena on edistää yhtenäistä ja vetovoimaista palvelukonseptia ja kehittää entistä vaikuttavampia monikielisiä ja helposti tavoitettavia palveluita vieraskielisille lahtelaisille.	- Konsepti valmis ja lanseerattu, kyllä/ei	- Vieraskielisten asiakkaiden määrä on jatkuvassa kasvussa ja palvelujen toteuttamista ja kehittämistä haastaa resurssien niukkuus.
IB-lukio kaksisarjaiseksi Englanninkielinen opintopolku -selvitys (SIVI)	LÄHTÖ: - IB-lukio on yksisarjainen. TAVOITE: - IB-lukio on kaksisarjainen. - Selvitetään ja laaditaan toimenpiteet tukemaan englanninkielistä opintopolkua.	- Kaksisarjaisuus kyllä/ei - Selvitys & toimenpiteet laadittu, kyllä/ei	
Yrittäjyyskasvatus -yhteistyö yritysten ja järjestöjen kanssa (KOHA + SIVI)	TAVOITE: - Yrityskylätoimintaan osallistuu kaikki 6. ja 9. luokat sekä kummiyritystoimintaa laajennetaan uusiin kouluihin ja yrityksiin. Tuetaan maakunnallisen NYT-alueuimiston perustamista, joka tukee koulujen yritys- ja yrittäjyystyötä. Senioriyrittäjyyttä edistetään.	- Senioriyrittäjyyskurssi Wellamoon toteutettu, kyllä/ei - NYT-alueuimisto opettajien kumppanina, kyllä/ei	- Senioreiden osaaminen menetetään, koska emme saa heitä mukaan toimintaan ja jatkamaan työelämässä.
TE2024-uudistus ja koulutusrajapinnan kehittämisen osana työllisyyspalveluja ja uudistuksen valmistelutyötä (KOHA)	LÄHTÖ: - Koulutusyhteistyön parantaminen osana kuntakokeilua ja TE2024-valmistelua on erittäin tärkeä työllisyyden edistämiseksi. TAVOITE: - Prosessit tämän osalta ovat kesken ja vaativat vuonna 2024 erityishuomiota.	- Koulutusyhteistyö osana työllisyystoimia on systematisoitu, kyllä/ei - Yhteistyömallien selvitys kaupungin koulutustoimijoiden kanssa selvitetty, kyllä/ei	- Koulutusyhteistyö on laaja-alainen ja monisäikeinen kokonaisuus, jonka työstämiseen vaaditaan resursointia.

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö-/tavoitetaso	Mittarit	Riskit
Lahden korkeakoulukampuksen ja opiskelija-asuntojen tulevaisuuden suunnitelmien laatiminen (KOHA + KYMP)	<p>LÄHTÖ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lahden korkeakoulukampus sijaitsee Niemessä ja opiskelija-asumista on eri puolilla kaupunkia. Opiskelijamäärät ovat vahvassa kasvussa. <p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - On tarpeen selvittää sidosryhmäyhteistyössä, miten kampusratkaisut toteutetaan tulevaisuudessa ja miten kasvavan opiskelijamäärän asuntotarpeita palvellaan. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kampusuunnitelma laadittu, kyllä/ei - Opiskelija-asuntosuunnitelma laadittu, kyllä/ei 	<ul style="list-style-type: none"> - Kampusuunnitelmiin ja asumiseen liittyen on olemassa monenlaisia toiveita ja näkökulmia. Näiden yhteensovittaminen on haastava tehtävä ja vaatii työtä ja mm. konserniyhtiöiden ja korkeakoulujen sitoutumista. Kehittämistyötä ja mahdollisia investointeja haastaa myös kaupungin talous ja niukat resurssit.

Palvelualueiden lyhenteet: KOHA konsernihallinto, SIVI sivistys, KYMP kaupunkiympäristö

3. ELÄVÄ LAHTI

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö-/tavoitetaso	Mittarit	Riskit
Varmistamme elävät ja vetovoimaiset kulttuuripalvelut (SIVI)	<p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tavoitteena on pitää lähtötasosta kiinni → Yhä jatkossakin laadukkaat ja monipuoliset kulttuuripalvelut kaupungin veto- ja pitovoimatekijöinä. - Tavoitteena, että yleisömäärät kasvavat vuoden 2023 tasosta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Konserttien/esitysten/näyttelyiden yleisömäärä - Kansainvälinen näkyvyys, kyllä/ei 	<ul style="list-style-type: none"> - Onko resursointi riittävä takaamaan palvelujen jatkumisen laadukkaina ja monipuolisina.
Kehitämme keskustaa (KYMP)	<p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Keskustavision hyväksyminen. - keskustavision toimenpideohjelman laadinta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Keskustavision hyväksyty poliittisesti, kyllä/ei - Keskustavision toimenpideohjelman valmis, kyllä/ei 	<ul style="list-style-type: none"> - Toteutusohjelman taloudellinen riski. - Toimintaympäristön muutos.
Edistämme monitoimiareenan toteutusta (KYMP)	<p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kartoitetaan paikka uudelle monitoimiareenalle yhteistyössä toimijoiden kanssa. - Edistetään hankkeen kaavoittamista ja kaupungin osuuden toteuttamista (uimahalli) ilman kaupungin suoria investointeja. - Käynnistetään investorkartoitus yhdessä toimijoiden kanssa. Yhteistyössä LADEC. 	<ul style="list-style-type: none"> - Areenan paikan lukitseminen, kyllä/ei - Kaavaselvitykset käynnistetty, kyllä/ei 	<ul style="list-style-type: none"> - Suurelta osin ulkopuolisten tahojen ratkaistavissa oleva investointi toimijan ja investorin löytäminen. - Toimintaympäristön muutos. - Taloudellinen riski.
Vauhditamme hotelli-investointeja (KYMP)	<p>LÄHTÖ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lahdesta puuttuu hotellikapasiteettia erityisesti keskilaadukkaan ja korkean palvelutason hotelleista. <p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Käynnistetään vuoden 2023 aikana laaditun hotelliselvityksen pohjalta vetovoimaisimman sijainnin kartoitus ja tutkitaan kaavalliset edellytykset hotellin toteuttamiselle kyseiselle sijainnille. - Käynnistetään operaattori ja investorkartoitus. Yhteistyössä LADEC. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hotellin toteuttamisen kaavallisten ja rakenteellisten reunaehtojen selvitys kyseiselle sijainnille laadittu, kyllä/ei - Operaattori- ja investorkartoitus laadittu, kyllä/ei 	<ul style="list-style-type: none"> - Operaattorin ja investorin löytäminen. - Majoitusmarkkinan/toimintaympäristön muutos (Airbnb). - Taloudellinen riski. - Mahdolliset kaavavalitukset.

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö-/tavoitetaso	Mittarit	Riskit
Laadimme tapahtumainfran kehittämissuunnitelman (KOHA)	TAVOITE: - Tapahtumainfran kehittämissuunnitelma valmis. - Tapahtumainfran toimenpideohjelma/toimintasuunnitelma valmis.	- Tapahtumainfran kehittämis- ja toimintasuunnitelmat valmiit, kyllä/ei	- Monta erilaista samaa asiaa koskettavaa selvitystyötä tehty/tekeillä. Riskinä kaikkien näiden keskeltä yhteisen tavoitteen löytäminen. - Rahoitushaasteet riskinä. - Toimintaympäristön muutokset.
Laadimme ja otamme käyttöön tapahtumaohjelman toimenpidesuunnitelman (KOHA)	LÄHTÖ: - Lahden kaupungille tehdään Tapahtumaohjelma 2030 vuoden 2023 loppuun mennessä. TAVOITE: - Sen tueksi ja rinnalle tarvitaan käytännötason toimenpidesuunnitelma, jossa kaikki osa-alueet käydään tarkemmin läpi.	- Toimenpideohjelma valmistunut, kyllä/ei - Toimenpideohjelma otettu käyttöön, kyllä/ei	- Mahdolliset säästötoimet. - Toimintaympäristön muutokset.
Tarjoamme opiskelijoille ajanviettiloja keskustaan (KOHA)	LÄHTÖ: - Opiskelijat haluavat kampukselta keskustaan ja keskustan elinvoima kaippaa opiskelijoita enemmän keskustaan. TAVOITE: - Tavoitteena ajanviettilaa opiskelijoille keskustasta.	- Tilavaihtoehtojen kartotus on tehty ja sopiva tila löydetty	- Sopivia tiloja ei ole tarjolla. - Rahoitushaasteet riskinä.
Kehitämme Lahtea yhdessä asukkaiden ja toimijoiden kanssa sekä lisäämme osallistumismahdollisuuksia (SIVI)	LÄHTÖ: - Osallistuvan budjetoinnin toimintamalli ja vaiheet pidetään säännöllisenä joka toinen vuosi toteutuvana asukasosallisuuden toimintamuotona. Vuosi 2024 on hankkeiden toteutusvuosi. TAVOITE: - Lahden kumppanuuspöydät järjestävät erilaisia asukastilaisuuksia sekä kohtaavat asukkaita tapahtumissa. Toimintaan kuuluu tuoda alueellista näkökulmaa kaupungin kehittämiseen.	- Kuinka moni päätetyistä hankkeista saatiin toteutettua - Kerro Pois -tilaisuuksien ja muiden tapahtumien määrä ja osallistujien määrä	- Talous- ja toimintaympäristön paineet voivat muuttaa toteutusmahdollisuuksia ja vaikuttaa asukastyytyväisyyteen ja osallistumismahdollisuuksiin.

Palvelualueiden lyhenteet: KOHA konsernihallinto, SIVI sivistys, KYMP kaupunkiympäristö

KESTÄVÄSTI HYVINVOIVA

Lahti on kaikkien lahtelaisten kaupunki, jossa jokaisella on mahdollisuus osallistua yhteisön kehittämiseen.

4. HYVINVOIVA LAHTI

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö-/tavoitetaso	Mittarit	Riskit
Liikunnallisen elämäntavan edistäminen (KOHA + KYMP + SIVI)	<p>LÄHTÖ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lahdessa on erinomaiset mahdollisuudet liikkua ja harrastaa monipuolisesti. <p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Edistetään konkreettisin askelin liikunnallista elämäntapaa lapsista ikäihmisiin. Arkiliikunta lisääntyy. Suomen hallituksen Suomi liikkeelle ohjelmasta haetaan vauhtia varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen liikuntakasvatusohjelmiin. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kouluterveyskysely - Liikkumisohjelma valmiina, kyllä/ei - Terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus, % - Kestävien kulkumuotojen kulkutapaosuus, % 	<ul style="list-style-type: none"> - Suurin riski on ihmisten asenne. Motivaation synnyttäminen liikunnallisen elämäntapaan on suuri haaste.
Nuorten päihdekäyttö vähenee ja mielenterveys paranee. (SIVI)	<p>LÄHTÖ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Huoli nuorten päihteiden käytöstä ja mielenterveyden haasteista on kasvanut. Nuorten päihteiden käyttö on kouluterveyskyselyn 2023 tulosten mukaan lisääntynyt. <p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vahvistetaan yhtenäisten ja vaikuttavien toimintamallien mukaista ehkäisevää työtä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja nuorisopalveluissa. Varmistetaan ennaltaehkäisevä työ osana tulosityksiköiden rakenteita (toimintaa ohjaavat suunnitelmat sekä toimeenpano). 	<ul style="list-style-type: none"> - Tosi humalassa kerran kuukaudessa 8–9-luokka, lukio, AOL - On kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran 8–9-luokka, lukio, AOL - Työryhmä toimii tavoitteellisesti ja säännöllisesti, kyllä/ei 	<ul style="list-style-type: none"> - Eri toimijoiden sitoutuneisuus yhteistyöhön ja erilaisten hankkeiden/toimenpiteiden hajainaisuus. - Jos ehkäisevää työtä ei saada rakenteisiin, niin se henkilöityy.
Dialogitaitojen laajentaminen kuntalaisille (KOHA + KYMP + SIVI)	<p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kaupungin dialogiosaamisen (esim. erätauko, skidialogi) laajentaminen kuntalaisten eri kohderyhmille. - Osallisuuden kokemus kasvaa, ”tulen kuulluksi & tulen nähdyksi”. - Rakentava keskustelu lisääntyy järjestöissä/kodeissa/jne. 	<ul style="list-style-type: none"> - Koulutuksiin/webinaareihin osallistuneet - Ohjevideoiden katsomis-kerrat - Dialogeihin osallistuneiden lkm. 	<ul style="list-style-type: none"> - Taistelu ihmisten vapaaajasta on armotonta ja haasteena saada kuntalaiset innostumaan. Riskinä myös, lähteekö riittävä määrä kouluja mukaan.
Yhdistysyhteistyön tiivistäminen (SIVI)	<p>LÄHTÖ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rahoitus ei ole kasvanut vuosiin. Osa yhdistyksistä on lakannut, myös harrastajia hävinnyt koronapandemian myötä. <p>TAVOITE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Resurssien kohdennus ”hyvin toimiville yhdistyksille” (strategisia tavoitteita tukevat yhdistykset) → tehokkaasti ja vaikuttavasti yhdessä kaupungin kanssa toimiva yhdistyskenttä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Lähellä.fi -palvelualueelle liittyneiden yhdistysten määrä 	<ul style="list-style-type: none"> -

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö-/tavoitetaso	Mittarit	Riskit
Kunnossapitoluosto Lahden karttapalveluun (KYMP)	TAVOITE: - Karttapalvelussa on katujen kunnossapitoluokat. - Karttapalvelussa on katujen kunnossapitoluokkien lisäksi kunnossapitoluosto (pienellä viiveellä) omalla tasolla (mm. lumenpoisto, liukkaudentorjunta, hiekanpoisto, nurmenleikkaus).	- Koneiseurantatieto on saatu nostettua Lahden karttapalveluun 31.12.2024 mennessä, kyllä/ei	- Koneiseurantatieto perustuu puhelimen GPS-tarkkuuteen. Tieto ei tule olemaan kaikissa tilanteissa tarkkaa eikä tiedosta voi toistaiseksi tarkasti sanoa, auraako kalusto kevytväylää vai ajorataa. Kartalla näkyvän työläji määräytyy sen mukaan, mikä työläji koneen kuljettajalla on päällä.
Katu- ja kaupunkivihreän laajempi huomioiminen suunnittelussa ja infran rakentamisessa (KYMP)	TAVOITE: - Tavoitteena on nostaa katuvihreän huomioonottamisen tasoa suunnitellussa viheralueohjelman sekä katu- ja puulinjauksen ja muiden ohjelmien linjauksen mukaisesti.	- Linjauksen suositusten mukaisten suunnitelmien valmistuminen, kyllä/ei	- Kustannusvaikutuksista ja tilantarpeesta syntyvä keskustelu, esimerkiksi autoliikenteen tilan väheneminen.

Palvelualueiden lyhenteet: KOHA konsernihallinto, SIVI sivistys, KYMP kaupunkiympäristö

KESTÄVÄSTI UUDISTUVA

Lahti on innostava ja palveleva kaupunki, joka tunnetaan uudistuvasta ja kokeilevasta toiminnastaan.

5. HOUKUTTELEVA TYÖYHTEISÖ LAHTI

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö-/tavoitetaso	Mittarit	Riskit
Kirkastamme kaupungin arvot (KOHA vetää + kaikki mukana)	LÄHTÖ: - Arvoja ei ole käsitelty organisaatiotasolla vuosien. Henkilöstössä on ehtinyt tapahtua paljon muutoksia. TAVOITE: - Kirkastaa kaupungin arvot uuden kaupunginjohtajan johdolla yhdessä henkilöstön kanssa. - Vahvistaa työkuultuuriin perustaa ja yhdistää työyhteisöjä.	- Arvojen käsittelyyn osallistuvien määrä - Prosessi toteutettu, kyllä/ei	- Riittävä määrä henkilöstöä ei osallistu arvotyökentelyyn. Avainhenkilöiden poistuminen.
Vahvistamme yhteisöllisyyttä läpileikkaavalla ja laadukkaalla vuorovaikutuksella (KOHA vetää + kaikki mukana)	TAVOITE: - Tukea toimivan vuorovaikutusilmapiirin syntyä, jonka lopputuloksena on uskaltava, kehitys- ja kokeilumyönteinen työyhteisö. - Tavoitteena uudistaa kokouskäytänteitä ja tarjota kattavasti koulutusta tehokkaisiin sekä vuorovaikutuksellisiin kokouksiin (myös hybridi). - Tavoitteena myös vahvistaa dialogista työtettä, jossa kaikilla on mahdollisuus tulla kuulluksi, nähdäksi ja kohdatuksi.	- TYHY-kysely: Tieto kulkee hyvin työyhteisössämme, kehitämme yhdessä uusia toimintatapoja	- Koulutuksiin ei osallistu riittävästi henkilöstöä ja kehittämisote jää vajaan.
Työhyvinvointia edistävät hyvät käytännöt ovat käytössä kaikissa yksiköissä (KOHA vetää + kaikki mukana)	LÄHTÖ: - TYHY-kyselyjen vastausprosentti on alhainen eikä tuloksia käsitellä systemaattisesti. TAVOITE: - Kaikkien työntekijöiden kanssa käydään kehityskeskustelut sekä työhyvinvointikyselyiden pohjalta luodaan tavoitteet yksikön työhyvinvoinnin edistämiseksi.	- TYHY-kyselyn vastaus-% (Tavoite 70 %) - Kehityskeskustelut käyty (Tavoite 100 %) - Henkilökohtainen palkitseminen käytössä, kyllä/ei	- Onko rohkeutta ja taitoa puuttua epäkohtiin ja saada työyhteisöt sitoutumaan.
Valmentavan johtamisen työkalut ovat laajassa käytössä esihenkilöillä (KOHA vetää + kaikki mukana)	LÄHTÖ: - Esihenkilöt ovat käyneet valmentavan johtamisen koulutukset vuonna 2023. TAVOITE: - Valmentavan johtamisen periaatteet ovat läsnä päivittäisessä johtamisessa.	- Työhyvinvointikyselyn esihenkilö osiot	- Valmennuksen opit ovat pikkujalaa unohtuneet ja niiden käyttöönotto vaikeutuu jatkuvasti ajan myötä.
Päivitämme perehdytysprosessin monitasoisia menetelmiä tarjoavaksi kokonaisuudeksi (KOHA)	TAVOITE: - Yleiserehdytysohjeet olemassa. Perehdytyksellä tuetaan työntekijän onnistunut aloitus tehtävässä.	- Luotu päivitetty perehdytysprosessi, kyllä/ei	
Laadimme toimenpideohjelman työnantajakuvan kehittämiseksi (KOHA)	LÄHTÖ: - -3 (eNPS vuonna 2022). TAVOITE: - Toimenpideohjelma on valmis ja ensimmäiset toimenpiteet ovat käytössä. eNPS arvo nousee positiiviseksi.	- Ohjelman valmiusaste - Työhyvinvointikysely: eNPS (suosittelevaindeksi) - Hakijat / avoinna ollut tehtävä	- Yksittäisten toimenpiteiden vaikuttavuus ei tule esiin (toimenpiteet kohdistuvat pitkälle aikavälille). - Kaupungilla ei ole taloudellisia resursseja tai henkilöresursseja toteuttaa ohjelmaa.
Luodaan edellytykset TE-2024 uudistuksen henkilöstön onnistuneelle siirrolle (KOHA)	TAVOITE: - Kaupungin organisaation puolesta (tilat, laitteet yms.) kaikki on valmista 1.1.2025 tapahtuvaa työllisyyspalvelujen henkilöstön siirtoa varten.	- Muutosjohtamisen onnistuminen - Hankesuunnitelman mukaan eteneminen	- TE-uudistus viivästyy valtion toimesta / Lahti saa tiedot siirtyvän henkilöstön osalta vasta loppuvuodesta 2024.

Palvelualueiden lyhenteet: KOHA konsernihallinto, SIVI sivistys, KYMP kaupunkiympäristö

3

Talousosa

3. Talousosa

3.1. Talousarvion sitovuus ja taloutta ohjaavat kriteerit

3.1.1. Sitovuus

Kaupunginvaltuusto hyväksyy talousarviossa kaupungin sitovat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Taloussosassa valtuustoon nähden sitovan tason sitovuus voidaan määritellä brutto- tai nettoperiaatteella.

- Bruttoperiaatteessa sitovuus on tuloarvio ja määräraha, eli sekä tuloarviot että menomäärärahat ovat molemmat erikseen sitovia.
- Nettoperiaatteessa sitovuus on toimintakate, eli toimintatulojen ja -menojen erotus.
- Lahden kaupunginorkesterin ja Lahden kaupunginteatterin sitovuus on tilikauden yli-/alijäämä.
- Lahden Tilakeskuksen sitovuus on tilikauden yli-/alijäämä ilman käyttömaisuuden myyntivoittoja ja -tappioita.

Sitovat erillishjeet

Määrärahamuutokset: Talousarviovuoden aikana ilmevät määrärahojen ylityspaineet ja mahdollisuudet tuloarvioiden tai menomäärärahojen alitukseen tulee tuoda esiin talouden seurantaraportissa. Mahdolliset muutokset viedään kaupunkitasoisesti kaupunginvaltuuston käsittelyyn. Nettoperiaatteella määritellyissä yksiköissä menoja voidaan lisätä, jos menoa vastaava tuloylitys on varmistettu.

ICT-hankinnat: Tietojärjestelmähankinnoissa on noudatettava tietohallintojohtajan ohjeita.

Maksut ja taksat: Käynnistetään kysyntäjoustavan hinnoittelun käyttöönottomahdollisuuden selvittäminen.

Käyttötalousosa (sitova taso)

Sitovuus

Konsernihallinnon palvelualue

Konsernipalvelut-vastuualue

tuloarvio ja määräraha

Elinvoima- ja työllisyyspalvelut -vastuualue

Elinvoimapalvelut

toimintakate

Työllisyyspalvelut

toimintakate

Tarkastustoimi

tuloarvio ja määräraha

Käyttömaisuuden myyntivoitot/-tappiot

ei sitova

Taseyksikkö

Lahden Tilakeskus

tilikauden yli-/alijäämä ilman käyttömaisuuden myyntivoittoja/-tappioita

Sivistyksen palvelualue

Palvelualueen yhteiskustannukset

toimintakate

Lasten ja nuorten kasvun vastuualue

tuloarvio ja määräraha

Osallisuuden ja tiedon vastuualue

Osaaminen

tuloarvio ja määräraha

Wellamo-opisto

toimintakate

Osallisuus

tuloarvio ja määräraha

Liikunnan ja kulttuurin vastuualue

Liikunta ja kulttuuri

tuloarvio ja määräraha

Kaupunginmuseo

toimintakate

Kansainväliset urheilutapahtumat

toimintakate

Taseyksikkö

Lahden kaupunginorkesteri

tilikauden yli-/alijäämä

Lahden kaupunginteatteri

tilikauden yli-/alijäämä

Kaupunkiympäristön palvelualue

Palvelualueen yhteiskustannukset

toimintakate

Kaupunkisuunnittelu, kaupunkitekniikka ja rakennus- ja ympäristövalvonta -vastuualueet yhteensä

tuloarvio ja määräraha

Joukkoliikenne

toimintakate

Tuloslaskelmaosa (sitova taso)	Sitovuus
Korkotulot ja -menot	nettoarvio
Muut rahoitustulot ja -menot	nettoarvio
Investointiosa (sitova taso)	Sitovuus
Kiinteä omaisuus	investointimenot
Talorakennus	investointimenot
Julkinen käyttöomaisuus	investointimenot
Irtain omaisuus	investointimenot
Arvopaperit ja osuudet	investointimenot
Rahoitusosa (sitova taso)	Sitovuus
Antolainat	ei sitova
Lainanotto ja lyhennykset, pitkäaikaiset lainat	ei sitova

3.1.2. Avustusten myöntäminen

Avustuksilla tuetaan Lahden kaupungin strategisten päämäärien ja toiminnallisten tavoitteiden toteutumista. Perusteena otetaan huomioon myös positiivinen vaikutus kaupungin elinkeinoelämälle. Avustuksen saajan tulee olla lahtelainen tai avustettavan toiminnan tulee kohdistua Lahteen ja lahtelaisiin. Sivistyksen palvelualueella on näiden kriteereiden lisäksi oma avustussääntö.

Avustukset myöntää toimielin tai viranomainen, jonka toimialueeseen hakijan pääasiallinen toiminta liittyy. Avustuksia myönnetään vuosittain talousarviossa olevien määrärahojen puitteissa. Avustusten myöntämisessä noudatetaan yhden myöntäjän periaatetta. Jos jokin palvelu- tai vastuualue on myöntänyt vuosi- tai projektiavustuksen toimijalle, ei samalle toimijalle tule enää myöntää toisen palvelu- tai vastuualueen avustusta, ellei kyseessä ole selkeästi erillinen kohde.

Avustusta ei myönnetä

- verotusoikeuden omaavan yhteisön toimintaan
- irtaimen omaisuuden hankintoihin, investointeihin tai liiketoimintaan
- alkoholin, tupakan tai muiden päihdyttävien aineiden hankintaan.

Avustuksen myöntäjän on huomioitava kilpailulainsäädäntö ja säännökset julkisista hankinnoista sekä EU:n valtioneuvoston päätökset. Jos saaja käyttää avustuksen muihin kuin henkilöstökustannuksiin, saajan on selvitettävä ja huomioitava mahdollinen hankintojen kilpailutusvelvollisuus.

Avustuksen käytöstä on annettava pyydettyä kirjallinen selvitys myöntäjälle toimintaperiaatteiden ja hakuohjeiden mukaisesti. Selvitykset toimitetaan sähköisesti.

Kaikissa avustusmuodoissa avustuspäätökseen kirjataan

- avustuksen myöntämisperusteet
- avustuksen maksamisessa tarvittavat laskentatunnisteet (tili, kustannuspaikka, mahdollinen sisäinen tilaus ja/tai projektiosa, ym.)

- toimintaohjeet avustuksen saajalle avustuksen käytöstä, raportoinnista ja maksamisesta.

Toistuvaisavustukset (vuosittain toistuvat avustukset)

- Toistuvaisavustuksen saajat määritellään vuosittain palvelualueiden talousarvion käyttösuunnitelmissa.
- Myöntämispäätöksessä kerrotaan, että avustus maksetaan sen jälkeen, kun kaupunki on vastaanottanut tarvittavat toimintaan ja talouteen liittyvät asiakirjat (tulos- ja taselaskelmat, toimintakertomus sekä tilin- tai toiminnan tarkastuskertomus).

Vuosiaavustukset (vuosittain haettavaksi julistettavat avustukset)

- 5 000 euron tai suuremman avustuksen myöntämispäätöksessä kerrotaan, että avustus maksetaan sen jälkeen, kun kaupunki on vastaanottanut tarvittavat myöntämispäätöksessä ilmoitetut dokumentit tai tositteet.
- Alle 5 000 euron avustuksen hakuvaiheessa on sitouduttu käyttämään avustus myöntämispäätöksessä määritettyyn tarkoitukseen. Dokumenttien tai tositteiden toimittamista ei edellytetä, mutta myöntämispäätöksessä kerrotaan, että kaupunki varaa mahdollisuuden tarvittaessa tarkastaa ne.

Projektiavustukset (muut tapahtumiin ja hankkeisiin liittyvät avustukset)

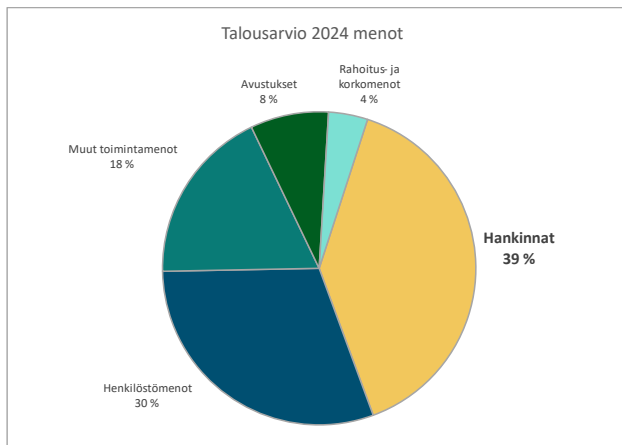
- Yksittäisiin tapahtumiin ja maksuvapautuksiin kaupungin tila- ja aluevuokrista sekä henkilökuntakorvauksiin liittyvät avustukset haetaan ilman haettavaksi julistamista ensisijaisesti asianomaiselta palvelualueelta.
- Avustusten osalta toimitaan kuten vuosiaavustuksissa.

Näiden avustusten lisäksi kaupungilla on käytössä muitakin avustusmuotoja, kuten työttömien palkkaukseen käytettävä Lahti-lisä ja kesätyöntekijöiden palkkaukseen käytettävä kesätyöseteli.

3.1.3. Hankinnat

Hankinnalla tarkoitetaan tavaroiden ja palvelujen ostamista, vuokraamista tai siihen rinnastettavaa toimintaa sekä urakalla teettämistä. Lahden kaupungin julkisissa hankinnoissa noudatetaan hankintalakia (1397/2016) sekä (kaupungin voimassa olevaa hankintaohjelmaa (KH 29.5.2023 § 190) ja -ohjetta (KH 29.5.2023 § 191).

Hankinnoilla on suuri taloudellinen merkitys. Vuoden 2024 talousarviossa hankintojen osuus on 39 % talousarvion menoista (242,4 milj. euroa). Hankinnat koostuvat palvelujen ostoista (64 %), investointimenoista (27 %) sekä aineista, tarvikkeista ja tavaroista (9 %).

Hankintojen toteuttaminen

Kaupunginhallituksen päätöksen (5.12.2022 § 443) mukaisesti kaikista yli 9 000 euron hankinnoista tehdään hankintapäätös ja huomioidaan samalla tilaajavastuulain (1233/2006 § 5) mukaiset vaatimukset tilaajan selvitysvelvollisuudelle. 40 000 euron ja sen yli arvioidut, mutta alle kansallisten kynnysarvojen olevat hankinnat (arvo yhteensä neljän vuoden aikana) tulee kilpailuttaa sähköisillä kilpailutusjärjestelmillä.

Hankinnan kilpailuttamiseksi on valittava hankinnan luonteeseen soveltuva, hankintalainsäädännön mukainen menettelytapa. Kynnysarvot ylittävissä hankinnoissa sovelletaan hankintalakia (1397/2016). Kynnysarvot alittavissa hankinnoissa noudatetaan kaupungin omia hankintaohjeita.

Vaikka alle 40 000 euron hankintoja ei edellytetä kilpailutettavaksi, niistä tulee tehdä hintakyselyjä vähintään kolmelta toimittajalta sekä laatia muistio valintaperusteista. Hankinnoissa käytetään aina maksuehtoa 21 pv netto.

Hankintaan liittyvät dokumentit säilytetään asianhallintajärjestelmässä. Sopimuksen allekirjoittaja vastaa sopimuksen ja siihen liittyvien dokumenttien asianmukaisesta arkistoinnista.

3.2. Talouden tasapaino-ohjelma

Lahden 30 kk:n uudistumis- ja muutosohjelma tähtäsi rakenteelliseen talouden tasapainoon ja toiminnan uudistamiseen vuosina 2021–2023 toteutettavilla toimenpiteillä. Ohjelman avulla talouden tasapaino olisi ollut saavutettavissa ilman uusia toimintaympäristöstä tulleita haasteita. Sote-uudistus, konsernista saatavien tuottojen romahtaminen, aikaisempaa korkeampi inflaatio, kuntia koskeva palkkaratkaisu ja aikaisempaa korkeampi korkotaso aiheuttivat Lahden kaupungille uuden rakenteellisen haasteen. Näistä sote-uudistuksen aiheuttama leikkaus vero- ja valtionosuustuloihin sekä konsernin tuottojen romahtaminen muodostavat merkittävimmän osan talouden sopeuttamisen tarpeesta.

Lahden kaupunginvaltuusto päätti 28.11.2022 § 127 käynnistää parlamentaarisen valmistelun talouden tasapaino-ohjelman laatimiseksi vuosille 2024–2026. Ohjelmassa huomioidaan valtuuston vuonna 2021 asettaman parlamentaarisen ryhmän periaatelinjaukset ja määrittellään kaupungin keskeisten palvelujen laajuus ja laatutaso talouden tunnuslukujen perusteella. Talouden tasapaino-ohjelman taloudelliset tavoitteet on sisällytetty vuoden 2024 talousarvion kehykseen ja taloussuunnitelmaan kaudelle 2024–2026.

Lahden kaupunginhallitus päätti toiminnan ja talouden sopeuttamisen periaatteista 16.1.2023 § 14 parlamentaarisen ryhmän esityksen perusteella. Periaatteiden mukaisesti

- tulopohjaa vahvistetaan ja tulojen kasvua tavoitellaan toteuttamalla kaupunkistrategian elinvoimatoimenpiteitä
- tuloja voidaan kasvattaa kertaluonteisesti myymällä tytäryhteisöjä osittain tai kokonaan sekä kiinteistöjä, maa-alueita ja irtainta myymällä
- myyntivoittojen sijoittaminen tulojen kasvattamisen keinoksi mahdollistetaan
- menojen kasvua hidastetaan
  - sopeuttamalla toiminta palvelutarpeen mukaisesti
  - aktiivisella henkilöstöpolitiikalla
  - priorisoimalla hankkeita
  - tuottamalla palveluja monituottajamallilla
  - tehostamalla hankintoja ja lisäämällä hankintaosaaamista
  - kilpailuttamalla tukipalveluja, mikäli se on tarkoituksenmukaista
  - vähentämällä työttömyydestä aiheutuvia menoja tehokkailla ja vaikuttavilla työllisyystoimilla sekä laajalaisella yhteistyöllä eri tahojen kanssa
  - priorisoimalla investointeja ja aikatauluttamalla niitä uudelleen.
- konsernirakennetta sopeutetaan
  - tytäryhtiöiden tulevaisuuden kannattavuus arvioidaan
  - tytäryhtiöille määritetään omistajastrategiat
  - tytäryhtiöiden omistajaohjausta kehitetään
  - konsernin ja tytäryhtiöiden osinkotuotoille asetetaan tavoitetaso.

Talouden tasapainottamiseksi tavoitteena on saavuttaa 50,0 milj. euron vaikutus kaupungin talouteen. Menojen kasvun hidastamiseen kohdennetaan 9,5 milj. euron tavoite, josta konsernihallinnon palvelualueelle kohdennetaan 2,6 milj. euroa ja sivistyksen palvelualueelle 4,9 milj. euroa. Toimintatulojen kasvun odotusta lisätään 0,5 milj. euroa, jolloin kaupunkiympäristön palvelualueelle asetetaan 2,5 milj. euron nettomääräinen toimintamenojen kasvun hidastamisen ja tulojen kasvun tavoite. Vuoden 2024 osalta toimenpiteet sisältyvät vuoden 2024 talousarvioon ja vuosien 2025–2027 menokasvua hidastavista toimenpiteistä on olemassa alustava suunnitelma. Tavoitteena on palvelualueiden toiminnan nykytason (ns. M-tason) säilyttäminen, joka tarkoittaa edellä mainittujen menojen kasvun hidastamisen toimenpiteiden korvaamista ensisijaisesti tuloja kasvattamalla. Menojen kasvun hidastamisen tavoitteisiin palataan ohjelman aikana vuosina 2024–2027, mikäli tulo-odotukset eivät toteudu.

Kaupungin kasvua ja elinvoimaa vahvistavilla toimenpiteillä tavoitellaan työttömyydestä aiheutuvien menojen alenemista yhteensä 5,0 milj. eurolla ja strategian mukaisten elinvoimatoimenpiteiden odotetaan lisäävän 5,0 milj. eurolla verotulojen kasvua yli sen, mitä yleinen talouden kehitys vaikuttaa verotulokehitykseen. Toimenpiteiden vaikutus ajoittuu vuosille 2025–2027.

Kaupungin tulojen ja hallussa olevan yhtiövarallisuuden sekä muun omaisuuden tuoton pysyvälle lisäykselle asetetaan vähintään 30,0 milj. euron tavoite. Yhtiövarallisuuden ja muun varallisuuden tuoton lisääminen edellyttää valtuustotasoisia päätöksiä konsernirakenteesta, kumppanuuksien solmimisesta keskeisempien yhtiöiden kehittämiseksi ja joistakin yhtiöistä tai niiden osista luopumista. Talouden tasapaino-ohjelman toteutumisen kannalta päätökset tulee tehdä alkuvuoden 2024 aikana. Omaisuuden tuoton kasvun odotetaan näkyvän vuodesta 2025 eteenpäin.

Mikäli yhtiövarallisuuden ja muun varallisuuden tuottotavoite ylittyy, voidaan tuoton ylityksellä kattaa keskeisimpien palvelujen menojen kustannusten nousun leikkauspainetta. Varallisuuden myynnistä saatuja myyntituloja ei käytetä käyttötalousmenojen katteeksi, ainoastaan varallisuuden tuottoa.

Talouden tasapaino-ohjelmaan liittyy myös verotulojen lisäys mahdollisten veroprosenttien, kiinteistöverojen ja/tai kunnallisveron, korottamisella. Korotus voidaan välttää, jos omaisuuden tuoton kasvu kattaa 50,0 milj. euron talouden tasapainotusohjelmasta puuttuvan osuuden. Veronkorotustarpeeksi arvioidaan tässä vaiheessa 12,0 milj. euroa ja korotustarve arvioidaan ohjelman aikana, mikäli rakenteelliset uudistukset eivät toteudu.

Talouden tasapaino-ohjelma 2024–2027

Tuloslaskelma	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	Yhteensä
Toimintatulot	0	500 000	0	0	500 000
Kaupunkiympäristön palvelualue	0	500 000	0	0	500 000
Toimintamenot	-1 157 500	-1 497 500	-4 845 000	-7 000 000	-14 500 000
Konsernihallinnon palvelualue	-800 000	-240 000	-1 086 300	-490 000	-2 616 300
Sivistyksen palvelualue	-257 500	-827 500	-1 128 700	-2 670 000	-4 883 700
Kaupunkiympäristön palvelualue	-100 000	-430 000	-630 000	-840 000	-2 000 000
Työttömyydestä aiheutuvat menot	0	0	-2 000 000	-3 000 000	-5 000 000
Toimintakate	1 157 500	1 997 500	4 845 000	7 000 000	15 000 000
Verotulot, elinvoiman lisäys	0	1 000 000	2 000 000	2 000 000	5 000 000
Rahoitustulot ja -menot	3 000 000	3 000 000	6 000 000	6 000 000	18 000 000
Kohdentamaton, verotulot	0	0	6 000 000	6 000 000	12 000 000
Tilikauden tulos	4 157 500	5 997 500	18 845 000	21 000 000	50 000 000

Luvut ovat muutos edelliseen vuoteen.

3.3. Käyttötaloussosa

3.3.1. Konsernihallinnon palvelualue

Tuloslaskelma	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	138 145 831	105 030 600	86 981 300	90 869 700	95 304 000
Myyntitulot	2 101 075	1 580 500	1 259 800	1 193 700	1 195 000
Maksutulot	0	0	0	0	0
Tuet ja avustukset	3 399 452	3 556 300	4 219 300	4 137 700	3 880 200
Vuokratulot	68 979 107	69 526 200	72 444 300	76 381 300	80 966 200
Muut toimintatulot	63 666 197	30 367 600	9 057 900	9 157 000	9 262 600
Valmistus omaan käyttöön	468 528	600 000	600 000	600 000	600 000
Toimintamenot	-569 328 970	-135 293 400	-145 259 100	-176 368 900	-176 555 600
Henkilöstömenot	-30 580 161	-26 787 600	-32 461 000	-39 880 400	-41 508 700
Palvelujen ostot	-474 981 326	-33 651 100	-40 813 700	-44 944 000	-44 594 400
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-8 477 421	-10 909 400	-11 941 000	-12 627 500	-13 570 600
Avustukset	-29 094 761	-30 512 900	-25 593 300	-44 924 500	-41 884 400
Muut toimintamenot	-26 195 301	-33 432 400	-34 450 100	-33 992 500	-34 997 500
josta sisäiset vuokramenot	-2 694 614	-2 738 800	-3 069 700	-3 150 000	-3 275 800
Toimintakate	-430 714 611	-29 662 800	-57 677 800	-84 899 200	-80 651 600
Rahoitustulot ja -menot	-4 013 924	-3 201 000	-3 301 000	-3 616 000	-4 436 000
Vuosikate	-434 728 535	-32 863 800	-60 978 800	-88 515 200	-85 087 600
Poistot ja arvonalentumiset	-24 742 670	-21 050 200	-22 698 800	-26 334 400	-27 742 500
Tilikauden tulos	-459 471 205	-53 914 000	-83 677 600	-114 849 600	-112 830 100

Toiminnan kuvaus

Konsernihallinnon palvelualue vastaa kaupunkitasoisista talous-, henkilöstö-, hallinto-, omistajaohjaus-, laki-, tila-, viestintä-, kaupunkimarkkinointi-, tietohallinto-, strategia- ja kehityspalveluista. Lisäksi palvelualue vastaa elinkeino-, työllisyys- ja maahanmuuttopalveluista, korkeakoulu yhteistyöstä, ympäristökehityksestä sekä kaupungin tapahtumatoimintojen ja edunvalvonnan koordinoimisesta. Palvelualueeseen kuuluvat konsernipalvelut-vastuualue, elinvoima- ja työllisyyspalvelut-vastuualue, Lahden Tilakeskus -taseyksikkö sekä suoraan kaupunginjohtajan alaiset viestintäpalvelut-palveluyksikkö ja sisäinen tarkastus. Konsernihallinnon palvelualueetta johtaa konsernipalvelujohtaja lukuun ottamatta niitä yksiköitä, jotka ovat suoraan kaupunginjohtajan tai tarkastuslautakunnan alaisuudessa. Talousarviossa palvelualueeseen sisältyy kaupunkitasoinen arvio käyttöomaisuuden myyntivoitoista ja -tappioista. Palvelualueen päätöksentekoelementtejä toimivat kaupunginhallitus, tarkastuslautakunta, elinvoima- ja työllisyysjaosto sekä konserni- ja tilajaosto. Lisäksi tarkastustoimi toimii itsenäisesti osana konsernihallinnon palvelualueetta.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

TE-palvelut siirtyvät valtiolta kuntien hoidettavaksi vuoden 2025 alusta. Jatkossa kunnat vastaavat kaikista työnhakua, työllistymistä ja yritystoimintaa tukevista työllisyyteen liitty-

vistä palveluista. Se merkitsee myös Lahden työllisyyspalvelujen organisaatioon ja toimintaan merkittäviä muutoksia. Kaupungille siirtyy viranomaistehtäviä ja liikkeenluovutuksen periaattein henkilöstöä. Muutos merkitsee myös etuisuuksiin liittyvien rahoitusvastuiden uudistamista siten, että kuntien rahoitusvastuu työttömyysturvan ja työllisyyden hoitoon liittyvistä kustannuksista aikaistuu ja laajenee. Tämä merkitsee Lahden kaupungin taloudelle paineita. TE-uudistuksen onnistuminen edellyttää työllisyyspalvelujen lisäksi merkittäviä ponnistuksia muilta palveluyksiköiltä.

Hallitusohjelman 2023–2027 linjauksilla tulee toteutuessaan olemaan vaikutusta kuntien toimintaan ja rahoitukseen. Konsernihallinnon palvelualueella tulee toteuttaa aktiivista edunvalvontaa ja osallistua tietojen tuottamiseen hallitusohjelman linjauksien toteutusta valmisteleville tahoille.

Henkilöstösuunnitelma

Vuonna 2024 henkilöstöresurssin arvioidaan kasvavan 34 henkilötyövuotta verrattuna vuodelle 2023 varattuun. Vuosina 2025–2026 henkilöstöresurssin arvioidaan kasvavan 91 henkilötyövuotta verrattuna vuoteen 2024. Henkilöstöresurssien lisäys kohdistuu työllisyyspalveluihin TE-palvelujen muutoksen takia.

Henkilöstösuunnitelma (palkalliset henkilötyövuodet)	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Konsernihallinnon palvelualue	248	287	321	416	412
Lisäksi työllistettyjä	95	93	106	106	106

Konsernipalvelut-vastuualue

Sitovuus tuloarvio ja määräraha	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	7 071 629	7 441 300	7 666 700	7 632 900	7 471 600
Toimintamenot	-54 405 323	-43 651 300	-48 053 300	-50 083 500	-50 175 400
Toimintakate	-47 333 694	-36 210 000	-40 386 600	-42 450 600	-42 703 800

Toiminnan kuvaus

Konsernipalvelut-vastuualue vastaa kaupungin keskitetyistä toimisto- ja asiantuntijatehtävistä. Vastuualueeseen kuuluvat kaupunkitasoisesti toimivat palveluyksiköt: talouspalvelut, kehityspalvelut, henkilöstöpalvelut, kaupunginkanslia, lakipalvelut ja omistajaohjauspalvelut. Vastuualue toimii suoraan kaupunginhallituksen alaisuudessa. Vastuualueen määräraha-vaara sisältää virkaorganisaation lisäksi kaupunginvaltuuston ja -hallituksen, elinvoima- ja työllisyysjaoston sekä konserni- ja tilajaoston määrärahat, kaupunkitasoisia ja konsernipalvelujen yhteiskustannuksia sekä määrärahat vaalien järjestämiseen. Määrärahavaraukseen sisältyvät myös suoraan kaupunginjohtajan alaisuudessa toimivat viestintäpalvelut ja sisäinen tarkastus.

Konsernipalvelut-vastuualue vastaa keskitetyistä toimisto- ja asiantuntijatehtävistä

- kaupungin johdon linjaukset
- konsernin ja kaupungin sisäisen tarkastuksen järjestäminen
- päätöksentekoaikojen päätösvalmistelu, kaupungin asiakirjahallinto ja arkistotoimi, toimistopalvelut sekä johdon tukipalvelut
- henkilöstöpoliittiset linjaukset, henkilöstö- ja työhyvinvointipalvelut sekä riskienhallinnan toiminnot
- kehitys-, tietohallinto-, tilasto- ja tietopalvelujen toiminnot sekä kaupungin yhteiset neuvontapalvelut
- strategiavalmistelun ohjaus
- lakipalvelut
- konsernin omistajaohjaus
- talouden ohjaus, taloussuunnittelu ja -hallinto, rahoituspalvelut, talouden ja toiminnan raportointi, sisäinen laskenta
- hankintojen ohjaus, konserniyhteisöjen yhteishankintayksikötoiminnot.

Viestintäpalvelut vastaa kaupunkitasoisen viestinnän ja kaupunkimarkkinoinnin suunnittelusta ja koordinoimisesta. Palveluyksikkö huolehtii siitä, että kaupunkilaiset saavat ajantasaista tietoa valmistelusta, päätöksenteosta ja kaupungin palveluista. Palveluyksikkö vastaa median kautta jaettujen sisältöjen lisäksi kaupungin omista kanavista ja niiden kehittämistä (verkkosivut, intranet, sosiaalinen media, Kaupunkilainen-asukaslehti ja uutiskirjeet). Palveluyksikkö tukee palvelualueiden viestintää ja sen kehittämistä sekä vahvistaa erilaisen kampanjoiden avulla Lahden kaupungin vetovoimaisuutta, pitovoimaisuutta ja tunnettuutta Suomen johtavana ympäristökaupunkina.

Konsernipalvelut-vastuualueelle on varattu vahinkorahastossääntöjen (säädöskokoelma 2016/8) mukainen 0,05 milj. euron varaus, josta voidaan korvata kaupungin omaan tai

vastuulla olevaan omaisuuteen kohdistuvia vahinkoja sekä kaupunkitasoinen eläkevastuuvakuutus purku -0,5 milj. euroa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Muuttuva työelämä ja yhteiskunta edellyttävät jatkuvaa osaamisen kehittämistä myös kaupunkiorganisaatiossa. Teknologian kehitys muuttaa työtehtäviä, työn teon tapoja sekä työn rakenteita. Teknologian hyödyntäminen edellyttää tulevaisuudessa entistä enemmän ajatusmallien ja toimintatapojen muuttamista.

Kilpailu osaavasta työvoimasta kiristyy ja tulevaisuudessa osaavan työvoiman sitouttaminen kaupunkiorganisaatioon on yhä haastavampaa.

Digitalisaation nopea kehitys vaikuttaa laajasti kaupungin tarjoamiin palveluihin sekä kaupunkilaisten odotuksiin kaupungin digitaalisista palveluista. Kaupungin digitaalisten palvelujen kehittäminen sekä tekoälyn nykyistä laajempi käyttöönotto vaativat yhä enemmän investointeja ja hallintaa sekä resursseja ja osaamista. Kyber- ja tietoturvallisuuden sekä tietojärjestelmien toimivuuden turvaaminen on noussut avainasemaan kaupungin häiriöttömän palvelutuotannon varmistamisessa. Toisaalta kaupungin tulee huolehtia riittävien tukipalvelujen tarjoamisesta myös heille, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää sähköistä asiointia.

Tiedolla johtamisen ja tiedon hyödyntämisen tarve on lisääntynyt, ja se edellyttää toimivaa tietoinfrastruktuuria, joka mahdollistaa tiedon keräämisen, tallentamisen, analysoinnin ja jakamisen. Saatavilla olevan datan määrä kasvaa ja monipuolistuu sekä tarjolla olevat analytiikkateknologiat edelleen kehittyvät. Tämä haastaa kaupunkia kustannustehokkaihin ratkaisuihin sekä huomioimaan kehityksen eettiset näkökulmat. Lisäksi tiedolla johtamisen kulttuuria ja osaamista tulee edelleen kehittää.

TE2024-uudistuksen myötä työllisyyspalvelujen helposti saatettavat asiakas-, tapahtuma- ja koulutuspalvelut mallintuvat uudella tavalla Palvelutorin alustalle. Palvelutori toimii luontevana paikkana osallisuus- ja kehittämistyölle, kun kuntalaispalveluja kehitetään yhdessä julkishallinnon, järjestöjen ja kuntalaisten kanssa.

Toiminnan painopistealueet

Konsernipalvelut tukee palvelualueita strategian kärkihankkeiden tavoitteiden toteuttamisessa. Konsernipalvelut toteuttaa vastuullaan olevia keskitettyjä toimisto- ja asiantuntijapalveluita kustannustehokkaasti, asiakaslähtöisesti ja ammattitaidolla.

Toiminnan painopisteitä vuonna 2024 ovat

- talouden tasapaino-ohjelman toimenpiteiden edistäminen
- talouden tietojärjestelmäudistuksen toteutus (Jämerähanke)
- vastuualueen strategian kärkihankkeiden läpivienti
- kaupunkitasoisen tietovarastoinnin, tiedolla johtamisen ja raportoinnin kehittäminen
- perustietotekniikan kilpailutuksen onnistunut läpivienti
- konserniyhtiöiden rahoitusmahdollisuuksien ja konsernirakenteen tarkoituksenmukaisuuden arviointi
- TE2024-uudistuksen valmistelu.

- kaupungin kokonaistunnettuuden lisääminen ja vetovoiman vahvistaminen niin potentiaalisille uusille asukkaille, yrityksille kuin opiskelijoillekin
- Lahden tunnettuuden lisääminen ja brändin vahvistaminen Suomen johtavana ympäristökaupunkina
- Lahden tunnettuuden lisääminen urheilu-, kulttuuri- ja yliopistokaupunkina
- Lahden työnantajamielikuvan parantaminen viestinnällisin keinoin
- asumisen markkinoinnin vahvistaminen yhteistyössä erisidosryhmien kanssa
- vastaaminen työllisyyspalvelujen uudellaisiin viestintätarpeisiin.

Viestintäpalvelujen toiminnan painopisteitä ovat

- Lahden kaupungin uudistetun ilmeen jalkauttaminen koko kaupungin organisaatiossa ja myös yhteistyökumppaneiden käyttöön

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Toimintamenot/asukas	453 €	362 €	398 €

Elinvoima- ja työllisyyspalvelut -vastuualue, elinvoimapaalvelut

Sitovuus toimintakate	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	1 765 035	1 937 900	2 058 900	2 043 400	2 053 400
Toimintamenot	-8 258 967	-12 351 200	-12 814 400	-12 855 000	-12 839 500
Toimintakate	-6 493 932	-10 413 300	-10 755 500	-10 811 600	-10 786 100

Toiminnan kuvaus

Elinvoimapaalvelut-palveluyksikkö vastaa elinkeino yhteistyöstä, tapahtumatoiminnasta, ympäristökehityksestä, korkeakoulu yhteistyöstä, innovaatio- ja hanketoiminnasta, kansainvälisistä asioista, edunvalvonnasta ja vastuualueen sidosryhmäyhteistyöstä sekä maahanmuuttotyöstä. Palveluyksikkö edistää kaupungin elinvoimaisuutta ja vetovoimaa sekä tulevaisuuden kasvun edellytyksiä tiiviissä yhteistyössä työllisyyspalvelujen kanssa.

Elinvoimapaalvelujen tavoitteita toteutetaan omana toimintana sekä kehitysyhtiöiden, korkeakoulujen ja muiden kumppanuuksien avulla. Palveluyksikkö rahoittaa strategisesti ja elinvoimapolitiittisesti merkittävää alueellista kehittämistoimintaa, hankkeita ja tapahtumia. Määräraha varaus sisältää rahoitusosuudet Lahden seudun kehitys LADEC Oy:lle ja Lahden seutu – Lahti Region Oy:lle, Lappeenrannan-Lahden teknilliselle yliopistolle (LUT), Helsingin yliopistolle (HY) sekä mm. muulle strategiselle korkeakoulutoiminnalle. Palveluyksikkö toimii elinvoima- ja työllisyysjaoston alaisuudessa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Kansainvälisen toimintaympäristön epävakaus heijastuu alueen elinkeinoelämään, asukkaisiin ja kaupunkiorganisaatioon. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, energiamarkkinoiden epävakaus, korkotason nousu sekä yleinen suhdannetilanne haastavat suomalaisia kaupunkia. Lahteen kohdistuu mm. elinkustannusten nousuun, teollisuuden kysyntään ja osaja-

haasteisiin sekä pakolaisuuteen kohdistuvia riskejä. Samalla Lahden seutu on kasvavan sijoittautumiskiinnostuksen kohteena, vieraskielisten asukkaiden määrä on kasvussa ja korkeakoulutoiminta kehitty nopeasti, mikä voi heijastua työllisyys- ja väestökehitykseen myönteisesti. Kaupungin tulevaisuuden menestymisessä osaavan työvoiman saatavuuden edistäminen alueen työelämän tarpeisiin sekä vieraskielisten työllistymisen ja kotoutumisen vahvistaminen ovat toiminnan keskiössä.

Lisäksi uudella hallitusohjelmalla on erilaisia vaikutuksia toimintaympäristöön. Lahden ympäristö- ja elintarvikeosaaminen luovat kasvun edellytyksiä seudulle ja kansallisesti. Valta kunnalliset panostukset TKI-toimintaan, korkeakoulujen aloituspaikkoihin ja työllisyyden vahvistamiseen edistävät myös Lahden elinvoimatyötä.

Toiminnan painopistealueet

Elinvoimapaalvelut keskittyvät vuonna 2024 yritysten toimintaedellytysten ja kasvun tukemiseen, osaajahaasteiden ratkaisemiseen sekä kaupungin vahvistamiseen ympäristö- ja tapahtumakaupunkina.

Elinkeinoelämää, yritysten kasvua ja sijoittautumista, tuetaan vahvassa alueellisessa yhteistyössä Lahden seudun kehitys LADEC Oy:n, LUT-yliopiston, LAB-ammattikorkeakoulun ja Koulutuskeskus Salpauksen kanssa. Strategiset kumppanuussopimukset, LUT-konsernin kasvun vahvistaminen sekä

yritysympäristöjen kehittäminen edistävät kaupungin veto- ja pitovoimaa ja luovat kasvun edellytyksiä. Lisäksi elinkeinoelämään panostetaan esimerkiksi palveluseteleillä, tukemalla startup-toimintaa sekä kehittämällä vieraskielisten palveluja. Innovaatiotoiminnan ekosysteemisopimusta sekä hankerahotusta hyödynnetään kehitystyön ajurina.

Ympäristökehitys edistää Lahden elinvoimaisuutta vahvistamalla kaupungin kestävyyttä. Ympäristökehitys koordinoi kaupungin hiilineutraaliustavoitetta ja vauhdittaa kaupungin omien toimien lisäksi myös alueen yrityksiä ja asukkaita päästövähennyksiin. Ilmastotyössä korostuu tarve vaikuttaa liikenteen ja kulutuksen päästöihin sekä vahvistaa hiilitasetta. Yritysyhteistyön viitekehyksinä toimivat EU:n kaupunkimissio ja ilmastokumppanuus. Ilmastotyön rinnalla nousee luonnon monimuotoisuuden teema, johon liittyen laaditaan kokonaisvaltainen tavoite luontopositiivisuudesta.

Kaupungin tapahtumatoiminta tuo alueelle merkittäviä positiivisia vaikutuksia. Tapahtumatoimintaa johdetaan kehitysohjelman kautta tiiviissä sidosryhmäyhteistyössä. Tavoitteena on vahvistaa Lahden vetovoimaa ympärivuotisena, kansainvälisenä ja lahtelaisten tapahtumakaupunkina. Maahanmuuttoyössä korostuu uuden palvelukonseptin rakentamisen lisäksi kotoutumislain uudistus (KOTO24) ja siihen liittyvät valmistelutarpeet TE2024-uudistuksen rinnalla. Seudullisen, kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön avulla edistetään kaupungin verkostoja ja kumppanuuksia, tehdään kaupunkia tunnetuksi sekä panostetaan edunvalvontaan.

Lahden Seudun Kehitys LADEC Oy

LADEC:n tehtävänä on kehittää Lahden seudun elinkeinoelämän edellytyksiä, kilpailukykyä ja vetovoimaisuutta, joiden kautta edistetään uusien yritysten ja työpaikkojen syntymistä sekä yritysten kasvua. LADEC vastaa aloittavien, toimivien ja sijoittuvien yritysten palvelusta sekä seudun markkinoinnista yritysympäristönä. Vuonna 2023 uudistettu strategia ohjaa vuoden 2024 tavoitteita ja toiminnan painopisteitä.

Yritysräjapinnassa jatketaan aktiivista työtä. Yhtiön tarjoamien palvelujen kehittämisessä korostetaan niiden vaikuttavuutta ja lisäarvoa alueen elinkeinoelämän kasvulle. Epävarma yhteiskunnan sekä markkinoiden tilanne voi aiheuttaa nopeitakin muutoksia yritysten palvelu- ja kehitystarpeissa. LADEC:n tulee pystyä reagoimaan näihin tarvittaessa. LADEC osallistuu työvoimapalvelujen kokonaisuuden kehittämiseen erityisesti yritysten tarpeiden näkökulmasta.

Lahden seudun vetovoima on ollut viime vuosina kasvussa, mikä näkyy mm. LADEC:n sijoittumisasiakkuuksien määrän kasvuna. Yritysten ja investointien houkuttelussa panostetaan erityisesti alueen avainklustereiden ja -ekosysteemien (mm. elintarviketeollisuus, sähköinen liikenne, urheiluliiketoiminta) vahvistamiseen sekä suurten investointihankkeiden toteuttamiseen.

Lahden seutu - Lahti Region Oy (Visit Lahti)

Vuonna 2024 matkailukysyntään vaikuttaa edelleen Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, Aasian markkinoiden rajallinen lentoliikenne sekä venäläisten matkailijoiden puuttuminen. Vastuullisen matkailun merkitys tulee entisestään vahvistumaan ja tietoisuus ilmaston lämpenemisestä muuttaa matkailu-

kysynnän rakennetta. Yhtiö seuraa ja ennakoii markkinoiden muuttumista ja reagoi ketterästi. Tavoitteena on kasvattaa kotimaan lähimatkailua ja vähentää hiilijalanjälkeä.

Lähimatkailun kasvutavoite on sekä vapaa-ajan matkailussa että kokousmatkailussa. Seudun tavoitteena on olla vastuullinen matkailukohde vuonna 2025. Kansainvälisen matkailun kasvuteemoja ovat kongressit, urheilumatkailu sekä vesistö- ja luontomatkailu Salpausselkä UNESCO Global Geoparkissa. Yhteistyötä tiivistetään LUT-yliopiston kanssa kansainvälisten tieteellisten kongressien houkuttelemiseksi seudulle. Urheilumatkailu keskittyy Lahden seudun tunnettuuden lisäämiseen outdoor-urheilumatkailun johtavana kohteena. Yhteistyössä Lahden kaupungin ja urheiluopistojen kanssa houkutellaan kansainvälisiä urheilutapahtumia kaupunkiin. Vesistömatkailun kehittämisvisio kirkastetaan. Matkailijamäärän kasvua tavoitellaan Keski-Euroopan, USA:n sekä Aasian markkinoilta. Yhteistyössä Lahden kaupungin ja LADEC:n kanssa tavoitellaan hotelli-investointeja kaupunkiin.

Lahti Region koordinoi opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) rahoittamaa urheilun suur tapahtumakaupunkien (Helsinki, Tampere, Lahti, Turku, Jyväskylä) yhteistyöhanketta. Yhtiö on mukana viiden maakunnan Lakeland Finland -yhteistyöryhmässä. Yhtiössä toimii myös Salpausselkä UNESCO Global Geopark -yksikkö. Yhtiöllä on merkittävä rooli valtakunnallisessa matkailukentässä ylimatekunnallisena yhteistyötoimijana.

Lahden yliopistokampus

Lahden seudun vahvuutena on yliopistojen (LUT ja HY), LAB-ammattikorkeakoulun, elinkeinoelämän ja Lahden kaupungin tiivis yhteistyö. LUT-yliopisto ja Helsingin yliopisto houkuttelevat uusia yrityksiä ja luovat pitovoimaa. Yliopistojen alueellista tehtävää tukee Lahden yliopistokampuksen koordinaatioyksikkö.

Koordinaatioyksikön tavoitteena on tuoda yliopistoissa tehtävä tutkimus- ja kehittämissä työtä sekä opetus alueen elinkeinoelämän käyttöön. HY ja LUT yhteistyössä LAB-ammattikorkeakoulun kanssa panostavat TKI-rahoituksen saamiseen alueelle osallistumalla aktiivisesti kansallisiin ja kansainvälisiin rahoitushakuihin. Korkeakoulujen tutkimus- ja opetusyhteistyö tuo lisäarvoa alueen elinkeinoelämälle mahdollistamalla uutta osaamista. Yliopistot panostavat ympäristön ja terveyden 10-vuotiseen Luontoaskel terveyteen -hankkeeseen avamalla uusia tutkimushankkeita. HY:n ja LUT:n ilmakehätieteen mallintamisen professorin tutkijayhteisö laajenee Lahdessa muodostaen Atmospheric Modelling Centre, Lahti -kokonaisuuden. Lahdessa vahva tiedekasvatus luo pohjaa osaamiseen perustuvaan tulevaisuuteen. Päijät-Hämeen LUMA-keskus (HY) jatkaa kasvuaan ja Lahden JunnuYliopisto kehittää kouluissa tapahtuvaa tiedekasvatusta.

LUT-yliopisto (Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto)

Puhdas energia, vesi ja ilma ovat elämän edellytyksiä, joihin LUT-yliopistossa etsitään ratkaisuja tekniikan ja talouden osaamisella. LUT auttaa yhteiskuntaa ja yrityksiä uudistumaan kestävästi. LUT-yliopiston kaikki kolme tiedekuntaa – Engineering Science (LENS), Energy Systems (LES) ja LUT School of Business (LBS) – toimivat Lahden kampuksella.

LUT-yliopisto on aktiivisesti mukana alueen strategisia painopisteitä tukevilla tutkimushankkeissa ja ilmastoteeman (mm. mission cities) ympärille rakentuvien EU-tutkimushankesorttioiden muotoutumisessa. Yliopiston tavoitteena on houkuttaa Lahteen LUT:n strategiaan yhteensopivia yrityksiä sekä alueen nykyisten yritysten kasvun edistäminen yhdessä LAB-ammattikorkeakoulun kanssa. Kampuksen opiskelijamäärä jatkaa kasvuaan ja syksyllä 2024 kampuksella opiskelee yli 1 300 opiskelijaa. LUT-yliopistolla on yhdeksän maisteriohjelmaa, joista yksi kauppatieteissä ja kahdeksan tekniikassa sekä kolme kandidaatin ohjelmaa Lahden kampuksella. Erityisesti panostetaan opiskelijoiden jäämiseen Lahden alueelle valmistumisen jälkeen. LAB:n elintarvikelaboratoriossa ja sähkö- ja automaatiotekniikassa yhteistyö tiivistyy sekä koulutuksessa että TKI-toiminnassa. Kuitutekniikan 1 000 m² laboratorion merkittävimmät laitteistoasennukset saadaan päätökseen alkuvuodesta 2024. Asennukset mahdollistavat tutkimuslaboratorion laajamittaisen hyödyntämisen tutkimuksessa ja yritysten tuotekehityksessä. Lahden kampuksen kasvu jatkuu myös henkilökunnan osalta. Lahdessa toimivien professuurien ympärille rakentuvat tutkimusryhmät vahvistuvat.

Helsingin yliopisto

Lahdessa on monipuolisesti Helsingin yliopiston tiedekuntien osaamista ja toimintaa: bio- ja ympäristötieteellisen (ekologia), humanistisen, maa- ja metsätieteellisen (ravitsemus), matemaattis-luonnontieteellisen (ilmakehätiede), valtiotieteellisen (hyvinvointiala) ja lääketieteellisen tiedekunnan (Päijät-Hämeen keskussairaala) sekä jatkuvan oppimisen toimijat.

Lahden talousalue liittyy saumattomasti HY:n profiloitihankkeisiin: Kestävyystieteen instituutti HELSUS (Helsinki Institute of Sustainability Science), HOH (Helsinki One Health, terveyden tutkimus) ja INAR (ilmakehän ja ympäristön tutkimus). Lahden kampuksella toimii Päijät-Hämeen LUMA-keskus, joka on osa LUMA-keskus Suomea.

Helsingin yliopisto vastaa alueen vihreän kaupungin haasteeseen jatkamalla vahvaa ympäristöalan ja erityisesti kaupunkiekologian tutkimusta Lahdessa. Uudet avaukset liittyvät rakentamisen hyvinvointivaikutuksiin ja ilmanlaadun tutkimukseen, erityisesti panostetaan alueen elintarvikealan kehittämiseen. Päijät-Hämeen LUMA-keskuksen toiminta laajenee ja entisestään monipuolistuu tavoittamaan mahdollisimman paljon lapsia ja nuoria Lahden alueella. Jatkuva oppiminen kehittää erityisesti sivistystoimen ja sosiaali- ja terveystoimen henkilöstön osaamista.

Koulutuskeskus Salpaus

Koulutuskeskus Salpaus työskentelee monialaisen ammatillisen koulutuksen järjestäjänä tarjoten vuoden aikana opiskelumahdollisuuksia 13 000 nuorelle ja aikuiselle. Salpauksen työelämälähtöiset koulutuspalvelut tukevat yritysten liiketoiminnan ja henkilöstön osaamisen kehittämistä. Vuonna 2024 yhteistyötä tiivistetään Koulutuskeskus Salpauksen kanssa kaupungin työllisyyden edistämässä ja yritysten osaajatarpeiden ratkaisemisessa sekä erilaisissa strategisesti merkittävisissä hankkeissa, kuten elintarviketeollisuuden ja sähköalan yhteistyössä.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Toimintamenot/asukas	69 €	103 €	106 €

Elinvoima- ja työllisyyspalvelut -vastuualue, työllisyyspalvelut

Sitovuus toimintakate	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	1 704 907	1 717 700	1 626 400	1 627 100	1 627 800
Toimintamenot	-26 602 549	-28 461 900	-27 200 100	-53 883 900	-51 044 600
Toimintakate	-24 897 642	-26 744 200	-25 573 700	-52 256 800	-49 416 800

Talousarviolaskelmat vuosilta 2025 ja 2026 tulevat täsmentymään TE-uudistuksen valmistelun edetessä.

Toiminnan kuvaus

Työllisyyspalvelut-palveluyksikkö vastaa kaupungin työllisyyspolitiikasta, muista työllisyysasioista ja työllisyyden kuntakokeilusta sekä tuottaa lakisääteiset palvelut kuntakokeilun kohderyhmille Lahdessa ja lisäksi vieraskielisille asiakkaille muissa kokeilukunnissa (Asikkala, Hollola, Kärkölä ja Orimattila). Palveluyksikkö edistää kaupungin elinvoimaisuutta ja vetovoimaa sekä tulevaisuuden kasvun edellytyksiä. Palveluyksikkö toimii elinvoima- ja työllisyysjaoston alaisuudessa.

Kaupungin ja työllisyyden kuntakokeilun oman toiminnan lisäksi työllisyysvaroilla rahoitetaan eri toimijoiden työllisyys- ja kehityshankkeita, mikäli ne vastaavat kaupungin strategiasta ja kuntakokeilun linjauksista johdettuihin tavoitteisiin. Monen toimijan mallilla edistetään tuloksellista työllisyydenhoidon

palveluvalikoiman rakentumista lahtelaisten työnhakijoiden ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Syksyllä 2022 käynnistyi työllisyyspalvelujen vaikuttavuusperusteinen pilottihanke. Siinä kaupunki yhteistyössä yksityisen, paikallisesti palveluita tuottavan palveluntarjoajan kanssa saattaa tehokkaammin yhteen työtä tarjoavia ja työtä etsiviä. Hankkeen avulla työllistetään nykyistä tehokkaammin yli 300 päivää työmarkkinatukea saaneita työttömiä työnhakijoita. Hankkeella pyritään alentamaan myös kaupungin maksamaa työmarkkinatuen kuntaosuutta. Pilottihanke jatkuu 31.12.2024 saakka.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Lahden keskeisiä haasteita ovat työttömyyden vaikea rakenne, pitkäaikaistyöttömyyden korkea taso ja rakennetyöttömyyden määrän kasvu sekä nuorisotyöttömyys. Viimeisen

vuoden aikana Lahden kokonais- ja nuorisotyöttömyys on pudonnut 12 suurimman kaupungin osalta eniten prosenttisyksiköinä tarkasteltuna. Työllisyystoimissa panostetaan työnhakijoille tarjottaviin moniammatillisiin palvelupaketteihin, koulutuksiin ja henkilökohtaiseen valmennukseen. Samalla huomioidaan myös työnantajakohtaiset rekryointitarpeet sekä niihin työhönvalmennuksen kautta tarjottava toiminnallinen ja taloudellinen tuki. Uusien työnhakijoiden palveluprosessi käynnistyi uuden palvelumallin mukaisesti alkukartoituksella aikaisempaa nopeammin. Asiakasprosessi on tiiviimpi ja perustuu enemmän henkilökohtaiseen asiointiin.

Toiminnan painopistealueet

Kaupungin työllisyystoimissa etusijalla ovat työmarkkinatuen kuntaosuuden alentaminen, nuorisotakuu, pitkäaikaistyöttömyyden torjunta ja vieraskielisten työllistyminen sekä alueen elinkeinoelämän kanssa tehtävä tiivis yhteistyö, joka tukee alueen yritysten ja osaajien kohtaamista.

Lahti on yhdessä Asikkalan, Hollolan, Kärkölan ja Orimattilan kanssa mukana Lahden seudun työllisyyden kuntakokeilussa 31.12.2024 saakka. Kokeilun tavoitteena on mm. kuntien roolin vahvistaminen työllisyyspalvelujen järjestäjänä. TE-

palvelut siirtyvät kunnille tai työllisyysalueille vuoden 2025 alussa. Uudistukseen liittyvä lainsäädäntö on hyväksytty ja vahvistettu keväällä 2023. Sitovan tason talousarviolaskelmat vuosilta 2025 ja 2026 tulevat täsmentymään uudistuksen edetessä.

Työllisyyden kuntakokeilussa tehdään verkostoyhteistyötä kuntien, TE-hallinnon, Päijät-Hämeen hyvinvointialueen, koulutusorganisaatioiden, elinkeinoelämän sekä välityömarkkina-toimijoiden kesken. Kokeilun aikana rakennettavalla työllisyydenhoidon ekosysteemillä, toimivilla yhdyspinoilla ja yhteisillä prosesseilla pyritään entistä nopeampiin ja vaikuttavampiin työllistymistuloksiin. Palvelukokonaisuudessa kehitetään erityisesti asiakkaiden työ- ja toimintakykyä sekä osaamista ja elinkeinoelämäyhteistyöhön liittyviä toimia.

Työllisyyden kuntakokeilu kehittää yhteistyössä Päijät-Hämeen hyvinvointialueen, Kelan ja Hämeen TE-toimiston kanssa toimintamallin työttömien aktivointiasteen nostamiseksi vuoden 2023 aikana. Aktivointiasteen keskiarvon tulisi nousta uuden toimintamallin myötä koko maan aktivointiasteen tasolle. Työmarkkinatuen kuntaosuus pitää saada merkittävään laskuun.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Toimintamenot/asukas	221 €	236 €	225 €

Tarkastustoimi

Sitovuus tuloarvio ja määräraha	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	0	0	0	0	0
Toimintamenot	-342 484	-357 100	-390 600	-397 900	-405 000
Toimintakate	-342 484	-357 100	-390 600	-397 900	-405 000

Toiminnan kuvaus

Tarkastustoimi toimii itsenäisenä osana konsernihallinnon palvelualueetta. Lahden kaupungin ulkoisesta tarkastuksesta vastaavat tarkastuslautakunta ja sen alaisuudessa toimiva tarkastustoimisto sekä tilintarkastaja. Tarkastustoimisto avustaa tarkastuslautakuntaa sen arvioidessa tavoitteiden toteutumista sekä toiminnan tuloksellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Tarkastustoimisto voi tehdä myös itsenäisesti tarkastuksia ja selvityksiä. Toiminta on kaupungin muusta organisaatiosta ja johdosta riippumatonta.

Tarkastuslautakunta valmisteleo kaupunginhallitukselle esityksen tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi. Kaupunginhallitus voi poiketa tarkastuslautakunnan esityksistä vain kaupungin hallintosäännön ja talousarvioesityksen yhteensovittamiseen liittyvästä perustellusta syystä.

Tarkastuslautakunta valvoo kuntalain 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoitusvelvollisuuden noudattamista ja saat-taa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Tarkastuslautakunta kilpailuttaa Lahti-konsernin tilintarkastuspalvelut syksyllä 2023 ja valittu palveluntuottaja huolehtii tilintarkastuksesta tilivuodesta 2024 alkaen.

Toiminnan painopistealueet

Tarkastuslautakunta antaa vuosittain arviointikertomuksen, jossa arvioidaan valtuuston asettamien toiminnallisten tavoitteiden toteutumista sekä hallinnon toiminnan tarkoituksenmukaisuutta. Lautakunta voi tarvittaessa antaa erillisiäraportteja yksittäisistä asioista. Valtuustokauden aikana käydään läpi kaikkien palvelualueiden ja yksiköiden keskeisimmät toiminnot.

Tarkastuslautakunnan on myös huolehdittava kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta. Tarkastuslautakunta tekee esityksen tilintarkastajan valinnasta ja tytäryhteisöjen tilintarkastajien nimeämisestä. Kuntalain 122 §:n mukaan kunnan tytäryhteisön tilintarkastajaksi on valittava kunnan tilintarkastusyhteisö, jollei tästä poikkeamiseen ole perusteltua tarkastuksen järjestämiseen liittyvää syytä.

Tilintarkastajan tehtävänä on tarkastaa julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan mukaisesti kunkin tilikauden hallinto, kirjanpito ja tilinpäätös.

Tarkastuslautakunta jatkaa yhteistyötä suurten kaupunkien tarkastuslautakuntien kanssa.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Toimintamenot/asukas	3 €	3 €	3 €

Käyttöomaisuuden myyntivoitot ja -tappiot

Ei sitova	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	4 096 736	3 120 000	2 120 000	2 120 000	2 120 000
Toimintamenot	0	0	0	0	0
Toimintakate	4 096 736	3 120 000	2 120 000	2 120 000	2 120 000

Toiminnan kuvaus

Tulot muodostuvat käyttöomaisuuden myyntivoitoista ja menot mahdollisista myyntitappioista. Käyttöomaisuuden myyntivoittojen ja -tappioiden arvio ei ole sitova.

Käyttöomaisuuden myyntivoitot käytetään elinvoimaa vahvistavien investointien ja vastaavien kertaluonteisten menojen kattamiseen. Myyntivoittoja ei tule käyttää käyttötalouden pysyväisluonteisten kustannusten kattamiseen.

Lahden Tilakeskus

Tuloslaskelma	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Liikevaihto	69 600 420	70 028 700	72 949 300	76 886 300	81 471 200
Valmistus omaan käyttöön	468 528	600 000	600 000	600 000	600 000
Liiketoiminnan muut tulot	53 907 104	20 785 000	560 000	560 000	560 000
Materiaalit ja palvelut	-19 385 929	-23 486 800	-28 481 900	-29 869 000	-31 979 500
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-8 182 339	-9 984 600	-11 332 700	-12 003 700	-12 930 900
Palvelujen ostot	-11 203 590	-13 502 200	-17 149 200	-17 865 300	-19 048 600
Henkilöstömenot	-2 096 708	-2 288 300	-2 358 100	-2 337 500	-2 372 600
Poistot ja arvonalentumiset	-23 510 426	-19 478 400	-19 955 700	-20 550 700	-22 259 700
Suunnitelman mukaiset poistot	-23 353 173	-19 478 400	-19 955 700	-20 550 700	-22 259 700
Arvonalentumiset	-157 253	0	0	0	0
Liiketoiminnan muut menot	-21 482 364	-24 696 800	-25 960 700	-26 942 100	-27 739 000
Liikelyi-/alijäämä	57 500 625	21 463 400	-2 647 100	-1 653 000	-1 719 600
Rahoitustulot ja -menot	-4 177 028	-3 201 000	-3 301 000	-3 616 000	-4 436 000
Muut rahoitustulot	-62	0	0	0	0
Kunnalle maksetut korkomenot	-4 175 330	-3 200 000	-3 300 000	-3 615 000	-4 435 000
Muut rahoitusmenot	-1 635	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Yli-/alijäämä ennen varauksia	53 323 597	18 262 400	-5 948 100	-5 269 000	-6 155 600
Poistoeron lisäys tai vähennys	116 668	75 000	75 000	75 000	75 000
Tilikauden yli-/alijäämä	53 440 266	18 337 400	-5 873 100	-5 194 000	-6 080 600
Käyttöomaisuuden myynti (ei sitova)	-53 906 804	-20 725 000	-500 000	-500 000	-500 000
Tilikauden yli-/alijäämä	-466 538	-2 387 600	-6 373 100	-5 694 000	-6 580 600

Sitova taso on tilikauden yli-/alijäämä ilman käyttöomaisuuden myyntivoittoja/-tappioita.

Rahoituslaskelma	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toiminnan rahavirta	22 927 219	17 015 800	13 507 600	14 781 700	15 604 100
Liikeyli-/alijäämä	57 500 625	21 463 400	-2 647 100	-1 653 000	-1 719 600
Poistot ja arvonalentumiset	23 510 426	19 478 400	19 955 700	20 550 700	22 259 700
Rahoitustulot ja -menot	-4 177 028	-3 201 000	-3 301 000	-3 616 000	-4 436 000
Tulorahoituksen korjauserät	-53 906 804	-20 725 000	-500 000	-500 000	-500 000
Investointien rahavirta	57 940 526	9 092 000	-32 992 000	-55 078 000	-53 405 000
Investointimenot	-39 072 224	-27 822 000	-34 885 000	-57 342 000	-55 039 000
Rahoitusosuudet inv. menoihin	732 000	274 000	393 000	764 000	134 000
Pys. vast. hyöd. luovutustulot	96 280 750	36 640 000	1 500 000	1 500 000	1 500 000
Toiminnan ja investointien rahavirta	80 867 745	26 107 800	-19 484 400	-40 296 300	-37 800 900
Lainakannan muutokset	-82 000 000	-26 107 800	19 484 400	40 296 300	37 800 900
Pitkäaikaisten lainojen muutokset	-82 000 000	-26 107 800	19 484 400	40 296 300	37 800 900
Lyhytaikaisten lainojen muutokset	0	0	0	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset	1 132 255	0	0	0	0
Rahoituksen rahavirta	-80 867 745	-26 107 800	19 484 400	40 296 300	37 800 900
Vaikutus maksuvalmiuteen	0	0	0	0	0

Toiminnan kuvaus

Taseyksikkö Lahden Tilakeskus vastaa kaupungin omistamasta toimitilakannasta, sen teknisestä kunnosta ja arvosta, tuottavuudesta, tehokkaasta käytöstä sekä kehittämisestä. Tilakeskuksen tehtävänä on järjestää kaupunkiorganisaatiolle sen tarpeiden mukaiset toimitilat ja niihin sovitut kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut. Tilakeskus toimii konserni- ja tilajaoston alaisuudessa. Tilakeskus vastaa myös hallintosäännön mukaisesti konserni- ja tilajaoston käsittelyyn tulevien kaupunkikonsernin toimitilahallinnon asioiden valmistelusta. Tilakeskus voi tarjota palvelujaan myös ulkopuolisille.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Tilakeskus järjestää kaupunkiorganisaatiolle tarvittavia toimitiloja rakennuttamalla, vuokraamalla tai ostamalla. Oman toimitilakannan ylläpitämistä, uudistamista ja kehittämistä jatketaan pitkäjänteisten investointi- ja kunnossapito-ohjelmien sekä salkutuksen avulla. Toimitilatarpeet määritellään kaupungin palveluverkkosuunnitelmien, kiinteistöjen teknisen kunnan sekä asiakkaiden toiminnallisten tarpeiden perusteella. Kaupungin oman palvelutuotannon tilankäyttöä keskitetään ja tilojen yhteiskäyttöä sekä käyttöastetta pyritään lisäämään. Kehittyneiden vuokrausmallien käyttö toimitilatarpeiden ratkaisuisissa tulee kasvamaan. Kaupungin hallinnon työtilojen työympäristökehittämistä ja tilankäytön tehostamista jatketaan tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan.

Palveluverkkojen tiivistymisen myötä kaupunkiorganisaation käytössä oleva tilakanta supistuu. Tämän seurauksena syntyy tarve löytää käytöstä poistuvilla toimitiloilla uutta käyttöä kehittämällä, vuokraamalla markkinoille, myymällä tai jopa purkamalla. Tässä hallintatyökaluna käytetään tilakannan salkutusta.

Jäljellä olevien sote- ja pelastuslaitoskiinteistöjen omistuksesta pyritään luopumaan. Näitä kiinteistöjä on myyty yhteiskuntakiinteistöihin keskittyneille tahoille. Tämä markkina on muuttumassa mm. hyvinvointialueilta odotettavien toimitila-

kustannussäästöjen ja korkotason nousun takia. Näiden kohteiden myyminen on jatkossa huomattavasti vaikeampaa.

Kiinteistö- ja rakennusosalalla rakentamisen kustannustason ennustetaan Haahtela-tarjoushintaindeksin mukaan hiukan laskevan tämän hetken tasosta, mutta kiinteistöjen ylläpidon kustannustason nousun odotetaan jatkuvan normaalia kustannustason nousua suurempana. Tämä johtunee suurelta osin energianhintojen jatkuvasta noususta. Tulevina vuosina on varauduttava sähköenergian hinnan huomattaviin korotuksiin sekä hinnan kausivaihteluihin Suomen energiamarkkinan takia. Lisäksi vuodenvaihteessa 2023–2024 voimaan tulevat ulkoisten vuokramenojen indeksitarkistukset tulevat olemaan suuria, koska ne perustuvat kuluttajahintaindeksin muutokseen.

Vuonna 2024 investointihankkeista valmistuvat Ahtialan koulun korjaukset ja laajennusosa. Vuokrahankkeista valmistuvat entiseen kaupunginsairaalan kiinteistöön rakennettavat keskustan nuorisotilat syksyllä 2024.

Toiminnan painopistealueet

Tilakeskus pyrkii toimitiloista aiheutuvien pääoma- ja käyttötalousmenojen optimointiin. Investointeja tehdään vain kaupungin toiminnan, palveluverkkojen ja vetovoiman kannalta välttämättömiin kohteisiin. Tilakeskuksen käyttötaloutta kuormittavien väistötilojen määrää pienennetään hallitusti pitkällä aikavälillä.

Investointiohjelman rinnalla rakennuskannan kunnossapito-ohjelmalla varmistetaan toimenpiteiden kattavuus, oikea-aikaisuus ja laajuus. Kiinteistöjen ylläpitoa sekä kiinteistö- ja käyttäjäpalvelujen hankintaa ja sopimuksen aikaista toimintaa kehitetään ja tehostetaan jatkuvasti.

Imagorakennusten osalta kohteiden kunnostusohjelmaa jatketaan. Näiden kohteiden välttämättömien ja kiireellisten

töiden kunnostusohjelmassa on vuonna 2024 Tapanilan hiihtomaja.

Tilakeskuksen toiminnan tärkeinä painopistealueina ovat kaupungin kärkihanke Hiilineutraali Lahti sekä kohoavien energiakustannusten myötä pitkäjänteiset energiansäästötoimenpiteet. Tämä näkyy investointihankkeiden ja olemassa olevan

kiinteistökannan energiatehokkuus- ja ympäristöjohtamistoimenpiteissä. Tilakeskus on mukana vähähiilisen rakentamisen ja kiertotalouden kehityshankkeissa. Rakennushankkeissa ja olemassa olevissa kiinteistöissä huomioidaan mahdollisuuksien mukaan entistä paremmin toimipisteiden olosuhteiden kehittäminen työmatkaliikuntaa tukevaksi sekä sähköisen liikenteen edellytysten luominen.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Liikevaihto/asukas	579 €	581 €	604 €
Liiketoiminnan menot/asukas	358 €	419 €	471 €

3.3.2. Sivistyksen palvelualue

Tuloslaskelma	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	35 430 502	33 999 000	34 686 200	34 432 700	34 834 700
Myyntitulot	5 109 103	5 004 600	5 018 100	5 021 600	5 036 800
Maksutulot	7 635 839	7 946 600	7 709 800	7 744 600	7 767 200
Tuet ja avustukset	21 140 259	19 666 200	20 479 300	20 085 400	20 446 800
Vuokratulot	1 206 511	1 074 800	1 203 700	1 305 700	1 308 200
Muut toimintatulot	338 790	306 800	275 300	275 400	275 700
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	0
Toimintamenot	-287 632 640	-305 005 000	-316 705 300	-323 822 900	-332 046 700
Henkilöstömenot	-136 071 327	-141 070 900	-142 050 600	-143 265 800	-144 023 200
Palvelujen ostot	-60 509 106	-64 287 800	-69 315 500	-71 788 000	-74 335 800
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-6 721 663	-7 655 500	-8 109 200	-8 258 900	-8 272 300
Avustukset	-22 564 556	-23 107 900	-23 735 400	-24 078 200	-24 422 600
Muut toimintamenot	-61 765 988	-68 882 900	-73 494 600	-76 432 000	-80 992 800
josta sisäiset vuokramenot	-51 909 627	-57 948 000	-62 055 400	-64 582 700	-68 696 000
Toimintakate	-252 202 138	-271 006 000	-282 019 100	-289 390 200	-297 212 000
Rahoitustulot ja -menot	-18 253	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
Vuosikate	-252 220 391	-271 016 000	-282 029 100	-289 400 200	-297 222 000
Poistot ja arvonalentumiset	-3 157 398	-3 916 600	-4 761 900	-5 064 300	-4 129 200
Tilikauden tulos	-255 377 789	-274 932 600	-286 791 000	-294 464 500	-301 351 200

Toiminnan kuvaus

Sivistyksen palvelualue vastaa opetus-, kasvatus-, kulttuuri- ja liikuntapalvelujen järjestämisestä ja kehittämisestä sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin kehittämisestä ja terveyden edistämisestä. Palvelualueeseen kuuluvat lasten ja nuorten kasvun vastuualue, osallisuuden ja tiedon vastuualue sekä liikunnan ja kulttuurin vastuualue, johon kuuluvat taseyksiköt Lahden kaupunginorkesteri ja Lahden kaupunginteatteri. Sivistyksen palvelualueetta johtaa sivistysjohtaja. Palvelualueen hallinnolliset tukipalvelut hoidetaan konsernipalveluissa. Talousarviossa palvelualueeseen sisältyy sivistyspalvelujen seudullisen kehittämisen yksikkö. Palvelualueen päätöksentekoelementit toimivat sivistyslautakunta, hyvinvoinnin ja vapaa-ajan lautakunta sekä Wellamo-opiston johtokunta. Sivistyslautakunta vastaa palvelualueen yhteiskustannusten, lasten ja nuorten kasvun vastuualueen sekä osallisuuden ja tiedon vastuualueelle kuuluvien lukiokoulutuspalvelujen ja Wellamo-opiston asioista. Hyvinvoinnin ja vapaa-ajan lautakunta vastaa liikunnan ja kulttuurin vastuualueen, kirjasto- ja tietopalvelujen sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin kehittämisen ja terveyden edistämisen asioista.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Opiskeluhuollon palvelujen tuottaminen siirtyi kaupungilta Päijät-Hämeen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen. Yhteiset rajapinnat hyvinvointialueen kanssa ovat kehittämiskohteena edelleen vuonna 2024.

1.8.2021 voimaan tullut oppivelvollisuuden laajentaminen toiselle asteelle toi mukanaan lisätehtäviä ja -kustannuksia sivistyspalveluihin. Oppivelvollisuus on laajentunut ikäluokka kerrallaan. Lukuvuonna 2023–2024 oppivelvollisuuden piiriin liittyi kolmas eli viimeinen ikäluokka.

Suunnittelussa ja toiminnassa huomioidaan uuteen hallitusohjelmaan kirjatut kehittämistoimenpiteet sekä toimintaa ohjaavat valtakunnalliset määräykset ja suositukset.

Merkittävimpiä kehittämistoimenpiteitä ovat lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen sekä oppimisen ja kasvun tukeminen, heikossa työmarkkina-asemassa ja/tai elämäntilanteessa olevien nuorten tukeminen sekä lukio-opetuksen pedagogiikan kehittäminen ja sähköisten oppimisympäristöjen käytön lisääminen.

Mittavat päiväkotij- ja koulurakentamisen investointitarpeet ovat loppusuoralla. Niillä on ollut merkittävä vaikutus vuokra-kuuluihin, joiden nousua on pyritty hillitsemään palveluverkon ja tilankäytön tehostamisella. Lasten ja nuorten kasvun vastuualueen palveluverkkosuunnitelmassa on linjattu suuntaviivoja kehittämistoimenpiteille. Palveluverkkotarkastelu on jatkuva ja se on kytketty osaksi vuosittaista toimintaa. Palveluverkkosuunnitelmaa päivitetään muutostarpeiden mukaisesti. Nuorisopalveluille valmistuu uusi toimipiste keskustaan Lahden kaupunginsairaalan tiloihin, joka korvaa osittain Sammonkatu 8:n käytöstä poistuneet tilat. Myös liikuntarakentamisessa tehdään merkittäviä peruskorjauksia ja uudistamisia, mm. tekojäärata/pesäpallotekonurmi sekä Kivimaan, Sepäniemen ja Radiomäen kentät. Suunnittelun alla ovat Kisapuis-ton stadionhanke sekä Urheilukeskuksen kohteiden parannukset. Historiallisen museon peruskorjaus on valmistunut ja työ jatkuu perusnäyttelyuudistuksen toteuttamisena. Historiallinen museo avataan uudistettuna kesäkuussa 2024.

Strategian kärkihankkeista sivistyspalvelut toteuttavat toimenpiteitä erityisesti elinvoimaa tukevissa Osaava Lahti-, Elävä Lahti- ja Hyvinvoiva Lahti -kärkihankkeissa.

Henkilöstösuunnitelma

Vuonna 2024 henkilöstöresurssin arvioidaan kasvavan 15 henkilötyövuotta verrattuna vuodelle 2023 varattuun. Vuosina 2025–2026 henkilöstöresurssin arvioidaan vähenevän 64

henkilötyövuotta verrattuna vuoteen 2024. Vuosien 2025–2026 vähennykset liittyvät talouden tasapainottamisohjelmaan ja projektitoiminnan vähennyksiin.

Henkilöstösuunnitelma (palkalliset henkilötyövuodet)	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Sivistyksen palvelualue	2 825	2 813	2 828	2 788	2 764

Palvelualueen yhteiskustannukset

Sitovuus toimintakate	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	5 425 079	4 543 500	4 544 000	3 824 100	3 820 900
Toimintamenot	-6 092 777	-5 554 700	-5 934 500	-5 321 700	-5 412 800
Toimintakate	-667 698	-1 011 200	-1 390 500	-1 497 600	-1 591 900

Toiminnan kuvaus

Palvelualueen yhteiskustannuksiin sisältyy määräraharaukset palvelualueen lautakunnille, keskitettyihin menoihin, palvelualueen ulkoista rahoitusta saaville hankkeille sekä sivistystoimen seudulliseen kehittämiseen. Seudullisen sivistyspalvelujen kehittämisyksikön vastuulla on maakunnan sivistyspalvelujen kehittämisen koordinointi ja kuntien sivistystoimijoiden verkostoyhteistyön ylläpitäminen. Sivistyspalvelujen seudullisella kehittämisohjelmalla tähdätään Päijät-Hämeen alueen kilpailuaseman vahvistamiseen suhteessa muihin alueisiin.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Merkittävin osa palvelualueen yhteiskustannusten määrärahoista ja tuloarvioista muodostuu sivistyksen palvelualueen ulkoista rahoitusta saavista projekteista. Projekteja rahoitetaan erikseen haettavilla valtionavustuksilla ja ne on kohdistettu tiettyyn käyttötarkoitukseen. Erityisperusteisten valtionavustusten määrä ja kohdistuminen vaihtelevat vuosittain ja niihin vaikuttavat valtion linjaukset ja päätökset.

Toiminnan painopistealueet

Päijät-Hämeen kunnat on valittu Kuntaliiton verkostoperuskoulupilottiin vuosille 2023–2024 ja kehittämistyötä tavoitteiden saavuttamiseksi jatketaan vuoden 2024 ajan. Vuoden 2024 aikana seudullisissa sivistyspalvelujen toimijaverkostoissa jatketaan sitouttavan koulu yhteistyön kehittämistä. Opetushallituksen rahoittamana on laadittu vuoteen 2025 ulottuva esi- ja perusopetuksen digitalisaatiostrategia sekä siihen liittyvä arkeen saattamisen toimenpideohjelma, jossa kuntia tuetaan vuoden 2024 ajan. Varhaiskasvatuksessa tuetaan kuntien digitaalisen arviointijärjestelmän Valssin käyttöönottoa sekä kehitetään innovatiivisia oppimisympäristöjä. Nuorisopalvelujen seudullista strategiaa ja sen toimeenpanosuunnitelmaa kehitetään yhteistyössä kuntien nuorisopalvelujen kanssa. Esi- ja perusopetuksen seudullinen arviointikysely toteutetaan vuoden 2024 alkupuolella. Yhteistyötä Päijät-Hämeen hyvinvointialueen kanssa jatketaan olemassa olevissa yhteistyörakenteissa.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Toimintamenot/asukas	51 €	46 €	49 €
Toimintakate/asukas	6 €	8 €	12 €

Lasten ja nuorten kasvun vastuualue

Sitovuus tuloarvio ja määräraha	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	9 814 306	8 052 300	8 310 100	8 347 900	8 386 000
Toimintamenot	-196 940 092	-208 922 800	-216 308 500	-220 928 400	-227 098 300
Toimintakate	-187 125 786	-200 870 500	-207 998 400	-212 580 500	-218 712 300

Toiminnan kuvaus

Lasten ja nuorten kasvun vastuualue vastaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisestä, palvelujen ja ydinprosessien kehittämisestä ja koordinoinnista, opetuksen ja kasvatuksen alueellisen yhteistyön ja tukipalvelujen kehittämisestä ja koordinoinnista sekä palveluihin kuuluvasta viestintä- ja

markkinointiyhteistyöstä. Vastuualueeseen kuuluvat palveluyksiköt: varhaiskasvatuspalvelut, perusopetuspalvelut ja nuorisopalvelut. Vastuualue toimii sivistyslautakunnan alaisuudessa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Vuoden 2024 toiminnan suunnittelussa ja kehittämistyössä keskitytään Lahden kaupungin strategian kärkihankkeiden tavoitteiden toteuttamiseen, lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen sekä oppimisen ja kasvun tukemiseen. Suunnittelussa ja toiminnassa huomioidaan hallitusohjelmaan kirjatut kehittämistoimenpiteet sekä toimintaa ohjaavat valtakunnalliset määräykset ja suositukset.

Syksyllä 2021 hyväksytty palveluverkkosuunnitelma ohjaa sivistyksen palvelualueen lasten ja nuorten kasvun vastuualueen ja Lahden Tilakeskuksen pitkän aikavälin suunnittelua ja yhteistyötä. Muutokset huomioidaan talousarvioon sisältyvässä investointiohjelmassa sekä toimintayksikkökohtaisissa erillispäätöksissä. Taloussuunnittelukaudella valmistuu useita varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja nuorisopalvelujen toimitiloja. Uusien tilojen valmistuminen mahdollistaa väliaikaisten ja kalliiden vuokratilojen vähentämisen taloussuunnittelukauden aikana.

Varhaiskasvatus- ja perusopetusikäisten lasten määrä on ennusteiden mukaan laskeva taloussuunnitelmakaudella. Lasten ja nuorten määrän väheneminen vaikuttaa palvelutarpeeseen 2030-lukua lähestyttäessä.

Perusopetukseen valmistavan opetuksen tarve on pysynyt vuoden 2023 tasolla, mikä on edellyttänyt uusien valmistavan opetuksen opetusryhmien toiminnan jatkamista. Valmistavan opetuksen lisääntyneen tarpeen ennakoidaan jatkuvan edelleen vuonna 2024.

Talousarviossa huomioidaan uudistetun talousohjelman vaikutukset ja toimenpiteet. Uusien ja peruskorjattujen päiväkotien, koulujen ja nuorisotilojen vuokratilakustannusten lisäys, perusopetuksen digitaalisen kehittämisen lisäkustannukset, oppivelvollisuuden laajentuminen ja kaksivuotisen esiopetuksen järjestäminen on huomioitu talousarvion laadinnassa ja sisällytetty talousarviokehykseen.

Toiminnan painopistealueet

Lahden kaupungin strategian kärkihankkeet sekä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ohjaavat vastuualueen yhteistä toiminnan kehittämistyötä. Tavoitteet ja toimenpiteet huomioidaan palveluyksiköiden toiminnassa sekä talousarvion käyttösuunnitelman toiminnallisissa tavoitteissa.

Koronapandemian aiheuttamat erityistarpeet lasten ja nuorten hyvinvoinnin sekä kasvun ja oppimisen tukemisessa näkyvät edelleen vastuualueen toiminnan järjestämisessä. Vastuualueen palveluissa on jatkettava koronapandemian vaikutusten arviointia ja tukitoimia edelleen vuonna 2024. Vastuualueella huomioidaan hallitusohjelman vaikutukset lasten ja nuorten palvelujen järjestämiseen.

Lasten ja nuorten kasvun vastuualueella jatketaan alueellisen hyvinvointiyhteistyön kehittämistä yhdessä Päijät-Hämeen hyvinvointialueen kanssa (perhekeskus-toimintamalli, alueellisen hyvinvointityön organisointi). Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja nuorisopalvelujen toimijat yhdessä hyvinvointialueen toimijoiden kanssa järjestävät varhaista, oikea-aikaista ja yksilöllistä tukea lapsille, nuorille ja perheille. Alueellinen

hyvinvointityö varmistaa moniammatillisen yhteistyön toteutumisen.

Varhaiskasvatuspalvelut

Varhaiskasvatuspalvelut-palveluyksikön tehtävänä on vastata varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen järjestämisestä, yksityisen varhaiskasvatuksen valvonnasta sekä yksityisen varhaiskasvatuksen ja lasten kotihoidon tuista.

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatus toiminta. Kaupunki huolehtii siitä, että varhaiskasvatusta on saatavissa lasten ja perheiden tarpeen mukaan.

Varhaiskasvatuspalvelujen toiminta-ajatuksena on tarjota lahjellaisille lapsiperheille laadukasta varhaiskasvatusta ja esiopetusta perheiden tarpeita vastaavasti. Lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi turvataan huomioiden lapsen yksilölliset lähtökohdat ja tarpeet sekä toiminnassa että oppimisympäristön rakentamisessa. Toiminta perustuu lasten, vanhempien ja henkilökunnan väliseen avoimeen vuorovaikutukseen, jossa otetaan huomioon vanhempien ja henkilökunnan erilaiset roolit kasvattajina.

Lakisääteinen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen järjestäminen on yhteydessä alle kouluikäisten lasten määrän kehitykseen sekä vanhempien tekemiin valintoihin. Laissa säädetään subjektiivisesta oikeudesta saada varhaiskasvatuspaikka neljän kuukauden sisällä hakemuksen jättämisestä tai kahden viikon sisällä hakemuksen jättämisestä, jos kyseessä on ennakoinnaton opiskelun tai työn aloittaminen. Opiskelun tai työn perusteella vanhemmilla on myös oikeus ilta-, viikonloppu- tai vuorohoito paikkaan.

Varhaiskasvatuspaikkojen määrää tarkasteltaessa reunaehtona on lakisääteisen veloitteen täytyminen. Toimintaympäristön kehitys viittaa valtakunnallisen kehityksen mukaan synnytyksen alenemiseen. Lisäksi alle kouluikäisten lasten määrään vaikuttaa myös lapsiperheiden muuttokehitys Lahteen. Varhaiskasvatuksen kysyntään vaikuttavat lasten määrän kehityksen lisäksi vanhempien valinnat. Vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu, ja yhteiskunnan tarjoamat varhaiskasvatuspalvelut tukevat lapsen kotikasvatusta. Varhaiskasvatukseen hakeutumiseen vaikuttavat monet yhteiskunnalliset sekä perheiden elämäntilanteisiin liittyvät tarpeet ja arvot sekä hoitomuodoista perheelle aiheutuvat kustannukset. Esimerkiksi talous- ja työllisyystilanteella on vaikutusta varhaiskasvatuksen kysyntään. Koko ikäluokka ei käytä varhaiskasvatuspalveluja, joten vanhempien valinnat ratkaisevat todellisen palvelujen tarpeen. Vanhempien valinnat vaikuttavat myös palvelurakenteeseen sekä siitä aiheutuviin kustannuksiin. Valinnan mahdollisuuksina päiväkotien rinnalla tuodaan vaihtoehtoina esiin perhepäivähoito, avoin varhaiskasvatus, yksityinen varhaiskasvatus ja kotihoito. Yksityisen varhaiskasvatuksen voimakas laajeneminen on tuonut vanhemmille lisää vaihtoehtoja.

Valtakunnallisesti on pyritty varhaiskasvatuksen osallistumiseen lisäämiseen, ja sen on arvioitu lisäävän kysyntää myös

Lahdessa. Lahti osallistui vuosina 2019–2021 viisivuotiaiden lasten maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeiluun, ja lisäksi varhaiskasvatusmaksuja on alennettu valtakunnallisesti lainsäädännöllä. Lahti osallistuu vuosina 2021–2024 valtakunnalliseen kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun.

Palveluverkkosuunnitelman osalta investointitarvetta ovat ylläpitäneet päiväkotien vanhenevat ja peruskorjausta tarvitsevat tilat, käytössä olevat väistötilat sekä perhepäivähoitopaikkojen väheneminen. Samalla kun luovutaan käytöstä pois jäävistä yksiköistä, palveluverkkosuunnitelman mukaisesti peruskorjataan tai uudisrakennetaan palveluverkossa säilyviä yksiköitä.

Avoimen varhaiskasvatuksen toimintaa supistetaan ja vaihtoehtona tarjotaan varhaiskasvatusta päiväkodeista. Tavoitteena on saavuttaa n. 0,50 milj. euron säästö vuosina 2024–2026.

Perusopetuspalvelut

Perusopetuksessa jatketaan opetussuunnitelman mukaisen toimintakulttuurin kehittämistyötä. Perusopetuksen toimintaa ja prosesseja kehitetään hallitusohjelman, kaupunkistrategian, perusopetuksen kehittämissuunnitelman sekä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaisesti. Perusopetuksen kehittämisohjelmaa toteutetaan ja koulujen toimintaa tuetaan täydennyskoulutuksin, tukemalla jaetun johtajuuden rakenteita sekä tutoropettajien tuella. Kehittäminen resursoidaan pääasiassa hankerahoituksin. Kehittämistyön osa-alueita ovat talous ja johtaminen, opetussuunnitelman mukainen toiminta, oppimisen tuen ja opiskeluhuollon toteuttaminen sekä opetuksen oppimisympäristöt. Harrastamisen Lahden malli ja Koulun kerhotoiminta -hankkeilla edistetään perusopetusikäisten lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia.

Lahden kaupunki osallistuu valtakunnalliseen oppimisen digitaalisen ekosysteemin ja oppijan palvelukokonaisuuden kehittämiseen DigiOne-hankkeessa. Vuonna 2024 perusopetuksessa pilotoidaan ja otetaan käyttöön DigiOne-palvelualusta. Käyttöönotto edellyttää mittavia kehittämistoimenpiteitä perusopetuksen prosesseissa sekä toimintakulttuurissa.

Vuonna 2024 tarvittavia talouden ja toiminnan tehostamis- mahdollisuuksia varten jatketaan avoimien tehtävien täytön sekä osto- ja tukipalvelujen kriittistä tarkastelua. Koko perusopetuksen organisaation taloussosaamista vahvistetaan ja talouden seuranta tehostetaan. Vuosille 2025–2026 kohdistettu menojen kasvun n. 0,48 milj. euron leikkaus tarkoittaa esim. opetuksen ja iltapäivätoiminnan määrän ja laajuuden tarkastelua sekä 1.–2.-luokkalaisten koulumatkaetuuden tason arviointia. Toimenpiteet tulee aloittaa vuoden 2024 syksystä.

Nuorisopalvelut

Nuorisopalvelujen toiminnoissa ja palveluissa panostetaan erilaisiin nuorten tukipalveluihin sekä eriarvoistumista ehkäiseviin toimenpiteisiin sekä alueelliseen nuorisotyöhön.

Heikossa työmarkkina-asemassa ja/tai elämäntilanteessa olevien nuorten tukena toimivat nuorten työ- ja valmennuspalvelut, etsivä- ja jalkautuva nuorisotyö sekä nuorten psykososiaaliset palvelut. Nuorisopalvelut hoitaa myös kotikunnan oppivelvollisuuden valvontaa, ohjausta ja tukea. Kolmella suuralueella (pohjoinen, etelä ja itä) toteutetaan alueellista nuorisotyötä (mm. nuorisotilatoiminnot, koulunuorisotyö ja erilaiset harrastetoiminnot) sekä tehdään tiivistä yhteistyötä eri palveluyksiköiden ja muiden toimijoiden kanssa.

Uutena toimipisteenä valmistuu vuoden 2024 aikana Lahden kaupunginsairaalan vanhan keittiön tiloihin saneerattava nuorten työ- ja valmennuspalvelujen sekä kulttuurisen nuorisotyön toimitila. Tila korvaa osittain Sammonkatu 8:n tiloja, joista on jouduttu aikaisemmin luopumaan.

Vuoden 2024 talousarviossa on otettu huomioon uusien toimitilojen vaatimat henkilöstö- ja vuokratkustannusten kasvu.

Nuorisopalvelujen osallistuja- ja asiakasmäärätavoite on 210 000 vuonna 2024.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Varhaiskasvatuspalvelut			
Talous:			
Toimintamenot/asukas	617 €	670 €	686 €
Vaikuttavuus:			
Asiakastyytyväisyyskyselyn tulokset	9-/10	9-/10	9-/10
Perusopetus			
Talous:			
Toimintamenot/asukas	932 €	983 €	1 019 €
Toimintamenot/oppilas	9 608 €	10 195 €	10 724 €
Opetuskustannus/oppilas (brutto)	5 526 €	5 782 €	6 061 €
Opetuksen järjestämiskustannus/oppilas (brutto)	4 082 €	4 413 €	4 663 €
Opetuskustannus/oppitunti (brutto)	82 €	93 €	92 €
Nuorisopalvelut			
Talous:			
Toimintamenot/asukas	49 €	56 €	61 €
Toimintakate/asukas	44 €	50 €	55 €
Vaikuttavuus:			
Asiakastyytyväisyyskyselyn tulokset	4,5	4,1	4,1

Osallisuuden ja tiedon vastuualue, osaaminen

Sitovuus tuloarvio ja määräraha	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	33 041	55 000	33 600	33 700	33 700
Toimintamenot	-18 934 324	-19 817 800	-20 882 400	-21 355 400	-21 751 700
Toimintakate	-18 901 283	-19 762 800	-20 848 800	-21 321 700	-21 718 000

Toiminnan kuvaus

Osallisuuden ja tiedon vastuualueeseen kuuluvan osaaminen -sitovan tason määrärahat koostuvat lukiokoulutuspalveluista, joka vastaa yleissivistävän ja jatko-opintokelpoisuuden antavan lukiokoulutuksen järjestämisestä sekä opiskelijoiden oppivelvollisuuden ohjauksesta ja valvonnasta. Lisäksi määrärahoihin sisältyy käyttösuunnitelmassa erikseen kohdennettavia avustusmäärärahoja. Palveluyksikkö toimii sivistyslautakunnan alaisuudessa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Lahden kaupungin lukiokoulutus järjestää toisen asteen koulutusta, jonka tavoitteena on monipuolisen jatko-opintokelpoisuuden saavuttaminen. 1.8.2022 lähtien Lahden kaupungilla lukiokoulutusta järjestää kaksi lukiota: Lahden lukio Gaudia ja Lahden lyseo. Molemmat ovat suuria lukioita, opiskelijamäärältään 1 400 ja 850 opiskelijaa. Oppivelvollisuus laajennettiin 1.8.2021 koskemaan myös toisen asteen koulutusta. Lukuvoonna 2023–2024 oppivelvollisuuden piiriin tulee liittymään kolmas ikäluokka.

Uusi opetussuunnitelma otettiin käyttöön 1.8.2021. Uudessa opetussuunnitelmassa korostuu työskentelytaitojen kehittämisen nostaminen keskeiseen asemaan. Tätä kautta pyritään edistämään yksilöllistä oppimista ja kehittämään opiskelija-arviointia monipuolisempaan suuntaan sekä lisäämään opiskelijan vastuunottoa opiskelustaan.

Toiminnan painopistealueet

Lukio-opetuksen pedagogiikkaa kehitetään ja sähköisten oppimisympäristöjen käyttöä lisätään. Pedagogiikan kehittämisessä painopiste on arvioinnin kehittämisessä. Vuoden 2024 aikana tullaan arvioimaan uusien arviointikäytänteiden ja työskentelytapojen käyttöönottoa ja niiden vaikutuksia. Opiskelijoiden liikkumismahdollisuuksia koulupäivän aikana parannetaan jatkamalla Liikkuva koulu -hankkeessa hyviksi toteuttuja käytänteitä.

Lappeenrannan-Lahden teknillisen yliopiston ja LAB-ammattikorkeakoulun kanssa etsitään uusia mahdollisuuksia korkeakoulujen kanssa tehtävälle yhteistyölle. Opiskelijoille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua korkeakoulumaailmaan tarjoamalla heille mm. opintoja molempien korkeakoulujen lisäksi myös Helsingin yliopiston tarjonnasta. Osana JunnuYliopiston toimintaa jatketaan lukiolaisille suunnatun ympäristötietoisuutta lisäävän tapahtumapäivän kehittämistä ja toteuttamista.

Lukiokoulutukselle luodaan laatukriteerit yhteishankkeessa kolmen muun kaupungin lukiokoulutuspalvelujen kanssa. Vuosille 2025–2026 kohdistuva n. 0,20 milj. euron menojen kasvun leikkaustavoite tarkoittaa esim. lukiokoulutuksen kurssitarjonnan vähentämistä ja ryhmäkokojen suurentamista. Toimenpiteet tulee aloittaa syyslukukaudella 2024.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Lukiokoulutus			
Talous:			
Toimintamenot/asukas	151 €	158 €	167 €
Vaikuttavuus:			
Asiakastytyväisyyskyselyn tulokset			4,1

Osallisuuden ja tiedon vastuualue, Wellamo-opisto

Sitovuus toimintakate	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	1 327 416	1 270 300	1 276 700	1 283 000	1 289 400
Toimintamenot	-4 186 800	-4 245 000	-4 456 800	-4 565 300	-4 658 600
Toimintakate	-2 859 384	-2 974 700	-3 180 100	-3 282 300	-3 369 200

Toiminnan kuvaus

Wellamo-opisto on yksi kolmesta osallisuuden ja tiedon vastuualueen palveluyksiköstä. Palveluyksikkö vastaa toimintalueensa asukkaiden omaehtoisiin koulutustarpeisiin eri elämänvaiheissa perustuvan yleissivistävän koulutuksen järjestämisestä sekä musiikin ja kuvataiteen taiteen perusopetuksesta. Palveluyksikkö toimii sivistyslautakunnan alaisuudessa ja sillä on seudullinen johtokunta. Lisäksi Taide- ja muotoilukoulu Taika kuuluu Wellamo-opistoon.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Opiston toimialueena on Lahden lisäksi Asikkala, Hollola, Kärkölä, Myrskylä, Orimattila ja Padasjoki. Opiston toimisto ja Lahden pääopetuspaikat ovat Paavolan kampuksella.

Toiminnan painopistealueet

Opisto järjestää toimintalueen asukkaiden tarpeisiin perustuvaa yleissivistävää koulutusta, joka antaa elämän eri vaiheissa tilaisuuden omaehtoiseen oppimiseen ja itsensä

kehittämiseen monipuolisesti eri aineissa. Opisto antaa opetusta taito- ja taideaineissa, kielissä, liikunnassa, tietotekniikassa ja yhteiskunnallisissa aineissa. Opisto tarjoaa mahdollisuuden taiteen perusopetuksen yleisen ja laajan oppimäärän opiskeluun riippuen ainealueesta. Opisto järjestää myös osallistavaa aktivointitoimintaa erilaisissa oppimisympäristöissä sekä digitukitoimintaa.

Wellamo-opiston toiminnoissa panostetaan siihen, että Lahti on hyvän ikääntymisen kaupunki. Opisto kehittää aktivoivan toiminnan konseptia huomioiden monimuotoisen ikääntymisen ja osallistuu eri-ikäisten kuntalaisten digitaitojen tukemiseen. Opiston henkilöstön pedagogisena kehittämisen kohteena on monimuoto-opetuksen ja digitaalisuuden kehittäminen. Opisto valmistelee taiteen perusopetuksen siirtymistä kansalliseen opintopisteytettyyn osaamisperusteisuusjärjestelmään.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Toimintamenot/asukas	35 €	35 €	37 €
Toimintakate/asukas	24 €	25 €	26 €
Vaikuttavuus:			
Asiakastytyväisyyskyselyn tulokset			4,2

Osallisuuden ja tiedon vastuualue, osallisuus

Sitovuus tuloarvio ja määräraha	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	532 129	562 200	512 500	513 000	513 300
Toimintamenot	-7 888 054	-9 225 000	-9 440 300	-9 600 100	-9 979 100
Toimintakate	-7 355 925	-8 662 800	-8 927 800	-9 087 100	-9 465 800

Toiminnan kuvaus

Osallisuuden ja tiedon vastuualueeseen kuuluva osallisuus on oma sitova taso. Se sisältää kirjasto- ja tietopalvelut sekä osallisuus ja hyvinvointi -palveluyksikön. Nämä toimivat hyvinvoinnin ja vapaa-ajan lautakunnan alaisuudessa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Kirjasto- ja tietopalveluissa suunnitellaan uusia kirjastotiloja vuoden 2024 aikana Myllypohjan monitoimitaloon, jonne talon valmistuttua siirtyy Ahtialan kirjasto. Lisäksi Launeen kirjaston tulevista tiloista tehdään ratkaisu vuoden 2024 aikana.

Mukkulan kirjasto toimii väistötilassa Mukkulan monitoimitalon valmistumiseen saakka. Uusi kirjastoauto valmistuu vuoden 2024 aikana ja vanhoista kirjastoautoista luovutaan uuden valmistuttua ja siirrytään yhden auton malliin.

Osallisuus ja hyvinvointi -palveluyksikkö koordinoi kumppanuuspöytätyötä. Kumppanuuspöytien toinen kaksivuotinen toimintakausi alkoi kesäkuussa 2023.

Päijät-Hämeen hyvinvointialueella alkuvuodesta 2023 aloittanut yhdyspintaneuvottelukunta edistää hyvinvointialueen, alueen kuntien ja muiden toimijoiden yhteistyötä keskittyen etenkin hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä yhdyspintatyöhön. Neuvottelukunta määrittelee vuosittaisissa HYTE-neuvotteluissa yhdyspintatyön keskeiset kehittämiskohteet. Yhteistyötä tehdään myös hyvinvointialueella aloittaneiden vaikuttamistoimielinten (vanhus- ja vammaisneuvostot) kanssa.

Toiminnan painopistealueet

Kirjasto- ja tietopalveluissa edistetään ja tuetaan kirjastolain mukaisesti kuntalaisen hyvinvointia, osaamista ja osallisuutta. Yksikössä tarjotaan sisältö-, mediakasvatus-, asiakas- ja tapahtumapalveluja sekä tiloja ja toimintaympäristöjä myös omatoimikäyttöön asukkaiden opiskeluun, työskentelyyn ja vapaa-aikaan. Kaikenikäisten lukutaitojen tukeminen ja kehittäminen ovat kirjastotyön ytimessä.

Kuntalaisten digitaitojen tukeminen näkyy vahvasti kirjaston tuottamissa palveluissa. Kirjastot luovat kuntalaisille väyliä vaikuttamiseen ja osallistumiseen ja toimivat yhteiskunnallisen keskustelun kohtaamispaikkoina. Kirjastojen monimuotoisista palveluista viestitään aktiivisesti eri käyttäjäryhmiä tavoittaen. Kirjasto toimii aktiivisesti kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi ja tekee yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Osallisuus ja hyvinvointi -palveluyksikkö toteuttaa Hyvinvointisuunnitelman mukaisesti kaupungin strategian, kestävän kehityksen ja Luontoaskel terveyteen -ohjelman sekä ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön toimintaohjelman tavoitteita. Hyvinvointisuunnitelman sekä ikääntyneiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaohjelman toimenpiteiden toteutumista seurataan ja dokumentoidaan kaupunkitasoisessa hyvinvointiryhmässä. Vuonna 2024 hyvinvointiryhmä valmistee hyvinvointikertomuksen vuosilta 2021–2024.

Sote-uudistuksen yhteydessä vuoden 2023 alusta alkaen otettiin käyttöön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin (Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta § 15). HYTE-kertoimen tarkoituksena on korvata kunnille hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä aiheutuvia kustannuksia ja kannustaa hyvinvointityöhön. Hyvinvointiryhmä seuraa indikaattoritietoja, joihin HYTE-kertoimen laskenta perustuu.

Ehkäisevää päihde- ja mielenterveystyötä kehitetään ja koordinoidaan ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön toiminta-

ohjelman mukaisesti. Kehittämiskohteena on erityisesti Pakka-toimintamalli sekä viestinnän tehostaminen asukkaille ja ammattilaisille eri ilmiöistä (lähisuhdeväkivalta, mielenterveys, päihteet sekä rahapelaaminen). Toimintaohjelman toteutumisesta ja tuloksista raportoidaan vuonna 2024 laadittavassa hyvinvointikertomuksessa.

Kumppanuuspöytien toimintaa kehitetään saadun palautteen pohjalta. Kumppanuuspöytien uusi toimintakausi on alkanut 5.6.2023 ja jatkuu 31.5.2025 asti.

Osallistuvassa budjetoinnissa vuosi 2024 on hankkeiden tiedotus- ja toteuttamisvuosi. Osallistuvan budjetoinnin ideoi, kehittä, äänestä -kierros toteutetaan vuonna 2025.

Osallisuustyön arviointi on valmistunut vuonna 2023. Arvioinnissa esiin nousseita kohteita kehitetään vuoden 2024 aikana.

Monitoimikeskus Takatasku toimii tärkeänä kohtaamis- ja ajanviettopaikkana erityisesti ikääntyneelle väestölle. Kävijäasiakkaille suunnataan asiakaskysely keväällä 2024. Monitoimikeskus Takataskun toimintoja (yhteisöllinen ruokailu ja virikkeelliset vapaa-ajantoiminnot) kehitetään sekä etsitään ratkaisuja toimitilojen tehokkaampaan hyödyntämiseen yhteistyössä muiden toimijoiden ja yhdistysten kanssa.

Hyvinvointia ja osallisuutta edistetään kolmannen sektorin kanssa yhteistyössä. Vuosiavustuksia ja jäämistöjä kohdenneetaan hyvinvointityöhön avustussäännön linjausten mukaisesti. Hyvinvointialueen ja kaupungin välisiä linjauksia avustuskäytänteissä ja kumppanuuksissa selkeytetään.

Vammais- ja vanhusneuvostojen vaikuttavuutta lisätään. Neuvostoilla on mahdollisuus osallistua kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan ennen päätöksentekoa. Lahden kaupungin esteettömyyssuunnitelma on valmistunut kesäkuussa 2023. Vammaisneuvosto seuraa sen toimenpiteiden toteutumista yhteistyössä eri palvelualueiden kanssa.

Asukkaiden hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämisen edellyttää toimivia palveluketjuja kaupungin ja hyvinvointialueen välillä. Vuosittaisissa HYTE-neuvotteluissa määritellään keskeiset HYTE-työn kehittämiskohteet. Maakunnalliset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopistealueet ovat mielen hyvinvointi, osallisuus ja yhteisöllisyys, arjen turvallisuus, päihteettömyys ja terveelliset elintavat. Ne linjaavat paikallisesti ja alueellisissa verkostoissa tehtävää hyvinvointi- ja osallisuustyötä. Työtä tukevat myös maakunnallinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma ja sitä täydentävät maakunnalliset lasten ja nuorten, ikääntyneiden ja ehkäisevän työn suunnitelmat.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Kirjasto- ja tietopalvelut			
Talous:			
Toimintamenot/asukas	56 €	64 €	66 €
Vaikuttavuus:			
Asiakaskäynnit/asukas			9,0
Osallisuus ja hyvinvointi			
Talous:			
Toimintamenot/asukas	9 €	12 €	13 €

Liikunnan ja kulttuurin vastuualue, liikunta ja kulttuuri

Sitovuus tuloarvio ja määräraha	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	2 019 401	2 167 000	2 062 800	2 168 400	2 174 200
Toimintamenot	-31 756 797	-32 747 800	-34 696 300	-36 601 900	-37 241 100
Toimintakate	-29 737 396	-30 580 800	-32 633 500	-34 433 500	-35 066 900

Toiminnan kuvaus

Liikunnan ja kulttuurin vastuualueeseen kuuluva liikunta ja kulttuuri -sitova taso koostuu liikuntapalvelut ja kulttuuripalvelut -palveluyksiköistä. Liikuntapalvelut vastaa liikuntapaikkojen ylläpitämisestä ja kehittämisestä, liikuntatilojen vuokraamisesta asukkaiden, liikuntaseurojen sekä urheilu- ja liikuntatapahtumajärjestäjien käyttöön, ohjatun liikuntatoiminnan järjestämisestä erityis- ja terveysliikuntaryhmille sekä yhteistyöstä kansainvälisten liikunta- ja urheilutapahtumien järjestämiseksi. Kansainvälisten urheilutapahtumien määräraha varataan erilliselle sitovalle tasolle. Kulttuuripalvelut vastaa kulttuuritoiminnan koordinoinnista, kehittämisestä ja järjestämisestä sekä jakaa avustuksia kaupungin elinvoimaa ja viihtyvyyttä lisäävään kulttuuritoimintaan. Kulttuuripalvelujen määrärahat sisältävät kaupunginorkesterille ja kaupunginteatterille maksettavat toiminta-avustukset. Palveluyksiköt toimivat hyvinvoinnin ja vapaa-ajan lautakunnan alaisuudessa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Suunnitelmakaudella käyttötalouteen eniten vaikuttavat tekijät tulevat olemaan suunnitteilla olevat ja toteutuvat liikuntatilojen peruskorjaus- ja uudistuskokonaisuudet, kuten tekojäärata/pesäpallotekonurmi, muut ulkoliikunta-alueet kuten esimerkiksi Kivimaan, Sepänniemen ja Radiomäen kenttien uudistaminen sekä Urheilukeskuksen kohteiden parannukset.

Vuoden 2024 talousarviokehyksessä liikuntapalvelujen menoista noin 60 % kohdentuu tilojen ja alueiden vuokratukansiin. Talouden sopeuttamistoimenpiteenä etsitään keinoja olemassa olevien vuokratukansiusten alentamiseksi.

Liikuntapalvelujen tulokertymätavoitteet ovat alentuneet lasten ja nuorten liikuntapaikkojen käyttövuorohintoja koskevien alentamispäätösten vaikutuksesta. Edellä mainitut mahdolliset uudet liikuntapalvelujen ylläpidettäväksi tulevat liikuntapaikat kasvattavat liikunnan harrastamismääriä sekä tilojen ja alueiden käyttöastetta Lahdessa.

Sopeuttamistoimenpiteiden kohdistamista liikuntapalveluihin tarkastellaan pitkällä aikavälillä liikuntapaikkaselvityksen valmistuttua. Lisäksi selvitetään tulojen kasvattamisen mahdollisuutta.

Toiminnan painopistealueet

Liikuntapalvelut jatkaa yhteistyössä urheiluseurojen kanssa lasten ja nuorten harrastetakuun toteuttamiseen tähtääviä strategisten tavoitteiden mukaisia toimia. Liikuntapalvelut vastaa osaltaan kaupungin työntekijöiden hyvinvoinnin edistämisestä vuoden 2023 helmikuussa päättyneen Työhyvinvointia liikkumalla -hankkeen mukaisin toimin. Henkilöstön liikuntaneuvonta pyritään saamaan osaksi normaalia toimintaa.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Liikuntapalvelut			
Talous:			
Toimintamenot/asukas	144 €	146 €	157 €

Liikunnan ja kulttuurin vastuualue, kaupunginmuseo

Sitovuus toimintakate	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	1 337 118	1 268 100	1 369 500	1 338 600	1 344 600
Toimintamenot	-6 710 115	-7 732 400	-8 300 100	-8 411 000	-8 504 700
Toimintakate	-5 372 997	-6 464 300	-6 930 600	-7 072 400	-7 160 100

Toiminnan kuvaus

Kaupunginmuseo on yksi liikunnan ja kulttuurin vastualueen palveluyksiköistä. Kaupunginmuseo huolehtii siitä, että lahtealaista ja päijäthämäläistä kulttuuriperintöä säilyy tuleville sukupolville. Alueellisena vastuumuseona kaupunginmuseon toimintakenttänä on koko Päijät-Häme. Museo toimii kulttuuriympäristön, kulttuuriperinnön ja visuaalisen taiteen asiantuntijana sekä on mukana viranomaistyötä tekevänä asiantuntijana kaavoituksessa ja rakennushankkeissa arkeologisen ja rakennetun kulttuuriperinnön osalta.

Kaupunginmuseon kokoelmissa on noin 100 000 esinettä, 80 000 julistetta ja 9 000 taideteosta. Kuvakokoelmissa on arviolta puoli miljoonaa erityyppistä kuvaa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Kaupunginmuseon toiminta on jaettu neljään yksikköön: asiakaspalvelu-, näyttelytoiminta-, kokoelma- sekä tutkimus- ja kulttuuriympäristöyksikkö. Kaupunginmuseon museokohteista koko vuoden avoinna ovat Hiihtomuseo, Radio- ja tv-museo Mastola sekä Lahden visuaalisten taiteiden museo Malva. Kesäkuussa 2024 avataan yleisölle peruskorjauksen ja uudistuksen läpi käynyt Lahden historiallinen museo. Museon kokoelmien säilytys- ja hoitotyön keskuspaikka on teknisen käyttöikänsä päässä ja sen peruskorjaaminen ja/tai kokoelmatilojen kokonaisuudistus on suunnitteilla Tilakeskuksen kanssa.

Toiminnan painopistealueet

Alueellisen vastuumuseon näkökulmasta viranomaistyö arkeologian ja rakennetun kulttuuriympäristön parissa sekä korjausrakentamisen neuvontatyö, alueellinen taidemuseotyö ja paikallismuseotyö ovat vakiinnuttaneet toimintatapansa ja työ jatkuu hyvässä yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa toisella suunnitelmakaudella. Alueelliseen työhön kohdistetut resurssit ovat niukat viranomaistyön määrään nähden ja se haastaa toiminnan laadun ja riittävyyden ylläpitoa.

Lahden Kartanossa sijaitsevan Historiallisen museon peruskorjaus- ja uudistushanke päättyy. Lahden ja alueen 10 000-

vuotisesta historiasta kertova perusnäyttely, vaihtuva näyttely ja museotalo kokonaisuudessaan avautuvat yleisölle kesäkuussa 2024. Osallistavan museotyön toimintamuodot liittyvät osaksi Historiallisen museon toimintaa ja näyttelyjä.

Lahden visuaalisten taiteiden museo Malva on vakiinnuttanut asemansa Suomen merkittävien taidemuseoiden kentällä. Työ museon kehittämisessä sekä näyttelyohjelman ylläpidossa kansainvälisestäikin laadukkaana ja vetovoimaisena edellyttää henkilöstöresurssien varmistamista ja muutosta museon perinteiseen rahoitukseen.

Hiihtomuseossa jatkuu Hiihtourheilun hyväksi – Lahden Hiihtoseura 100 vuotta -näyttely, joka juhlistaa myös Salpausselän kisojen satavuotista historiaa. Museon tiloissa toimii lapsille suunniteltu ympäristökasvatusta painottava opetustila Nuoska. Ympäristökasvatustyötä tehdään aktiivisesti Lahden ympäristökasvattajien ja Salpausselkä Geoparkin kanssa. Syksyllä 2024 museossa avautuu uusi vaihtuva näyttely. Vuonna 2023 aloitettu Muistot liikkeeksi senioriyleisötyössä -projekti jatkuu. Hankkeen toimintamallit ja palvelut pyritään saamaan osaksi museon yleisötyötä.

Radio- ja tv-museo Mastolassa jatkuu Retroa ja romua -näyttely. Näyttely kertoo radio- ja tv-alan korjaamokulttuurin muutoksesta, kierrätyksestä ja elektroniikkajätteen liittyvistä ilmiöistä. Yhteistyötä Radio- ja tv-museosäätiön kanssa kehitetään. Mastolassa käynnistetään hanke Ylen ja Radiomäen 100-vuotisen historian tiimoilta yhteistyössä Ylen kanssa.

Digitaalisia palveluja kehitetään ja toteutetaan museon strategian mukaisesti kaikilla toiminnan osa-alueilla. Museoiden viestintää kehitetään edelleen. Kokoelmätietojen vuosia kestänyt siirtotyö kokoelmajärjestelmä Collecteen saadaan päätökseen. Collecteen kulttuuriympäristötiedon luettelointiosio valmistuu ja otetaan tuotantokäyttöön. Museo-opetusta kehitetään museon eri toimintalinjoilla.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Toimintamenot/asukas	56 €	64 €	69 €

Liikunnan ja kulttuurin vastualue, kansainväliset urheilutapahtumat

Sitovuus toimintakate	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	0	0	0	0	0
Toimintamenot	-296 904	-905 700	-324 800	-330 500	-343 200
Toimintakate	-296 904	-905 700	-324 800	-330 500	-343 200

Toiminnan kuvaus

Liikuntapalvelut-palveluyksikkö vastaa kansainvälisten urheilutapahtumien määrärahasta, joka varataan erillisenä kohdennettuna määräraharauksena. Liikuntapalvelut vastaa yhteistyöstä urheilun lajiliittojen ja muiden tapahtumajärjestäjien kanssa kansainvälisten liikunta- ja urheilutapahtumien

järjestämiseksi. Liikuntapalvelut-palveluyksikkö toimii hyvinvoinnin ja vapaa-ajan lautakunnan alaisuudessa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Taloussuunnitelmakaudella valmistaudutaan hyödyntämään liikunta- ja urheilutapahtumien infrastruktuuri-

investointeja olemassa olevien vuosittaisten tapahtumien lisäksi uusien tapahtumien järjestämisessä mahdollisimman monipuolisesti ja tehokkaasti.

Määrärahojen puitteissa keskitytään vuonna 2024 sopimusperusteisiin sekä vuosittain toistuviin tapahtumiin, kuten junioreiden turnaukset, Salpausselän kisat ja muut toistuvat tapahtumat. Vuoden aikana on useita erillistapahtumia, joiden välillistä tukea rahoitetaan tämän määrärahan kautta.

Toiminnan painopistealueet

Välillisen teknisen tuen kohdistaminen tapahtumien toteuttamiseen tukee Lahden kaupungin asemaa urheilu- ja liikunta-tapahtumakaupunkina ja tätä kautta edistää lahtelaista

elinkeinoelämää. Tuettavat tapahtumat voidaan jakaa seuraaviin luokkiin:

1. kansainväliset tai kansalliset arvotapahtumat, jotka tuovat kaupunkiin suurta yleisöä paikan päälle sekä kansallista ja kansainvälistä näkyvyyttä median kautta
2. kansainväliset tai kansalliset massatapahtumat, jotka tuovat suuren määrän osanottajia
3. kansainväliset tai kansalliset tapahtumat (junioritapahtumat), jotka tuovat kaupunkiin suuren määrän osanottajia ja heidän vanhempiaan
4. yksityiset organisaatiot, jotka tuovat oman henkilökuntansa liikunta- ja virkistystapahtumaan.

Lahden kaupunginorkesteri

Tuloslaskelma	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Liikevaihto	327 165	833 200	837 400	841 600	845 800
Liiketoiminnan muut tulot	389 953	19 000	19 000	19 000	19 000
Tuet ja avustukset	5 415 000	5 620 100	5 829 400	5 988 000	6 118 900
Materiaalit ja palvelut	-1 119 892	-1 077 700	-1 177 500	-1 202 900	-1 225 000
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-36 793	-26 800	-26 900	-26 500	-26 900
Palvelujen ostot	-1 083 099	-1 050 900	-1 150 600	-1 176 400	-1 198 100
Henkilöstömenot	-4 130 944	-4 307 000	-4 351 800	-4 445 200	-4 508 200
Poistot ja arvonalentumiset	-58 928	-35 000	-27 000	-27 000	-27 000
Suunnitelman mukaiset poistot	-58 928	-35 000	-27 000	-27 000	-27 000
Liiketoiminnan muut menot	-864 891	-1 052 600	-1 129 500	-1 173 500	-1 223 500
Liikeyli-/alijäämä	-42 537	0	0	0	0
Rahoitustulot ja -menot	-32	0	0	0	0
Muut rahoitustulot	68	0	0	0	0
Muut rahoitusmenot	-100	0	0	0	0
Yli-/alijäämä ennen varauksia	-42 569	0	0	0	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-42 569	0	0	0	0

Rahoituslaskelma	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toiminnan rahavirta	16 359	35 000	27 000	27 000	27 000
Liikeyli-/alijäämä	-42 537	0	0	0	0
Poistot ja arvonalentumiset	58 928	35 000	27 000	27 000	27 000
Rahoitustulot ja -menot	-32	0	0	0	0
Investointien rahavirta	-10 000	-140 000	-140 000	-40 000	-40 000
Investointimenot	-10 000	-140 000	-140 000	-40 000	-40 000
Toiminnan ja investointien rahavirta	6 359	-105 000	-113 000	-13 000	-13 000
Lainakannan muutokset	0	0	0	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset	-6 359	72 600	113 000	13 000	13 000
Rahoituksen rahavirta	-6 359	72 600	113 000	13 000	13 000
Vaikutus maksuvalmiuteen	0	-32 400	0	0	0

Toiminnan kuvaus

Taseyksikkö Lahden kaupunginorkesteri vastaa konserttien järjestämisestä, tallentamisesta ja välittämisestä sekä yleisötyöstä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Taseyksikkö toimii hyvinvoinnin ja vapaa-ajan lautakunnan alaisuudessa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Oman tulonhankinnan onnistuminen on keskeisessä roolissa kaupunginorkesterin taloudellisen tuloksen saavuttamisessa. Viime vuosien epävarmuustekijät, koronapandemia ja inflaatio, ovat muuttaneet yleisön ostokäyttäytymistä ennakoivasta lähelle tapahtumapäivää. Tilanne on edellistä vuotta vakaampi, mutta ryhmämyynnin palautumista koronaa edeltävälle ajalle odotetaan edelleen.

Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän päivitetty lainsäädäntö astui voimaan vuoden 2022 alusta. Lahden kaupunginorkesteri on valittu jatkuvan esittävän taiteen valtionosuuden piiriin. Kaupungille myönnettiin esittävän taiteen (musiikki) valtionosuutta 1,91 milj. euroa vuonna 2023. Ennakkotietojen mukaan valtionosuus tulee olemaan 1,96 milj. euroa vuonna 2024.

Toiminnan painopistealueet

Pääosa konserteista soitetaan Sibeliustalossa ja ne houkuttelevat yleisöä myös Lahden ulkopuolelta. Kaupunginorkesteri esiintyy aktiivisesti sosiaalisessa mediassa ja seuraa sähköisen tiedonvälityksen kehitystä. Kaupunginorkesterin Sibeliustalossa järjestettävä Sibelius-festivaali täyttää 25 vuotta vuonna 2024. Se kerää kotimaisen yleisön lisäksi vuosittain myös runsaan määrän kansainvälisiä konserttievaita. Alueellista ja kansainvälistä konserttitoimintaa pyritään jatkamaan toimintakentän muutoksista huolimatta, mutta taloudellisten paineiden vuoksi supistetussa muodossa.

Lapsille ja nuorille suunnattu toiminta on kaupunginorkesterille tärkeää. Yhteistyötä on tehty päiväkotien ja koulujen kanssa mm. Hei, me sävelletään! -projektein sekä tarjoamalla lapsille ja nuorille räätälöityjä konsertteja mm. osana kaupungin perusopetuksen kulttuuriohjelmia.

Digitaalista osaamista ja uusia toimintatapoja kehitetään mahdollisuuksien mukaan. Kaupunginorkesteri on mukana vuonna 2023 käynnistyneessä Kudos-hankkeessa, jossa kehitetään kulttuurialan digitalisaatiota.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Menot/asukas (ilman valtionosuutta)	36 €	38 €	39 €

Lahden kaupunginteatteri

Tuloslaskelma	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Liikevaihto	1 080 563	1 890 500	1 887 400	1 887 400	1 887 400
Liiketoiminnan muut tulot	491 431	159 400	160 900	160 900	160 900
Tuet ja avustukset	7 237 900	7 558 400	7 842 900	8 027 100	8 240 600
Materiaalit ja palvelut	-1 538 664	-1 695 500	-1 718 900	-1 725 200	-1 770 600
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-320 036	-346 700	-366 700	-366 700	-366 700
Palvelujen ostot	-1 218 628	-1 348 800	-1 352 200	-1 358 500	-1 403 900
Henkilöstömenot	-4 921 630	-5 213 300	-5 332 300	-5 472 500	-5 544 700
Poistot ja arvonalentumiset	-175 155	-181 800	-178 400	-178 400	-178 400
Suunnitelman mukaiset poistot	-175 155	-181 800	-178 400	-178 400	-178 400
Liiketoiminnan muut menot	-2 250 756	-2 507 700	-2 651 600	-2 689 300	-2 785 200
Liikevaihto/alijäämä	-76 311	10 000	10 000	10 000	10 000
Rahoitustulot ja -menot	-9 664	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
Muut rahoitustulot	21	0	0	0	0
Kunnalle maksetut korkomenot	-7 816	-8 000	-8 000	-8 000	-8 000
Muut rahoitusmenot	-1 869	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000
Yli-/alijäämä ennen varauksia	-85 975	0	0	0	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-85 975	0	0	0	0

Rahoituslaskelma	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toiminnan rahavirta	89 180	181 800	178 400	178 400	178 400
Liikeyli-/alijäämä	-76 311	10 000	10 000	10 000	10 000
Poistot ja arvonalentumiset	175 155	181 800	178 400	178 400	178 400
Rahoitustulot ja -menot	-9 664	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
Investointien rahavirta	-147 647	-150 000	-150 000	-150 000	-150 000
Investointimenot	-147 647	-150 000	-150 000	-150 000	-150 000
Toiminnan ja investointien rahavirta	-58 467	31 800	28 400	28 400	28 400
Lainakannan muutokset	0	0	0	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset	58 467	-31 800	-28 400	-28 400	-28 400
Rahoituksen rahavirta	58 467	-31 800	-28 400	-28 400	-28 400
Vaikutus maksuvalmiuteen	0	0	0	0	0

Toiminnan kuvaus

Taseyksikkö Lahden kaupunginteatteri vastaa omaa sekä yleistuotantoa olevien teatteriesitysten järjestämisestä ja kaupunginteatterin yleisötyöstä sekä ohjelmistoa täydentävien koti- ja ulkomaisten teatteri- ja kulttuuriesitysvierailujen järjestämisestä. Taseyksikkö toimii hyvinvoinnin ja vapaa-ajan lautakunnan alaisuudessa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Epävarmuus katsojamäärien palautumisesta koronaa edeltävälle tasolle on edelleen ilmeinen. Lippuja myydään enemmän yksittäisille asiakkaille ja pienemmille ryhmille. Lippuja myydään myös enemmän lähempänä esitystä. Potentiaalisten asiakkaiden heikentyneen ja edelleen heikentyvän taloustilanteen arvioidaan vaikuttavan kulutuskäyttäytymiseen. Yleinen talouden tilanne ja epävarmuus vaikuttavat myös materiaalien ja palvelujen hintoihin. Tämä tulee vaikuttamaan olennaisesti myös kaupunginteatterin talouteen. Hallitusohjelman kirjausten toteuttaminen jo ensi vuonna ja suunnitelmavuosina tulee vaikuttamaan myös kaupunginteatterin toimintaympäristöön. Hallitusohjelmassa on paljon positiivisia kirjauksia kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille ja tavoitteena on poikkihallinnollisen yhteistyön lisääminen.

Uusi teatterinjohtaja aloittaa työnsä 1.1.2024. Uuden teatterinjohtajan kädenjälki näkyy jo pitkälti vuoden 2024 ohjelmistovalinnoissa.

Lahden kaupunginteatteri on Lahden kaupungin taseyksikkö, jonka tulos suunnitellaan vuosittain nolnaan. Kaupungin avustus toimintaan on 7,77 milj. euroa. Se sisältää esittävän taiteen (teatteri) valtionosuuden, joka ennakkotietojen mukaan on 2,94 milj. euroa (2023: 2,86 milj. euroa). Kaupunginteatteri maksaa tiloistaan vuokraa noin 2,2 milj. euroa. Kaupunginteatterin talousarviossa on huomioitu talouden tasapaino-ohjelman säästötavoitteena 2 700 euroa vuodelle 2024.

Toiminnan painopistealueet

Toiminnan painopistealueena tulee olemaan katsojien luottamuksen palauttaminen ja ylläpitäminen esittävän taiteen laadullisen tason säilyttämisellä ja turvallisella katsojakokemuksella.

Kaupunginteatterin henkilöstössä on ollut paljon vaihtuvuutta kuluvaan vuonna. Yhtenä merkittävänä painopistealueena tulee olemaan henkilöstön työhyvinvoinnin lisääminen. Ammatitaitoinen, hyvinvoiva ja motivoitunut henkilöstö on edellytyksenä teatteritoiminnan onnistumiselle.

Digitaalista osaamista ja uusia toimintatapoja kehitetään mahdollisuuksien mukaan. Kaupunginteatteri on yhtenä toimijana mukana vuonna 2023 käynnistyneessä Kudos-hankkeessa, jossa kehitetään kulttuurialan digitalisaatiota.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Menot/asukas (ilman valtionosuutta)	51 €	56 €	57 €
Kaupungin avustus/asukas (ilman valtionosuutta ja sisäisiä vuokria)	34 €	38 €	38 €

3.3.3. Kaupunkiympäristön palvelualue

Tuloslaskelma	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	44 093 164	43 539 300	43 989 500	44 021 500	44 292 200
Myyntitulot	17 140 924	18 351 800	18 991 000	19 073 200	19 154 200
Maksutulot	4 928 660	5 302 700	5 297 700	5 332 100	5 306 900
Tuet ja avustukset	3 257 558	1 870 500	1 268 000	1 268 000	1 268 000
Vuokratulot	17 507 224	16 976 000	17 338 600	17 279 700	17 489 900
Muut toimintatulot	1 258 798	1 038 300	1 094 200	1 068 500	1 073 200
Valmistus omaan käyttöön	678 596	514 000	514 000	514 000	514 000
Toimintamenot	-56 985 005	-63 252 700	-62 574 200	-63 277 400	-63 652 000
Henkilöstömenot	-11 127 674	-12 328 800	-13 068 300	-13 103 900	-13 296 900
Palvelujen ostot	-42 370 217	-46 475 200	-45 446 500	-46 022 800	-46 108 200
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 600 050	-2 413 700	-1 914 000	-1 964 000	-2 014 000
Avustukset	-88 113	-166 400	-166 400	-166 400	-166 400
Muut toimintamenot	-1 798 951	-1 868 600	-1 979 000	-2 020 300	-2 066 500
josta sisäiset vuokramenot	-1 035 865	-1 074 200	-1 170 400	-1 213 800	-1 262 200
Toimintakate	-12 213 245	-19 199 400	-18 070 700	-18 741 900	-18 845 800
Rahoitustulot ja -menot	-1 211	0	0	0	0
Vuosikate	-12 214 456	-19 199 400	-18 070 700	-18 741 900	-18 845 800
Poistot ja arvonalentumiset	-24 814 694	-26 641 600	-27 706 000	-27 334 000	-27 701 000
Tilikauden tulos	-37 029 150	-45 841 000	-45 776 700	-46 075 900	-46 546 800

Toiminnan kuvaus

Kaupunkiympäristön palvelualue vastaa perusedellytysten luomisesta kaupungin ja sen ympäristön kestäväälle kehitykselle sekä asukkaita ja asiakkaita tyydyttävälle asumiselle, yrittämiselle ja muulle kaupunkielämälle. Palvelualue hoitaa lisäksi Asikkalan, Hartolan, Heinolan, Hollolan, Iitin, Kärkölan, Lahden, Padasjoen, Orimattilan ja Sysmän muodostaman alueen joukkoliikenteen toimivaltaisen viranomaisen tehtävät. Palvelualue hoitaa myös Asikkalan, Heinolan, Hollolan, Kärkölan, Lahden, Myrskylän, Orimattilan, Padasjoen ja Pukkilan muodostaman alueen jätehuoltoviranomaiselle kuuluvat tehtävät.

Palvelualueeseen kuuluvat kaupunkitekniikka, kaupunkisuunnittelu sekä rakennus- ja ympäristövalvonta. Kaupunkiympäristön palvelualueetta johtaa kaupunkikehitysjohtaja. Palvelualueen hallinnolliset tukipalvelut hoidetaan konsernipalveluissa. Palvelualueen päätöksentekoa eliminä toimivat kaupunkiympäristölautakunta, rakennus- ja ympäristövalvontalautakunta, Lahden seudun jätelautakunta ja Lahden seudun joukkoliikennelautakunta. Kaikki vastuualueet toimivat kaupunkiympäristölautakunnan alaisina, joka vastaa talousarvioesityksestä koko palvelualueen osalta, Lahden seudun joukkoliikennelautakunnan alaista yksikköä ja toimintaa lukuun ottamatta.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Palvelualueen toimintaan vaikuttaa rakentamisen suhdanne-tilanne, joka etenkin asuntorakentamisen osalta vaikuttaa heikommalta kuin vuosikausiin. Rakentamisen volyymi tulee laskemaan ja sitä kautta rakentamisesta saatavat vero- ja lupatulot. Teollisten investointien puolella on toisaalta positiivista kehitystä, kun Pippoon alueella on käynnistymässä merkittävä elintarviketeollisuuden investointihanke. Pippoon alueen esirakentaminen jatkuu vuonna 2024.

Lainsäädännön muutokset ja niihin varautuminen vaikuttavat merkittävästi toimintaan vuoden 2024 aikana, kun jätelaki on uudistunut ja uusi rakentamislaki tulee voimaan vuoden 2025 alusta.

Vuoden 2024 aikana neuvotellaan uusi MAL-sopimus kaupunkiseudun kuntien, Päijät-Hämeen liiton ja valtion kanssa.

Henkilöstösuunnitelma

Vuonna 2024 henkilöstöresurssien arvioidaan kasvavan neljä henkilötyövuotta verrattuna vuodelle 2023 varattuun. Vuosina 2025–2026 henkilöstöresurssien arvioidaan vähenevän kolme henkilötyövuotta verrattuna vuoteen 2024. Vuoden 2024 taso on sama kuin vuoden 2023 taso ennen lisätalousarviolla tehtyä vähennystä. Vuosina 2025–2026 henkilöstöresurssit vähenevät kaupunkisuunnittelussa, rakennus- ja ympäristövalvonnassa sekä joukkoliikenteessä.

Henkilöstösuunnitelma (palkalliset henkilötyövuodet)	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Kaupunkiympäristön palvelualue	190	202	206	203	203

Palvelualueen yhteiskustannukset

Sitovuus toimintakate	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	7 847	0	0	0	0
Toimintamenot	-408 615	-692 300	-587 800	-600 900	-612 900
Toimintakate	-400 768	-692 300	-587 800	-600 900	-612 900

Toiminnan kuvaus

Yhteiskustannuksiin varataan vastuualueisiin kuulumatonta henkilöstöä sekä palvelualueitasoiset hankkeet.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Palvelualue osallistuu kaupungin strategian kärkihankkeiden sekä valtion, seudun kuntien ja Päijät-Hämeen liiton kanssa vuonna 2021 solmitun maankäytön, asumisen ja liikenteen

(MAL)-sopimuksen toteuttamiseen. Vuoden 2024 aikana laaditaan uusi sopimus kaudelle 2024–2027.

Toiminnan painopistealueet

Painopisteenä on kaupungin strategian pohjalta toiminnan uudistaminen ja tehostaminen. Työtilojen käyttöä tehostetaan ja työympäristöä kehitetään.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Toimintamenot/asukas	3 €	6 €	5 €

Kaupunkisuunnittelun, kaupunkitekniikan ja rakennus- ja ympäristövalvonnan vastualueet yhteensä

Sitovuus tuloarvio ja määräraha	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	26 496 873	25 983 100	26 624 600	26 464 600	26 654 300
Valmistus omaan käyttöön	678 596	514 000	514 000	514 000	514 000
Toimintamenot	-32 915 232	-37 507 500	-36 590 200	-36 939 900	-37 238 900
Toimintakate	-5 739 763	-11 010 400	-9 451 600	-9 961 300	-10 070 600

Toiminnan kuvaus

Sitovuuteen kuuluvat vastualueet: kaupunkisuunnittelu, kaupunkitekniikka sekä rakennus- ja ympäristövalvonta. Vastualueet vastaavat kaupungin alueiden kehityksestä ja kasvun edellytyksistä, tekevät maakunnallista yhteistyötä sekä huolehtivat Päijät-Hämeen kuntien joukkoliikenteen järjestämisestä ja jätehuollon viranomais tehtävistä. Vastualueet toimivat kaupunkiympäristölautakunnan alaisuudessa Lahden seudun joukkoliikennelautakunnan alaista yksikköä lukuun ottamatta.

Kaupunkisuunnittelun vastuualue luo perusedellytykset kaupungin toiminnalliselle ja kestäväälle kehitykselle. Kaupunkisuunnittelun vastuulla ovat yleis- ja asemakaavoitus, aluekehityshankkeet, kestävä liikunnan edistäminen, liikenne-, viher- ja katusuunnittelu, asunto- ja maapolitiikka, kiinteistönmuodostus, kiertotalouden edistäminen kaupunkiympäristön palvelualueella, paikkatietopalvelut sekä maastomittaus.

Kaupunkitekniikan vastuualue huolehtii siitä, että yleiset alueet katujen, viher- ja satama-alueiden muodossa ovat esteettömästi ja turvallisesti kaikkien liikkumismuotojen käytettävissä vuorokauden ajasta riippumatta. Kaupunkitekniikan tehtävinä ovat yleisten alueiden rakentaminen, kunnossapito sekä alueiden käytön hallinta. Se vastaa myös seudullisesta

joukkoliikenteestä, pysäköinninvalvonnasta ja Lahden koulukuljetusten suunnittelusta.

Rakennus- ja ympäristövalvonnan vastuualue toimii kaupunkialueen ympäristöllisiin lupiin liittyvänä lupa- ja valvontaviranomaisena, jätehuoltoviranomaisena, terveydensuojeluviranomaisena sekä leirintäalueviranomaisena. Rakennus- ja ympäristövalvonnan yksiköt ovat rakennusvalvonta, ympäristöterveys, ympäristöpalvelut ja jätehuolto.

Rakennusvalvonta valvoo, ohjaa ja neuvoo rakennustoimintaa kunnassa ja huolehtii osaltaan kaavoituksen toteutumisesta. Rakennusvalvonnan tavoitteena on viihtyisän ympäristökuvan luominen. Tehtävänä on myös osaltaan varmistaa, että rakentamisessa noudatetaan hyvää rakennustapaa, ja että rakennettu ympäristö on terveellinen, turvallinen ja kestävä.

Jätehuoltoviranomaisen tavoitteena on suojella terveyttä ja ympäristöä sekä edistää jätteiden kierrätystä. Jätehuollon tulee aina olla asianmukaista ja jätteet on kuljetettava sekä käsiteltävä hallitusti.

Ympäristöterveys vastaa elintarvike-, terveydensuojelu-, tupakka- sekä eläinsuojelu- ja eläintautilain mukaisesta valvonnasta ja eläinlääkäripalvelujen järjestämisestä. Ympäristöterveydenhuolto on osa ennaltaehkäisevää perusterveydenhuoltoa. Ympäristöterveys valvoo ihmisten terveyteen vaikuttavaa elinympäristöä ja suojelee väestön terveyttä.

Ympäristöpalvelut vastaa ympäristönsuojelusta kunnassa. Yksikkö vastaa kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävien valmistelusta ja erityislakien valvonnasta sekä edistää ympäristönsuojelua: mm. vesiensuojelu, metsienhoito, luonnonsuojelu, ympäristö- ja maa-ainesluvat, meluilmoitukset, roskaantumisen, ympäristötilan seuranta, ympäristökasvatus ja -neuvonta sekä leirintäalueviranomaisen tehtävät. Myös vesihuoltolaista sekä maankäyttö- ja rakennuslaista tulee tehtäviä.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Kaupunkisuunnittelun toimintaympäristöön kohdistuvat muutokset jatkuvat koko suunnitelmakauden ajan. Toisaalta viime vuosien matalat korot ja kaupungin maanvuokrien korotukset ovat kiihdyttäneet asunto- ja elinkeinoelämän tonttien omaksi ostamista. Tonttien ostaminen on vähentänyt kaupunkiympäristön palvelualueen suurinta tulokertymää, eli maa-alueiden vuokratuottoja, noin 3–5 % vuositasolla. Puolestaan vuosien 2022 ja 2023 aikana korkojen- ja rakennuskustannusten nousu sekä maailmantilanne ovat vähentäneet erityisesti asuinrakentamista merkittävästi. Asuinrakentamisen määrän on ennustettu pysyvän matalalla tasolla ainakin vuosien 2024 ja 2025 ajan. Yritysten kiinnostus Lahtea kohtaan on kasvanut ja voidaan olettaa, että se tulee olemaan hyvällä tasolla myös lähivuosien aikana. Uusien elinkeinoelämän alueiden suunnittelu, maa-alueiden hankinta sekä tonttien esirakentamisen tarve kasvaa merkittävästi. Maanhankinnan, tonttutuotannon sekä palveluverkon toteuttaminen kytketään nykyistä tiiviimmin yhteen ja laaditaan pitkän aikajänteen toteutusmalli vuoden 2024 aikana.

Muuttuva tilannekuva edellyttää muutoksia henkilöstö- ja talousresurssien kohdentamisessa painottuen enemmän elinkeinoelämän sekä kohdennettujen asuntoalueiden suunnitteluun sekä kaupunkirakenteen tiivistämiseen. Samalla varaudutaan vastaamaan taantuman jälkeiseen asuntotuotannon kysyntään monipuolisilla, houkuttelevilla ja joustavilla kaavoitus- ja suunnitteluratkaisuilla.

Elinkeinoelämän alueiden maanhankinta, suunnittelu ja esirakentaminen edellyttävät merkittäviä lisäinvestointeja suunnitelmavuosien aikana. Valmistelusta ja toteutuksesta aiheutuvat kustannukset kompensoituvat lisääntyvän elinvoiman sekä verokertymän kasvulla keskipitkällä aikajänteellä.

Osaavan ja sitoutuneen henkilöstön saannin varmistamiseksi myös jatkossa tehdään määrätietoista kehitystyötä työympäristön, työtehtävien sisällön sekä palkkauksen kehittämiseksi.

Kaupunkitekniikan tuotanto toteutetaan markkinaehtoisesti julkisen hankintalain asettamassa raamissa kilpailuttamalla. Käyttövoiman korvaamista sähköllä joukkoliikenteessä, omassa autokannassa sekä rakentamisen ja kunnossapidon hankkeissa jatketaan. Kaupunkitekniikka jatkaa ympäristöpääkaupunkihankkeen käynnistämää työtä hulevesien käsittelyn kehittämisessä, Mankeli-kaupunkipyörien palveluverkon ympärillä, valaistuksen energiavalinnoilla, kiertotalouden edistämisellä sekä yleisellä elinkaariajattelulla kaikessa toiminnassaan. Omaisuuden hallinnan osaamista laajennetaan kaikkien yleisten alueiden infraan katutilan lisäksi.

Rakennus- ja ympäristövalvonnan vastuualueella rakennustuotannon suhdannevaihtelut heijastuvat rakennusvalvonnan

toimintaan. Vuonna 2023 uudisrakentamisen volyyymi putoaa varsinkin asuntorakentamisessa. Yksittäiset käynnissä olevat suuret hankkeet tullaan oletettavasti jatkamaan rakennuslupavaiheeseen, vaikka toteutusta siirretäänkin myöhemmäksi. Rakentamista koskevaan lakiuudistukseen valmistautuminen aiheuttaa huomattavan kouluttautumistarpeen koko rakennusvalvonnan henkilökunnan osalta sekä lisärekrytointia. Tiedonkulku sähköistyy ja laajenee entisestään.

Ympäristöterveyden valvontasuunnitelman tarkastusmäärät tulevat todennäköisesti hieman nousemaan kohdekohtaisen riskinarvioinnin tarkastelun jälkeen vuoteen 2023 verrattuna. Toteumaa ja vaikuttavuutta pyritään parantamaan työnkuvia selkeyttämällä ja mahdollistamalla paremmin henkilöstön erikoistuminen. Lakiuudistukset ovat vaatineet panostusta koulutukseen ja uusiin säädöksiin perehtymiseen. Toimintaa pyritään tehostamaan laskutuksen automatisoinnilla sekä ohjaimalla toimijoita tekemään ilmoituksia yhä enemmän sähköisen ILPPA-palvelun kautta.

Ympäristöpalvelujen valvontasuunnitelman tarkastusmääriä ja vaikuttavuutta lisätään parantuneen henkilöstöresurssin myötä. Lisäresurssi tukee myös joutuisaa päätösvalmistelua. Paikkatieto- ja valvontaohjelman uusimisen myötä aloitetaan sähköisten hakemusten vastaanotto ja käsittely sekä parannetaan ympäristötiedon hyödyntämistä. Vesien- ja luonnonhoidon tehtäviä edistetään ulkopuolisella hankerahoituksella. Luontokoulu Kaisla koordinoi ympäristökasvatusta koko Salpausselkä Geoparkin alueella.

Rakennusvalvonnan tulot muodostuvat pääosin lupa- ja valvontamaksuista ja talousarvio onkin laadittu erityisesti sen varaan, että ennusteet rakentamisen määrästä ensi vuonna toteutuvat. Tulokertymän varmistamiseksi rakennusvalvontataksaa tarkistetaan määrävällein vähintään inflaation edellyttämällä tavalla.

Jätehuollon toimintaympäristön suurimmat muutokset tulevat jätelainsäädännön uudistuksesta. Vuoden 2024 aikana kunnan järjestämään kuljetukseen siirtyvät pakkausjätteet ja biojäte. Jätelain mukaisesti jätehuoltoyksikön menot katetaan täysimääräisesti Salpakierto Oy:n laskuttamalla jätehuollon perusmaksulla.

Toiminnan painopistealueet

Vuonna 2024 on strategisen Lahden suunta -työn eli Lahden yleiskaavan 2035 ja kestävä kaupunkiliikkumisen ohjelman ehdotusvaihe. Ehdotus valmistellaan luonnosvaiheessa saadun palautteen ja vaikutusten arvioinnin perusteella. Kaupunginvaltuusto päättää Lahden suunta -työn 2021–2025 hyväksymisestä vuoden 2024 lopussa.

Kaupunkisuunnittelun vuoden 2024 merkittävin suunnitelma-kokonaisuus on Keskustavisio 2040 -työn loppuun saattaminen sekä keskustavision toimenpideohjelman laadinta. Keskustavisiolla muodostetaan keskustan tavoitetilä vuodelle 2040. Toimenpideohjelma määrittelee kuvauksen niistä toimenpiteistä, joilla tavoite saavutetaan.

Toinen keskeinen sekä edelleen jatkuva toimenpide on riittävä ja monipuolinen kaava- ja tonttivaranto. Tämän toteuttamiseksi hankitaan maa-alueita sekä kaavoitetaan riittävä määrä monipuolisia ja kiinnostavia asuin- ja elinkeinoelämän

tontteja. Asuinalueiden kaavoituksessa sekä tontinluovutuksessa mahdollistetaan uusien asuin- ja rakennustyyppien toteutuminen. Elinkeinoelämän toteuttamishjelman laadinnassa hyödynnetään vuonna 2023 laadittua elinkeinoelämän selvitystä sekä pitkän aikajänteen tonttien käyttöönottosuunnitelmaa ja palveluverkkoselvitystä. Painopisteenä vuoden 2024 asemakaavoituksessa on vetovoimaisen pientalotonttitarjonnan kaavoittaminen Karistoon ja Renkomäkeen sekä yrityselämän tonttitarpeesta huolehtiminen. Kaupunkipientalojen kaavoitusta ja toteutusta tutkitaan.

Vuoden 2024 aikana keskitytään elinympäristön viihtyisyyden parantamiseen luontoarvot huomioiden. Erityisenä toimenpiteenä on viherratkaisujen sekä kaupunkivihreän lisääminen viheralueohjelman ja muiden suunnitelmien linjausten perusteella. Myös muita kustannustehokkaita viihtyisyyttä parantavia toimenpiteitä toteutetaan. Lisäksi toteutetaan kestävän kaupunkiliikkumisen ohjelman mukaisia toimenpiteitä, joista keskiössä ovat kestävien liikkumismuotojen suunnittelu sekä kestävien käyttövoimien jakeluverkon strategisten linjausten valmiiksi saattaminen.

Vuonna 2024 valmistaudutaan tietomallipohjaiseen kaavoittamiseen, kaavoituksen ja rakentamisen tietojen siirtämiseen valtakunnalliseen rakennetun ympäristön tietojärjestelmään sekä uuden toimintatavan edellyttämiin teknisiin muutoksiin paikkatietojärjestelmän osalta. Lisäksi osallistutaan aktiivisesti MAL-yhteistyösopimuksen toimenpiteiden toteutukseen.

Kunnossapidon alueurakoinnissa kaupunkitekniikka tilaajana haluaa edelleen kehittää kaupallista mallia, urakan johtamista ja päivittäistä tekemistä niin, että tavoiteltu laatutaso myös talvella olisi jatkossa saavutettavissa. Kaupunkitekniikkaan kohdistuu talouden tasapaino-ohjelmassa säästötoimia. Palveluverkkoa tullaan tarkastelemaan kriittisesti vuoden

2024 aikana ja lautakunnalle tuodaan toimenpide-esitys. Lisäksi valaistusta korvataan vähemmän energiaa kuluttavalla LED-tekniikalla. Kadunvarsipysäköinnissä valmistellaan Lahden Pysäköinti Oy:n palvelusopimuksen irtisanomisen yhteydessä siirtymistä kokonaan mobiilimaksamiseen. Samalla tehdään esityksiä taksojen korottamisen lisäksi maksullisten alueiden laajentamisesta. Kaupunkitekniikan vastuulla olevien julkisen käyttöomaisuuden hankkeiden painopiste vuonna 2024 siirtyy asuntoalueiden infran tuotannosta elinkeinoelämän hankkeiden lisäksi tiiviimmin infraomaisuuden peruskorjaushankkeisiin. Ulkoliikuntapaikkojen rakentamisessa Seppäniemen monitoimikentän hanke saatetaan valmiiksi. Viheralueiden hankkeissa on laaja joukko puistohankkeita, mukana on mm. kaupungintalon puiston peruskorjauksen vaihe kaksi. Niemen sataman kehittäminen jatkuu.

Rakennus- ja ympäristövalvonnan toiminnan painopisteinä ovat toiminta-alueen kasvun mahdollistaminen joustavan ja liisääntyvän sähköisen lupakäsittelyn avulla. Lisäksi elinympäristöä ja asumisviihtyvyyttä pyritään parantamaan rakennetun ja luonnon ympäristön kunnosta huolehtimalla. Painopisteinä ovat myös asukkaiden ja eläinten hyvinvointiin sekä elinympäristön terveellisyteen ja toimivuuteen kohdistuvat tehtävät. Toiminnassa korostuvat erityisesti ennaltaehkäisevät toimenpiteet. Ympäristöterveydenhuollon valvonnan painopisteet ovat linjassa keskusviranomaisten antamien painopisteiden kanssa. Toiminnassa pyritään suorittamaan valvontaa valvontasuunnitelman tavoitteiden mukaisesti.

Jätehuoltoviranomaisen tavoitteena on sujuvan ja asiakaslähtöisen kunnan kilpailuttaman bio- ja pakkausjätteen kuljetuksen valmistelu sekä kierrätyksen edistäminen jätehuoltomääräyksissä ja jätetaksassa. Lisäksi päätetään saostus- ja umpisäiliölaitteen kuljetusjärjestelmästä.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Kaupunkisuunnittelu			
Talous:			
Toimintamenot/asukas	71 €	79 €	83 €
Toimintatulot/asukas	153 €	144 €	144 €
Kaupunkitekniikka			
Talous:			
Toimintamenot/asukas	152 €	172 €	154 €
Toimintatulot/asukas	39 €	39 €	44 €
Rakennus- ja ympäristövalvonta			
Talous:			
Toimintamenot/asukas	51 €	61 €	66 €
Toimintatulot/asukas	28 €	32 €	33 €

Joukkoliikenne

Sitovuus toimintakate	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	17 588 443	17 556 200	17 364 900	17 556 900	17 637 900
Toimintamenot	-23 661 158	-25 052 900	-25 396 200	-25 736 600	-25 800 200
Toimintakate	-6 072 715	-7 496 700	-8 031 300	-8 179 700	-8 162 300

Toiminnan kuvaus

Joukkoliikenne-palveluyksikkö vastaa liikennepalvelulain mukaisista joukkoliikenteen toimivaltaisen viranomaisen tehtävistä ja seudullisen joukkoliikenteen järjestämisestä Päijät-Hämeen kunnissa Lahden seudun joukkoliikenteen yhteistoimintasopimuksen ja liikenteen järjestämistapapäätösten mukaisesti. Lisäksi palveluyksikkö vastaa Lahden kaupungin koulukuljetusten suunnittelusta ja kilpailutuksesta, sekä talouden osalta Lahden kaupungin kaupunkipyöräjärjestelmästä. Palveluyksikkö on osa kaupunkitekniikan palvelualuetta ja toimii Lahden seudun joukkoliikennelautakunnan alaisuudessa.

Palveluyksikön määrärahavaraus sisältää seudullisen joukkoliikenteen järjestämisen kustannukset, sisältäen liikennöintikustannukset, lippu-, maksu- ja informaatiojärjestelmän kustannukset, joukkoliikennelautakunnan kustannukset, yksikön muut toimintakulut ja joukkoliikenteen viestinnän ja markkinoinnin. Seudullisten kustannusten lisäksi määrärahavaraus sisältää Lahden kaupungin omia kustannuksia kaupunkipyöräjärjestelmän, koulukuljetusten suunnittelun ja kilpailutuksen sekä Lahden kaupungin työsuhdematkalippujen osalta. Määrärahoissa on myös varauduttu ennakoituihin indeksikoroituksiin sekä osittaiseen valtionavustusten laskuun.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Uudistettu linjasto astui voimaan kokonaisuudessaan 1.7.2022 ja 2022–2023 talviliikenne oli ensimmäinen täysi aikataulukausi uudella linjastolla. Elokuussa 2023 reitteihin ja aikatauluihin on tehty pieniä muutoksia edellisen talven kokemusten ja palautteen perusteella. Vuorotarjontaan on tehty myös lisäyksiä ensisijaisesti elinkeinolämän tarpeisiin perustuen alueille, joissa työpaikkojen määrä on kasvussa tai nykyinen palvelutarjonta on yritysten näkökulmasta vaikeuttanut työvoiman saatavuutta. Lisäksi käyttäjämääriltään vähäisempiin vuoroihin on tehty jäsenkuntia kuunnellen myös vähennyksiä tai reitti- ja aikataulumuutoksia, joilla käyttäjämäärää pyritään kasvattamaan ja subventiotasoa laskemaan.

Vuoden 2023 aikana päätöksentekoon tuotava Lahden seudun liikenteen (LSL) uusi tavoitepalvelutaso huomioi edellisen selvityksen jälkeen maankäytössä tapahtuneet muutokset. Työn lopputulos ei ole sitova, vaan pitkän aikavälin tavoite, joka ohjaa jatkossa linjasto- ja aikataulusuunnittelua tutkituun tietoon perustuen. Mahdolliset isommat muutokset reiteissä tai aikatauluissa päätetään erikseen jäsenkuntien resurssit ja tahtotilat huomioiden, joko hankintoja käynnistäessä tai aikataulukausien vaihtuessa.

Kesällä 2022 alkaneet uudet liikennöintisopimukset ovat lisänneet sähköisen linja-autokaluston määrää Lahden kaupunkiliikenteessä. Linja-autokalusto sähköistyy merkittävästi kustannusten ohjaamana ja laskee kaupunkiliikenteen kustannuksia noin 5–10 % verrattuna diesel- tai biodiesel-käyttövoimilla ajettuun liikenteeseen.

Vuosina 2021–2023 on edistetty MAL-sopimuksen toimenpiteitä. MAL-sopimuksen toimenpiteiden toteuttamisella on saatu aikaisempaa korkeampia joukkoliikenteen valtionavustuksia. Vuoden 2024 osalta varaudutaan kartoittamaan ja toteuttamaan uuden MAL-sopimuksen toimenpiteitä.

Vuosina 2020–2022 koronapandemia on vaikuttanut merkittävästi joukkoliikenteen matkustamiseen ja lipputuloihin. Näihin on saatu valtion korona-avustusta. Vuoden 2022 loppupuolelta lähtien matkustaminen ja lipputulot ovat palautuneet merkittävästi ja vuoden 2023 ensimmäisellä puoliskolla matkustaminen ja lipputulot ovat ylittäneet koronapandemiaa edeltäneen tason. Korona-avustukset ovat päättyneet vuodesta 2023 alkaen.

Helmikuussa 2022 alkanut Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja sitä seurannut kustannuskehitys ja inflaatio ovat nostaneet joukkoliikenteen kustannuksia merkittävästi. Kustannusindeksin mukainen liikennöintikustannusten nousu vuodesta 2020 vuoteen 2023 on ollut lähes 20 %. Polttoaineiden hintakehitys on toistaiseksi tasaantunut, mutta työn kustannuksiin on odotettavissa nousua tulevina vuosina työehtosopimuksiin sovitujen korotuksien kautta.

Kesällä 2023 julkaistun uuden hallitusohjelman vaikutukset joukkoliikenneyksikön vuoden 2024 talouteen eivät ole talousarvion valmistelun aikaan tarkasti tiedossa. Joukkoliikenteen arvonlisävero on hallitusohjelman mukaan nousemassa hallituskauden aikana 10 %:sta 14 %:iin. Tarkasta ajankohdasta tai muutoksen mahdollisesta kompensoinnista joukkoliikenteen valtionavustusten kautta ei ole vielä tietoa. Hallitusohjelman vaikutukset yleisesti joukkoliikenteen valtionavustusten tasoon eivät ole vielä tiedossa talousarviota valmistellessa, vaan tarkentuvat hallitustyön edetessä ja MAL-neuvottelujen seurauksena. Hallitusohjelman mukaan liikennepolttoaineiden hinta ei nouse hallituksen toimenpiteiden takia.

Kaupunkipyöräjärjestelmän laajentaminen ja lipputuotteiden kehittäminen kaudelle 2023 on lisännyt alkukauden matkämääriä ja lipputuloloja merkittävästi. Vuonna 2024 kaupunkipyöräjärjestelmän vuosikustannukset laskevat ensimmäisistä indeksitarkistuksista huolimatta, koska sopimuksen aloitukseen ja laajennusoption käyttöönottoon painottuneet suuremmat maksuerät on suoritettu vuosina 2022–2023.

Toiminnan painopistealueet

Yleisen inflaatiokehityksen ja viime vuosina voimakkaasti nousseiden liikennöintikustannusten myötä lippuhintojen korotuksiin on merkittävää painetta, mikäli nykyinen hinnoittelu, markkinointiin tehtävät panostukset ja lipputuotteiden muu kehittäminen eivät nosta lipputuloloja riittävästi suhteessa kohonneisiin kustannuksiin. Lippujen hinnoittelun muutosten tarvetta ja tapoja selvitetään vuoden 2024 aikana, kun 1.3.2023 käyttöönotetusta nykyisestä hinnoittelusta saadaan riittävästi kokemusta muutosten luotettavaa vaikutusten arviointia varten. Uusien MAL-neuvottelujen ja uuden hallitusohjelman vaikutuksia joukkoliikenteen talouteen seurataan vuoden 2024 aikana.

Lippu-, maksu- ja informaatiojärjestelmää kehitetään pitkäjänteisesti ja kestävästi, huomioiden muuttuneet liikkumistarpeet, sääntely ja kustannustaso. Järjestelmiin tehtyä kehitystyötä jatketaan ja kehityksellä pyritään myös laskemaan järjestelmäkustannuksia mahdollistamalla vanhojen taustajärjestelmien käytöstä poistoa.

Painettu aikataulukirja ja sen verkkosivujen pdf-versio korvataan vuoden 2024 aikana saavutettavuusvaatimukset täyttävällä sähköisellä palvelulla, joka sisältää mahdollisuuden tulostaa aikatauluja tarvittaessa itse tai palvelupisteellä. Muutos vähentää pitkällä aikavälillä kustannuksia ja vapauttaa resursseja matkustajainformaation muuhun kehittämiseen, kuten pysäkki-informaation kehittämiseen.

Viestinnän ja markkinoinnin resurssia lisätään ja kohdistetaan vuonna 2024 erityisesti asiakashankintaan sekä lipputuotteiden ja maksutapojen markkinointiin. Tavoitteena on tuoda esiin käyttäjänäkökulmasta entistä helpommin lähestyttävä, vaivaton, taloudellinen ja ympäristölle kestävä tapa liikkua.

Linjastoa kehitetään nykyisestä linjastosta ja aikatauluista saatavien kokemusten ja palautteen, uuden tavoitepalvelutason sekä jäsenkuntien resurssien ja tahtotilan mukaisesti. Linjaston tulevaisuudessa muutoksissa huomioidaan myös nykyisiä ja tulevia elinkeinoelämän tarpeita erityisesti alueilla, joissa työpaikkojen määrä lisääntyy tulevina vuosina merkittävästi. Nykyisen palvelutason karsimista pyritään välttämään siltä osin, kun sille ei ole vahvoja perusteita esimerkiksi muuttuvan tarpeen tai käyttäjämäärien osalta.

Vuoden 2024 aikana arvioidaan tarve optioiden käyttöön tai sopimusten uudelleen kilpailutukseen vuosina 2025–2026 päättyvien sopimuksien osalta. Mahdolliset kilpailutukset käynnistetään tarvittaessa vuoden 2024 aikana. Vuosina 2025–2026 päättyvien sopimusten osuus on noin 40–50 % koko LSL:n liikenteestä, sisältäen kuntien sisäisen liikenteen lisäksi myös lähes kaiken kuntien välisen seutuliikenteen.

Uusien liikkumispalvelujen, kuten sähköisen autonomisen liikenteen kehitystä ja taloudellista kannattavuutta seurataan, ja käydään markkinavuoropuhelua kehityksestä ja palvelun hinnoittelusta. Kohtuullisten kustannusten tai ulkopuolisen rahoituksen mahdollistamia autonomisia kokeiluja ja pilotointia toteutetaan niihin soveltuviin kohteisiin.

Kutsuohjatun palveluliikenteen tilausta ja tiedonkeruuta kehitetään. Seudulliselle joukkoliikenteelle luodaan strategisia pitkän aikavälin tavoitteita pitkäjänteisen kehityksen mahdollistamiseksi ja kehittämisen suunnan selkeyttämiseksi.

Kaupunkipyöräjärjestelmän lipputuotteita ja asemasijainteja kehitetään kauden 2023 kokemusten ja palautteen perusteella. Kaupunkipyöräjärjestelmään etsitään keinoja lisätä käyttäjämääriä ja tuloja tulevina vuosina.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024
Talous:			
Toimintamenot/asukas	197 €	208 €	210 €
Toimintatulot/asukas	146 €	146 €	144 €

3.4. Tuloslaskelmaosa

Tuloslaskelma on kunnan kokonaistaloudellinen laskelma, jonka tehtävänä on osoittaa tulorahoituksen riittävyys palvelujen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin.

Toimintakate kertoo toimintatulojen ja -menojen erotuksen, eli käyttötalouden nettomenot. Vuosikate osoittaa sen tulorahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin ja muihin pitkävaikutteisiin menoihin. Jotta terveen talouden kriteerit toteutuisivat, tulisi vuosikatteen pitkällä aikavälillä olla samaa suuruusluokkaa kuin nettoinvestointien. Vuosikatteen riittävyttä voidaan verrata investointien lisäksi myös käyttömaisuuden poistoihin. Vuosikatteen tulisi riittää kattamaan suunnitelman mukaiset poistot.

Kaupungin vuosikate ei riitä kattamaan nettoinvestointeja eikä suunnitelman mukaisia poistoja. Kaupungin taloutta

heikentävät sote-uudistukseen liittyvät leikkaukset verotuloihin ja valtionosuuksiin, konsernista saatavien tuottojen romahtaminen, inflaatio ja korkojen nousu. Kaupunki tavoittelee talouden tasapaino-ohjelmalla 50,0 milj. euron tasapainottavaa vaikutusta vuosien 2024–2027 aikana.

Vuokramenot sisältyvät tuloslaskelmassa muihin toimintamenoihin. Vuonna 2024 vuokramenoja arvioidaan olevan 107,2 milj. euroa, josta rakennusten vuokrat ovat 96,6 milj. euroa.

Vuoden 2024 vuosikate on 0,1 milj. euroa, joka kattaa käyttömaisuuden poistot 0,1-prosenttisesti. Suunnitelman mukaiset poistot ovat 55,2 milj. euroa ja tilikauden alijäämä on 55,0 milj. euroa.

Tuloslaskelma	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	217 669 495	182 568 900	165 657 000	169 323 900	174 430 900
Myyntitulot	24 351 101	24 936 900	25 268 900	25 288 500	25 386 000
Maksutulot	12 564 499	13 249 300	13 007 500	13 076 700	13 074 100
Tuet ja avustukset	27 797 268	25 093 000	25 966 600	25 491 100	25 595 000
Vuokratulot	87 692 841	87 577 000	90 986 600	94 966 700	99 764 300
Muut toimintatulot	65 263 786	31 712 700	10 427 400	10 500 900	10 611 500
Valmistus omaan käyttöön	1 147 124	1 114 000	1 114 000	1 114 000	1 114 000
Toimintamenot	-913 946 608	-503 551 100	-524 538 600	-563 469 200	-572 254 300
Henkilöstömenot	-177 779 162	-180 187 300	-187 579 900	-196 250 100	-198 828 800
Palvelujen ostot	-577 860 650	-144 414 100	-155 575 700	-162 754 800	-165 038 400
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-16 799 135	-20 978 600	-21 964 200	-22 850 400	-23 856 900
Avustukset	-51 747 430	-53 787 200	-49 495 100	-69 169 100	-66 473 400
Muut toimintamenot	-89 760 231	-104 183 900	-109 923 700	-112 444 800	-118 056 800
Toimintakate	-695 129 989	-319 868 200	-357 767 600	-393 031 300	-396 709 400
Verotulot	545 067 561	299 700 000	287 241 000	294 678 000	312 566 000
Valtionosuudet	245 733 054	90 305 600	76 158 800	109 413 300	110 944 400
Rahoitustulot ja -menot	4 296 477	-5 455 400	-5 560 600	-2 718 300	2 655 400
Korkotulot	12 373 564	12 536 000	18 097 800	20 672 500	22 371 700
Muut rahoitustulot	9 645 023	3 037 600	3 232 300	3 655 700	8 667 400
Korkomenot	-15 767 519	-20 415 000	-26 247 700	-26 403 500	-27 740 700
Muut rahoitusmenot	-1 954 591	-614 000	-643 000	-643 000	-643 000
Vuosikate	99 967 103	64 682 000	71 600	8 341 700	29 456 400
Poistot ja arvonalentumiset	-52 854 077	-51 608 400	-55 166 700	-58 732 700	-59 572 700
Tilikauden tulos	47 113 026	13 073 600	-55 095 100	-50 391 000	-30 116 300
Poistoeron lisäys tai vähennys	139 880	75 000	75 000	75 000	75 000
Varausten lisäys tai vähennys	-20 000 000	0	0	0	0
Rahastojen lisäys tai vähennys	-173 603	0	0	0	0
Tilikauden yli-/alijäämä	27 079 303	13 148 600	-55 020 100	-50 316 000	-30 041 300

Tunnusluvut	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Ylijäämä taseessa, milj. euroa	217,1	230,3	175,3	124,9	94,9
Toimintatulot/-menot %	23,8 %	36,3 %	31,6 %	30,1 %	30,5 %
Vuosikate/poistot %	189,1 %	125,3 %	0,1 %	14,2 %	49,4 %
Vuosikate € / asukas	832 €	537 €	1 €	69 €	243 €
Asukasmäärä	120 175	120 494	120 712	120 926	121 129

Tuloslaskelma talousarvio 2024, taseyksiköt eriteltynä
(sis. sisäiset erät)

Tuloslaskelma	Kaupunki	Taseyksiköt	Yhteensä
Toimintatulot	75 570 700	90 086 300	165 657 000
Myyntitulot	24 683 600	585 300	25 268 900
Maksutulot	10 363 000	2 644 500	13 007 500
Tuet ja avustukset	12 281 800	13 684 800	25 966 600
Vuokratulot	18 446 000	72 540 600	90 986 600
Muut toimintatulot	9 796 300	631 100	10 427 400
Valmistus omaan käyttöön	514 000	600 000	1 114 000
Toimintamenot	-451 376 300	-73 162 300	-524 538 600
Henkilöstömenot	-175 537 700	-12 042 200	-187 579 900
Palvelujen ostot	-135 923 700	-19 652 000	-155 575 700
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-10 237 900	-11 726 300	-21 964 200
Avustukset	-49 495 100	0	-49 495 100
Muut toimintamenot	-80 181 900	-29 741 800	-109 923 700
Toimintakate	-375 291 600	17 524 000	-357 767 600
Verotulot	287 241 000	0	287 241 000
Valtionosuudet	76 158 800	0	76 158 800
Rahoitustulot ja -menot	-2 249 600	-3 311 000	-5 560 600
Korkotulot	18 097 800	0	23 745 400
Muut rahoitustulot	3 232 300	0	-2 415 300
Korkomenot	-22 939 700	-3 308 000	-26 247 700
Muut rahoitusmenot	-640 000	-3 000	-643 000
Vuosikate	-14 141 400	14 213 000	71 600
Poistot ja arvonalentumiset	-35 005 600	-20 161 100	-55 166 700
Tilikauden tulos	-49 147 000	-5 948 100	-55 095 100
Poistoeron lisäys tai vähennys	0	75 000	75 000
Tilikauden yli-/alijäämä	-49 147 000	-5 873 100	-55 020 100

3.4.1. Verotulot

Kaupungin verotulot koostuvat kunnallis-, yhteisö- ja kiinteistöveroista. Verotulojen arviointiin kohdistuu edelleen epävarmuutta, jota aiheuttavat keväällä 2022 alkanut Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, hidaskasvu, inflaatio sekä verojen tilitysjankohdat. Valtiovarainministeriön arvion mukaan vuonna 2024 bruttokansantuote kasvaa 1,2 % kotitalouksien ostovoiman kohentuessa.

Kuntien verorahoitusta siirrettiin vuonna 2023 valtiolle hyvinvointialueiden rahoituksen kattamiseksi (sote-uudistus), mikä leikkasi verovuoden 2023 kunnallisveroprosenttia 12,64 prosenttiyksiköllä ja yhteisöverojen jako-osuutta noin kolmanneksella. Uudistuksen vaikutus tulee merkittävimmin näkymään vuoden 2024 tilittävissä verotuloissa, jotka eivät enää sillä merkittäviä jäännösveroja aiemmilta vuosilta.

Kunnallisvero

Kaupungin tuloveroprosentista päättää vuosittain kaupunginvaltuusto. Talousarvion 2024 sekä taloussuunnitelman 2024–2026 laskelmissa kunnallisveroprosenttina on käytetty 8,10 %. Kunnallisverokertymä vuodelle 2024 on arvioitu olevan 210,5 milj. euroa, jossa alenemaa edellisvuoteen verrattuna on noin 4,9 %.

Yhteisövero

Lahden yhteisöverolaskelma perustuu Kuntaliiton veroennustekehikon avulla laskettuihin arvioihin Lahden yhteisöveron kehityksestä.

Yhteisöveron tuloarvio vuodelle 2024 on 29,7 milj. euroa, jossa on alenemaa 6,9 % edelliseen vuoteen nähden. Yhteisöveron tuloarvion lähtökohdaksi on viimeisimmän valmistuneen verotuksen mukainen yhteisövero, kuitenkin huomioiden muutokset verotuksessa ja talouden kehityksessä. Vertailuvuoden 2023 yhteisöveron tuotossa on mukana edellisvuosien jäännösverot, joissa kuntien jako-osuus oli korkeampi. Valtiolle siirtyi vuonna 2023 hyvinvointialueiden rahoitusta varten noin kolmannes yhteisöverotulosta.

Kiinteistövero

Kiinteistövero on vuosittain maksettava, kiinteistön omistukseen perustuva vero, joka koskee sekä maata että rakennuksia. Kiinteistöverotuksessa kiinteistön omistaja on verovelvollinen. Kaupungin kiinteistöveroprosenteista päättää vuosittain kaupunginvaltuusto lain salliman vaihteluvälin puitteissa.

Lahden kiinteistöverolaskelmat vuodelle 2024 perustuvat Lahdessa voimassa oleviin kiinteistöveroasteisiin. Niissä on huomiotuna lausuntokierroksella oleva hallituksen esitys kiinteistöverolain muuttamisesta 1.1.2024. Hallitus esittää, että maapohjan kiinteistöveroprosentti eriyttäisiin yleisestä kiinteistöveroprosentista, ja sen vaihteluvälin alaraja korotettaisiin yleisen kiinteistöveroprosentin alarajasta 0,93 %:sta 1,30 %:iin ja yläraja säilyisi 2,00 %:ssa. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2024. Lahden nykyinen kiinteistöveroprosentti on korkeampi kuin uusi alaraja, eikä mahdollinen muutos siksi suoraan vaikuta Lahden kiinteistöverokertymään.

Lahden saaman kiinteistöverotulon arvioidaan vuonna 2024 olevan 47,0 milj. euroa, jossa nousua vuoden 2023 talousarvioon nähden on 1,1 %. Vuonna 2023 kiinteistöverotulojen nousu johtuu rakennusten verotusarvojen kasvusta (rakennusten jälleenhankinta-arvoja korotettu). Verottajan siirtymisen vuonna 2020 kiinteistöverotuksessa ns. verotuksen joustavaan valmistumiseen siirtää osan kiinteistöverotuloista erääntyväksi seuraavan vuoden tammi–helmikuussa ja siirtävässä osuudessa on vuosittaista poikkeamaa.

Kokonaisverotulot

Verotuksella koottava tulo vuoden 2024 talousarviossa on 287,2 milj. euroa, joka on 4,2 % edellisvuotta vähemmän. Verotulot jakaantuvat verolajeittain seuraavasti:

Verotulot	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	Muutos %
Kunnan tulovero	452 477 252	221 300 000	210 539 000	-4,9 %
Yhteisövero	48 348 782	31 900 000	29 693 000	-6,9 %
Kiinteistövero	44 241 527	46 500 000	47 009 000	1,1 %
Yhteensä	545 067 561	299 700 000	287 241 000	-4,2 %

Kiinteistöveroprosentit	Lahti 2023	Raja-arvot 2023	Lahti 2024	Raja-arvot 2024
Yleinen kiinteistöveroprosentti	1,35	0,93–2,00	1,35	0,93–2,00
Maapohja*			1,35	1,30–2,00
Vakituinen asuinrakennus	0,60	0,41–1,00	0,60	0,41–1,00
Muu kuin vakituinen asuminen	1,35	0,93–2,00	1,35	0,93–2,00
Rakentamaton rakennuspaikka	4,00	2,00–6,00	4,00	2,00–6,00
Yleishyödyllinen yhteisö	0,60	0,00–2,00	0,60	0,00–2,00
Voimalaitos	3,10	0,93–3,10	3,10	0,93–3,10

*Hallituksen esitys kiinteistöverolain muuttamisesta 1.1.2024

3.4.2. Valtionosuudet

Valtionosuusrahoitus on yleiskatteellinen tuloerä, jota valtio ei osoita tiettyjen palvelujen järjestämiseen, vaan rahoituksen saaja päättää itse saamansa rahoituksen tarkoituksenmukaisimmasta käytöstä.

Valtionosuusjärjestelmän tavoitteena on kuntien vastuulla olevien julkisten palvelujen saatavuuden varmistaminen tasaisesti koko maassa siten, että kansalaiset voivat saada tietyn tasoiset peruspalvelut asuinpaikastaan riippumatta. Tämä toteutetaan tasaamalla palvelujen järjestämisen kustannuseroja sekä kuntien välisiä tulopohjaeroja.

Kunnilta siirtyi vuonna 2023 valtionosuusrahoitusta uusille hyvinvointialueille. Muutos vaikutti valtionosuuksissa peruspalvelujen valtionosuuteen sekä verotulojen menetysten korvaukseen. Peruspalvelujen valtionosuus sisältää verotuloihin perustuvan valtionosuuksien tasauksen, jonka peruslogiikka säilyi, mutta tasauslisä ja -vähennysprosentteja muutettiin tilanteeseen paremmin sopivaksi ja kiinteistövero sisällytettiin 50 %:lla tasauksessa huomioitaviin verotuloihin.

Lopullinen tarkastelu siirtyviin eriin tehdään vuoden 2022 tilinpäätöstietojen perusteella. Valtio on arvioinut keväällä 2023, että valtionosuuteen kohdistuu ennakkolaskelmien perusteella 99 milj. euron lisäleikkaustarve. Tämä vähennetään kuntien peruspalvelujen valtionosuuksista tasasuuruksina asukaskohtaisina erinä 50 %:n osuudella vuosina 2024 ja 2025. Vähennyksen suuruus ja kunnittainen erä täsmentyy loppuvuoden 2023 aikana.

Peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmän kautta jaettavasta rahasta suurin osa määräytyy alle 16-vuotiaiden ikäluokkien

perusteella. Valtionosuusjärjestelmä sisältää myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosaa sekä asukasmäärän kasvuun perustuvaa lisää. Muutoksen yhteydessä myös eräiden nykyisten kriteerien laskentatapaa tarkisteltiin ja yhdenäistettiin sekä poistettiin eräitä aiempia tasausjärjestelyjä. Vuoden 2025 valtionosuudessa huomioidaan TE-uudistus, joka vaikuttaa peruspalvelujen valtionosuuksien määrään.

Vuoden 2023 alusta toteutettu rahoitusjärjestelmän muutos (rahoituksen siirtäminen hyvinvointialueille) muutti verojen ja valtionosuuksien tasoa ja suhdetta. Uusi hallitus on hallitusohjelmassaan päättänyt uudistaa kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän sekä lisätä järjestelmän ymmärrettävyyttä ja läpinäkyvyyttä. Uudistus toteutetaan valtion tasolla kustannusneutraalisti ja tavoite on saada uusi rahoitusjärjestelmä voimaan 1.1.2026.

Vuonna 2024 Lahden valtionosuuksien arvioidaan olevan 76,2 milj. euroa, mikä on 15,7 % vähemmän kuin edellisvuonna. Arvio perustuu pääosin valtiovarainministeriön ja Kuntaliiton alustaviin laskelmiin kuntien peruspalvelujen valtionosuuksista sekä arvioihin opetus- ja kulttuuritoimen muista valtionosuuksista, ja siinä on huomioituna arviot soite-uudistuksen tasauksesta vuodelle 2024.

Vuoden 2024 talousarviossa peruspalvelujen valtionosuuden ilman verotuloihin perustuvaa tasausta arvioidaan olevan 38,3 milj. euroa. Verotuloihin perustuvan valtionosuuden tasauksen arvioidaan olevan noin 23,2 milj. euroa ja verotulojen menetysten korvauksen 18,6 milj. euroa. Alustavan arvion mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön muut valtionosuudet ovat -3,9 milj. euroa.

Valtionosuudet	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	Muutos %
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus ilman verotuloihin perustuvaa tasausta	157 697 854	51 302 500	38 272 500	-25,4 %
Opetus- ja kulttuuritoimen muut valtionosuudet	-3 860 814	-3 777 500	-3 900 000	3,2 %
Verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus	32 769 461	24 612 300	23 192 400	-5,8 %
Verotulojen menetysten korvaus	59 126 553	18 168 300	18 593 900	2,3 %
Yhteensä	245 733 054	90 305 600	76 158 800	-15,7 %

3.4.3. Korkotulot ja -menot

Korkomenot kaupungin ottamista lainoista ovat talousarviovuonna 26,2 milj. euroa ja korkotuloja kertyy 18,1 milj. euroa. Korkotuloista pääosan kaupunki saa konserniyhtiöille myöntämistään lainoista sekä kassavaroista tehdyistä talletuksista.

Korkotuloihin ja -menoihin sisältyy taseyksiköiden maksamat sisäiset korkoerät.

Sitovuus nettoarvio	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Tulot	12 373 564	12 536 000	18 097 800	20 672 500	22 371 700
Menot	-15 767 519	-20 415 000	-26 247 700	-26 403 500	-27 740 700
Netto	-3 393 955	-7 879 000	-8 149 900	-5 731 000	-5 369 000

3.4.4. Muut rahoitustulot ja -menot

Muihin rahoitustuloihin kirjataan mm. kaupungin tytäryhtiöiltään saamat osinkotulot ja takauspalkkiot. Näistä osinkotuloksi on talousarviossa vuodelle 2024 arvioitu 2,8 milj. euroa. Kaupunki pyrkii osinkotuotoissaan vakaaseen tuottotasoon, ottaen kuitenkin huomioon yhtiöiden tulokehityksen ja toiminnallisessa ympäristössä tapahtuvat muutokset siten, että turvataan sekä yhtiöiden kilpailukyky ja investointimahdollisuudet että kaupungin kohtuulliset tuottotavoitteet.

Muihin rahoitusmenoihin kirjataan lainojen nostoprovisiot ja muut lainauskustannukset, valtion verotilityskorot ja -korotukset sekä muut rahoitusmenot.

Kaupungin osinkotulojen vähenemiseen vaikuttaa taloussuunnitelmakaudella Lahti Energian maksamien osinkojen merkittävä väheneminen. Vuonna 2021 Lahti Energia maksoi osinkoja 9,0 milj. euroa ja vuonna 2022 5,0 milj. euroa. Vuosille 2024–2026 Lahti Energian osinkotuoton arvioidaan vuosittain olevan 1,0 milj. euroa.

Konserniyhtiöiden osinkotavoite, 1 000 €	TA 2024
Lahten Talot Oy -al konserni	550
Lahti Aqua Oy -al konserni	1 200
Lahti Energia Oy -al konserni	1 000
Salpakierto Oy	59
Yhteensä	2 809

Sitovuus nettoarvio	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Tulot	9 645 023	3 037 600	3 232 300	3 655 700	8 667 400
Menot	-1 954 591	-614 000	-643 000	-643 000	-643 000
Netto	7 690 432	2 423 600	2 589 300	3 012 700	8 024 400

3.5. Investointiosa

Investointisuunnitelmat valmistellaan ja esitetään viiden vuoden ajalle. Vuosien 2024–2028 investointimenot ovat yhteensä 443,9 milj. euroa. Näistä talonrakennuksen investointimenot ovat 235,4 milj. euroa, julkisen käyttöömaisuuden investointimenot 163,2 milj. euroa ja irtaimen omaisuuden investointimenot 23,4 milj. euroa. Taloussuunnitelmavuosien 2024–2026 investointimenot ovat yhteensä 272,6 milj.

euroa, joista suurimmat ovat talonrakennusinvestoinnit 53,9 % ja julkisen käyttöömaisuuden investoinnit 35,0 %.

Alla olevassa yhteenvedossa on esitetty kaupungin kokonaisinvestointien euromääräinen kohdentuminen eri investointiryhmiin. Investointitulot sisältävät investointien myyntiin liittyvät myyntitulot ja rahoitusosuudet.

Investoinnit 2022–2028

1 000 euroa		TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Kiinteä omaisuus	tulot	4 956	10 120	8 120	6 120	6 120	6 120	6 120
	menot	-2 502	-2 500	-3 500	-3 500	-3 500	-3 500	-3 500
Talonrakennus	tulot	97 013	36 914	1 893	2 264	1 634	1 540	1 540
	menot	-39 072	-27 672	-34 735	-57 192	-54 889	-51 087	-37 493
Julkinen käyttöömaisuus	tulot	1 949	1 711	657	450	0	0	0
	menot	-38 636	-45 693	-28 228	-33 568	-33 528	-33 914	-33 914
Irtain omaisuus	tulot	0	0	0	0	0	0	0
	menot	-6 766	-7 975	-7 523	-5 120	-3 770	-3 470	-3 470
Arvopaperit ja osuudet	tulot	3	0	0	0	0	0	0
	menot	-569	-4 500	-1 500	-1 500	-500	-500	-500
Investoinnit yhteensä								
Tulot		103 921	48 745	10 670	8 834	7 754	7 660	7 660
Menot		-87 545	-88 340	-75 486	-100 880	-96 187	-92 471	-78 877
Netto		16 376	-39 595	-64 816	-92 046	-88 433	-84 811	-71 217

3.5.1. Kiinteä omaisuus

Yhdyskuntarakentamisen edellyttämästä maanhankinnasta päättää pääsääntöisesti kaupunkiympäristölautakunta sille myönnetyn määrärahan puitteissa. Määräraha kattaa myös eri tarkoituksiin ostetut rakennetut kiinteistöt ja hankittavilla kohteilla olevan puuston. Määrärahavaraksesta osoitetaan myös maankäyttösopimuksissa kaupungille tulevien maa-alueiden kirjanpidollinen meno.

Suunnitelmallisen raakamaanhankinnan rinnalla kaupungin tulee varautua maanhankintaan perustelluissa erityistapauksissa käyttämällä kiinteistökaupan etuosto-oikeutta ja lunastusmenettelyä sekä olemalla aktiivisesti mukana pakkohuuto-kaupoissa. Etuosto-oikeuden käyttämisasioissa päätösvalta

on kaupunginhallituksella. Etuosto-oikeutta käytettäessä osoitetaan rahoitus kaupunkiympäristölautakunnan maanhankintaan varatuista määrärahoista.

Jos yhdyskuntarakenteen kehittymisen kannalta merkittäviä maa-alueita tulee mahdolliseksi hankkia kaupungille, perustuu niiden hankinta lisätalousarvioon kiinteän omaisuuden investointimenoihin varatun määrärahan ylittävältä osalta.

Kiinteän omaisuuden sitovuus on investointisuunnitelman menot. Tulot sisältävät kiinteän omaisuuden myyntiin liittyvät myyntitulot ja mahdolliset rahoitusosuudet.

1 000 euroa		TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot		4 956	10 120	8 120	6 120	6 120	6 120	6 120
Menot		-2 502	-2 500	-3 500	-3 500	-3 500	-3 500	-3 500
Netto		2 454	7 620	4 620	2 620	2 620	2 620	2 620

3.5.2. Talonrakennus

Talonrakennusinvestoinnit on jaettu perusparannuksiin, korvausinvestointeihin, uusinvestointeihin ja keskeneräisiin hankkeisiin. Hankkeen lopullisesta sisällöstä, laajuudesta ja kustannuksista päätetään hankesuunnitelman yhteydessä.

Talonrakennusinvestointien sitovuus on investointisuunnitelman menot. Tulot sisältävät talonrakennusinvestointien myyntiin liittyvät myyntitulot ja rahoitusosuudet.

Talonrakennusinvestoinnit kohdistuvat vuonna 2024 toimitilojen perusparannuksiin ja korvausinvestointeihin. Näillä turvataan omaisuuden arvon säilymistä ja korvataan toiminnallisesti ja teknisesti vanhentuneita tiloja. Vuonna 2024 investointihankkeista valmistuvat Ahtialan koulun korjaukset ja laajennusosa. Vuokrahankkeista valmistuvat entiseen kaupunginsairaalan kiinteistöön rakennettavat keskustan nuorisotilat syksyllä 2024.

Kaupungin kärkihanke Hiilineutraali Lahti sekä kohoavat energiakustannukset näkyvät talonrakennusinvestointeihin liittyvissä energiatehokkuus- ja ympäristöjohtamistoimenpiteissä. Näitä toimenpiteitä ovat esimerkiksi hiilijalanjälki- ja elinkaari-tarkastelut kaikissa isoissa hankkeissa, korjausvaihtoehdon selvittäminen ensisijaisena uudisrakennusvaihtoehtoon

verrattuna, uudisrakentamisessa puurakentamisvaihtoehdon selvittäminen ensisijaisena vaihtoehtona sekä tilatehokkuustavoitteet. Tilakeskus on mukana vähähiilisen rakentamisen ja kiertotalouden kehityshankkeissa. Rakennushankkeissa huomioidaan mahdollisuuksien mukaan toimipisteiden olosuhteiden kehittäminen työmatkaliikuntaa tukevaksi sekä sähköisen liikenteen edellytysten luominen.

Talonrakennuksen perusparannus- ja korvausinvestointien oikea-aikaisuutta ja sen arviointia kehitetään jatkuvasti. Hankkeiden viivästyminen optimaalisesta ajankohdasta voi aiheuttaa ylimääräisiä väistötilakustannuksia tai uusia sisäilmaongelmia. Investointien rahoittamiseksi pyritään löytämään vaihtoehtoisia taloudellisesti järkeviä ratkaisuja kaupungin velkaantumista kasvattavan taserahoituksen sijaan.

Kaupungin investointitason alentamiseksi sekä hankkeiden kustannustason hillitsemiseksi etsitään ratkaisuja, joilla investointiohjelmassa olevia hankkeita voitaisiin toteuttaa nykyistä edullisemmin esimerkiksi tilakäyttöä tehostamalla ja kustannustehokkaampia suunnitteluratkaisuja löytämällä.

1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	97 013	36 914	1 893	2 264	1 634	1 540	1 540
Menot	-39 072	-27 672	-34 735	-57 192	-54 889	-51 087	-37 493
Netto	57 941	9 242	-32 842	-54 928	-53 255	-49 547	-35 953
Kohteet, 1 000 euroa			TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Perusparannukset			-14 828	-16 214	-16 159	-37 076	-35 993
Korvausinvestoinnit			-18 407	-39 332	-35 230	-11 011	0
Uusinvestoinnit			0	-146	-2 000	-1 500	0
Keskeneräiset hankkeet			-1 500	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500
Menot yhteensä			-34 735	-57 192	-54 889	-51 087	-37 493

Perusparannukset

Perusparannuksilla turvataan omaisuuden arvon säilyminen. Lisäksi tavoitteena on rakennusten korjausvelan pienentäminen. Samalla tilat korjataan teknisesti ja toiminnallisesti

ajanmukaisemmiksi. Kustannustaso: Haahtela-tarjoushintaindeksi 104.

1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	732	178	252	201	87	40	40
Menot	-27 138	-18 491	-14 828	-16 214	-16 159	-37 076	-35 993
Netto	-26 406	-18 313	-14 576	-16 013	-16 072	-37 036	-35 953

Kohteet, 1 000 euroa	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Konsernihallinnon palvelualueen hankeryhmä	-782	-3 473	-8 858	-16 185	-8 195
Harjun korttelin jatkokäyttö	-337	-1 346	-7 990	-15 980	-7 990
Muut kohteet yhteensä	-445	-2 127	-868	-205	-205
Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä	-12 296	-11 936	-7 051	-20 641	-27 548
Myllypohjan monitoimitalo, perusparannus	-2 810	-4 210	-1 140	0	0
Erstan koulun perusparannus	0	0	-473	-7 098	-4 259
Kaupunginteatterin perusparannus	-212	-212	-636	-7 422	-12 724
Pääkirjaston perusparannus	-324	-324	0	-162	-5 068
Päiväkotien perusparannukset yhteensä	-941	-941	-754	-2 447	-2 447
Urheilukeskuksen perusparannukset yhteensä	-2 518	-2 009	-871	-400	-400
Palvelualueen pienet työkohteet yhteensä	-5 491	-4 240	-3 177	-3 112	-2 650
Muun vuokraustoiminnan hankeryhmä	-1 750	-805	-250	-250	-250
Imagorakennusten korjaukset yhteensä	-1 550	-605	-50	-50	-50
Muut kohteet yhteensä	-200	-200	-200	-200	-200

Konsernihallinnon palvelualueen hankeryhmä

- Konsernihallinnon hankeryhmässä on varattu rahoitusta kaupungin keskushallinnon ja taseyksikköjen käytössä olevien rakennusten korjaustöihin. Taloussuunnitelma vuosille on varattu yhteensä noin 33,6 milj. euroa Harjun korttelin kehittämiseen. Muihin kohteisiin sisältyy noin 2,9 milj. euron varaus Mustankallion väestönsuojan perusparannukseen vuosina 2025–2026.

Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä

- Myllypohjan monitoimitaloon kuuluvan vanhan koulurakennuksen perusparannus toteutetaan samanaikaisesti uudisrakennusosan kanssa. Tilat valmistuvat keväällä 2026. Perusparannuksen kustannusarvio on 8,2 milj. euroa.
- Erstan koulun perusparannus toteutetaan samanaikaisesti Erstan päiväkodin perusparannuksen kanssa vuosina 2027–2028. Päiväkodin osalta kustannukset sisältyvät päiväkotien perusparannuksiin. Hankekokonaisuuteen on varattu yhteensä 15,7 milj. euroa, ja osa siitä saatetaan jatkoselvityksen perusteella toteuttaa uudisrakentamisena.
- Kaupunginteatterin perusparannus on odotettavissa vuonna 2027. Kokonaiskustannukset ovat noin 21,2 milj. euroa.
- Pääkirjaston perusparannus toteutetaan kaupunginteatterin jälkeen vuosina 2028–2029. Tarkempi suunnittelu käynnistetään kuitenkin heti hankesuunnittelun jälkeen. Kokonaiskustannukset ovat noin 16,2 milj. euroa.
- Museon konservointi- ja säilytystilat on tarkoitus muuttaa perusparannuksen yhteydessä kokoelmakeskukseksi. Vaihtoehtona selvitetään myös muita sijoituspaikkoja. Hanke ajoittuu taloussuunnitelmakauden jälkeiseen

aikaan. Käyttöä turvaaville toimenpiteille on varattu rahoitusta sivistyksen palvelualueen pieniin hankkeisiin.

- Erstan koulusta ja päiväkodista sekä Sopenkorvenkatu 9:stä laaditaan hankesuunnitelmat, joiden perustella tehdään päätökset hankkeiden sisällöstä ja kustannuksista.
- Päiväkotien perusparannuksiin on varattu rahoitusta palveluverkkoselvityksessä säilytettäväksi määriteltyjen päiväkotien perusparannuksiin sekä osakorjauksiin. Isojen perusparannusten vaihtoehtona tarkastellaan uudisrakennusvaihtoehtoa sekä muita toteutusmalleja.
- Urheilukeskuksessa on varauduttu mahdollisten vuoden 2029 MM-kisojen edellyttämiin investointeihin yhteensä noin 4,0 milj. eurolla. Lisäksi on varauduttu rakennusten ja rakennelmien kunnosta johtuviin korjauksiin sekä pienehköihin muutostöihin. Valtionavusta odotetaan saatavan vuosittain 10 % investointien kustannuksista.

Muun vuokraustoiminnan hankeryhmä

- Määräraha on varattu korjauksiin, joita tehdään konserniyhtiöille sekä kaupunkikonsernin ulkopuolisille tahoille vuokratuissa tiloissa.
- Imagorakennuksiin varaudutaan tekemään niiden teknisen kunnan kannalta välttämättömät korjaukset. Imagorakennuksia ovat kohteet, joita pidetään kaupungin imagon kannalta tärkeitä ja suojelun kannalta merkittävinä, mutta joiden kohdalla tyydytään matalaankin tuottoon. Tällaisia ovat mm. kulttuurihistoriallisesti arvokkaat ja kaavoituksellisesti suojellut kohteet, joita ei pystytä riittävästi hyödyntämään kaupungin omassa toiminnassa. Pääasiassa imagorakennuksista huolehditaan kunnossapidon toimenpitein.

Korvausinvestoinnit

Korvausinvestoinnit tarkoittavat vanhojen tilojen korvaamista uusilla silloin, kun entiset tilat ovat teknisesti ja/tai toiminnallisesti vanhentuneet eikä niiden perusparannus ole tarkoituksenmukaista. Korvausinvestoinneilla pienennetään

korjausvelkaa, kun huonokuntoisista rakennuksista luovutaan ja ne korvataan uusilla. Samalla toiminta tehostuu, kun uudet tilat pystytään suunnittelemaan kaikilta osin ajanmukaisiksi. Lisäksi uudet rakennukset voidaan suunnitella ja rakentaa

energiätehokkaimmiksi ja näin edistää kaupungin energiätehokkuustavoitteiden toteutumista.

Kustannustaso: Haahtela-tarjoushintaindeksi 104.

1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	0	96	141	563	47	0	0
Menot	-11 932	-7 681	-18 407	-39 332	-35 230	-11 011	0
Netto	-11 932	-7 585	-18 266	-38 769	-35 183	-11 011	0
Kohteet, 1 000 euroa			TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Konsernihallinnon palvelualueen hankeryhmä			0	0	0	0	0
Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä			-18 407	-39 332	-35 230	-11 011	0
Myllypohjan monitoimitalo, uudisrakennus			-6 410	-9 620	-2 300	0	0
Ahtialan koulun laajennus			-2 247	0	0	0	0
Kaarikadun päiväkodin uudisrakennus			-4 502	-2 251	0	0	0
Paavolan päiväkodin uudisrakennus			-336	-2 517	-5 539	0	0
Mukkulan monitoimitalo, uudisrakennus			-1 835	-11 011	-22 022	-11 011	0
Kisapuiston pääkatsomorakennus			-2 485	-9 940	-828	0	0
Maauimalan uusiminen			-592	-3 993	-4 541	0	0
Muun vuokraustoiminnan hankeryhmä			0	0	0	0	0

Konsernihallinnon palvelualueen hankeryhmä

- Ei kohteita.

Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä

- Myllypohjan monitoimitalon uudisrakennusosan rakentaminen aloitetaan samanaikaisesti vanhan koulurakennuksen perusparannuksen kanssa kesällä 2024. Tilat ovat valmiina keväällä 2026. Uudisrakennuksen kokonaiskustannusarvio on 18,3 milj. euroa. Monitoimitalo korvaa Myllypohjan koulun uudemmat osat, Ahtialan kirjaston nykyiset tilat, Kunnaksen koulun sekä Ahtialan, Leikkituvan ja Kunnasmannin päiväkodit.
- Ahtialan koulun laajennuksen rakentaminen aloitettiin syksyllä 2023. Tilat valmistuvat syksyllä 2024. Laajennukseen sijoitetaan Ahtialan alueen nuorisotilat sekä opetustiloja. Hankkeen kustannukset ovat noin 3,0 milj. euroa. Vuosina 2022–2024 toteutettavien korjaus- ja muutostöiden kustannukset sisältyvät sivistyksen palvelualueen pieniin hankkeisiin noin 1,5 milj. eurolla.
- Kaarikadun päiväkodin uudisrakennus korvaa nykyisen Kaarikadun päiväkotirakennuksen. Rakentaminen aloitetaan keväällä 2024. Tilat valmistuvat kesällä 2025. Uudisrakennuksen kustannukset ovat 7,0 milj. euroa.
- Paavolan päiväkodin uudisrakennus korvaa nykyisen Paavolan päiväkotirakennuksen. Rakentaminen aloitetaan alkusyksystä 2025. Tilat valmistuvat vuoden 2026 lopussa. Uudisrakennuksen kustannukset ovat noin 8,4 milj. euroa.
- Kasakkamäen koululle hankitaan nykyisiä tiloja pienemmät vuokratilat, jotka valmistuvat kesällä 2026. Vuokratilahankintaan liittyvät tilaajan hankinnat sisältyvät perusparannuksiin sivistyksen palvelualueen pienille työkohteille varattuun määrärahaan.

- Länsiharjun koulun yhteyteen tai välittömään läheisyyteen hankitaan vuokratilat, joihin sijoittuvat neljä esiopetusryhmää sekä Launeen kirjastoa korvaavat tilat. Uudet tilat valmistuvat kesällä 2025. Vuokratilahankintaan liittyvät tilaajan hankinnat sisältyvät perusparannuksiin sivistyksen palvelualueen pienille työkohteille varattuun määrärahaan.
- Mukkulan monitoimitaloon sijoittuvat Mukkulan ala- ja yläkoulut, päiväkotit, kirjasto ja nuorisotilat. Uudisrakennuksen kokonaiskustannusarvio on noin 44,0 milj. euroa. Monitoimitalo valmistuu kesällä 2027 nykyisten väistötilojen vuokrasopimusten päätyttyä. Monitoimitalohankkeen sisällöstä ja kustannuksista päätetään hankesuunnitelman perustella.
- Kisapuiston pääkatsomorakennus valmistuu vuoden 2026 keväällä. Hankkeen kokonaiskustannukset ovat 13,2 milj. euroa. Valtionavustusta odotetaan saatavan 0,75 milj. euroa.
- Urheilukeskuksessa sijaitsevan maauimalan tekninen kunto on erittäin huono, eikä korjaamista suositella. Maauimalan uusimisen kustannukset ovat noin 9,0 milj. euroa. Toimenpiteet, aikataulu ja kustannukset määritellään hankesuunnittelun yhteydessä. Myös muita sijoituspaiikkoja on syytä selvittää.
- Uusi Hennalan päiväkotit korvaa nykyiset Launeen ja Hennalan päiväkodit. Rakennus toteutetaan vuokratilahankintana, ja siihen liittyvät tilaajan hankinnat on budjetoidu perusparannuksiin sivistyksen palvelualueen pieniin työkohteisiin.

Muun vuokraustoiminnan hankeryhmä

- Ei kohteita.

Uusinvestoinnit

Uusinvestoinnit ovat uudisrakennushankkeita tai laajennuksia, jotka johtuvat toiminnan laajentumisesta tai laatutason parantamisesta väljyyttä lisäämällä.

Kustannustaso: Haahtela-tarjoushintaindeksi 104.

1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	0	0	0	0	0	0	0
Menot	0	0	0	-146	-2 000	-1 500	0
Netto	0	0	0	-146	-2 000	-1 500	0
Kohteet, 1 000 euroa			TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Konsernihallinnon palvelualueen hankeryhmä			0	0	0	0	0
Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä			0	-146	-2 000	-1 500	0
Kariston koulun laajennus			0	-146	-2 000	-1 500	0
Muun vuokraustoiminnan hankeryhmä			0	0	0	0	0

Konsernihallinnon palvelualueen hankeryhmä

- Ei kohteita.

työkohteisiin noin 0,5 milj. eurolla. Laajennus ja muutostyöt valmistuvat kesällä 2027.

Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä

- Kariston koulun oppilasmäärän kasvun vuoksi koulua ja piha-aluetta laajennetaan noin 3,6 milj. eurolla. Samanaikaisesti tehtävät nykyisten tilojen muutostyöt sisältyvät sivistyksen palvelualueen perusparannusten pieneen

Muun vuokraustoiminnan hankeryhmä

- Ei kohteita.

Keskeneräiset hankkeet

Määräraha on varattu edelliseltä vuodelta jatkuviin, keskenkäisiin hankkeisiin, joiden toteutuksen aikataulu on muuttunut siten, että edellisen vuoden määrärahoja on jäänyt käyttämättä.

1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	0	0	0	0	0	0	0
Menot	0	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500
Netto	0	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500

Rakennusten myynti

Investointiosaan varataan aktivoitujen pysyvien vastaavien hyödykkeiden myynnistä saatavien tulojen arvio. Myyntituloarvio kohdistetaan investointituloksi koko luovutusarvon määrällisenä.

omaisuuteen ei ole tehty parannusinvestointeja, on poistamaton tasearvo suunnitelman mukaisten poistojen vuoksi pieni, kun kyse on poistonalaisesta käyttöomaisuudesta.

Taulukossa on esitetty arvioitu myyntitulo, tasearvo ja myyntivoitto/-tappio. Mikäli myytävä omaisuus on hankittu kaupungin omistukseen kauan aikaa sitten ja mainittuun

Rakennusten myynti ei ole kaupunginvaltuustoon nähden sitova.

1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Myyntituloarvio	96 281	36 640	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500
Tasearvo	-42 507	-15 915	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Myyntivoitto/-tappio	53 774	20 725	500	500	500	500	500

3.5.3. Julkinen käyttöomaisuus

Julkisen käyttöomaisuuden käytöstä päättää vuosittain kaupunkiympäristölautakunta käyttösuunnitelman yhteydessä.

Elinvoimahankkeiden rahoittamisessa hyödynnetään ensisijaisesti omaisuuden myynnistä saatavia tuloja. Kaupungin oman rahoituksen lisäksi hyödynnetään EU:n elpymisvaroja sekä valtion kanssa tehtävien MAL- ja ekosysteemisopimusten rahoitusta.

Erityisesti pyritään vauhdittamaan elinkeinoelämän alueiden, kuten Pippon sekä Radanvarren, Keskustan, Ranta-Kartanon ja Kisapuiston aluehankkeiden toteuttamista sekä niitä kohteita, joista on sovittu yritysten kanssa tehdyissä

yhteistyösopimuksissa. Lisäksi vauhditetaan uusien asuntoalueiden rakentamista vastaamaan elinkeinoelämän investointien kasvavaa työvoimatarvetta. Yritysten tonttitarpeisiin vastataan riittävällä valmiiden yritystonttien tarjonnalla. Elinvoimahankkeiden suunnittelumäärärahan riittävyttä seurataan ja tarvittaessa esitetään lisämäärärahoja vuoden 2024 lisätalousarvioiden yhteydessä.

Julkisen käyttöomaisuuden sitovuus on investointisuunnitelman menot. Tulot sisältävät julkisen käyttöomaisuuden myyntiin liittyvät myyntitulot ja mahdolliset rahoitusosuudet.

1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	1 949	1 711	657	450	0	0	0
Menot	-38 636	-45 693	-28 228	-33 568	-33 528	-33 914	-33 914
Netto	-36 687	-43 982	-27 571	-33 118	-33 528	-33 914	-33 914
Hankeryhmät, 1 000 euroa			TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Kadunrakennus			-12 533	-11 708	-12 708	-14 664	-14 564
Satamat			-1 545	-2 500	-1 600	-500	-700
Ulkovalaistus			-2 190	-2 100	-1 900	-1 900	-1 800
Liikennevalot			-350	-350	-350	-350	-350
Liikuntarakentaminen			-1 850	-2 300	-2 400	-2 500	-2 500
Viheralueiden rakentaminen			-3 080	-2 500	-2 500	-2 000	-2 000
Erillisrahoituksella			-6 680	-12 110	-12 070	-12 000	-12 000
Menot yhteensä			-28 228	-33 568	-33 528	-33 914	-33 914

3.5.4. Irtain omaisuus

Irtaimen omaisuuden sitovuus on investointisuunnitelman menot kaupunkitasoisesti.

Määrärahan kohdentamista yksiköille tarkastellaan talousarviovuoden aikana kaupunginvaltuuston myöntämän kokonaisu-määrärahan puitteissa.

1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	0	0	0	0	0	0	0
Menot	-6 766	-7 975	-7 523	-5 120	-3 770	-3 470	-3 470
Netto	-6 766	-7 975	-7 523	-5 120	-3 770	-3 470	-3 470
Kohteet, 1 000 euroa			TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Konsernihallinnon palvelualue (ilman taseyksikköä)			-2 520	-2 370	-2 020	-2 020	-2 020
ICT-investoinnit			-2 470	-2 350	-2 000	-2 000	-2 000
Konsernihallinnon tilajärjestelyt			-50	-20	-20	-20	-20
Lahden Tilakeskus -taseyksikkö			-150	-150	-150	-150	-150
Keittiötilojen kiinteät kalusteet			-150	-150	-150	-150	-150
Sivistyksen palvelualue (ilman taseyksiköitä)			-4 363	-2 210	-1 210	-910	-910
Perusopetus			-900	-1 400	-400	-400	-400
Varhaiskasvatus			-530	-500	-500	-500	-500
Nuorisopalvelut			-150	0	0	0	0
Lukiokoulutus			0	0	0	0	0
Kirjasto- ja tietopalvelut			-820	-300	-300	0	0
Wellamo-opisto			-10	-10	-10	-10	-10
Liikuntapalvelut			-300	0	0	0	0
Kulttuuripalvelut			-50	0	0	0	0
Kaupunginmuseo			-1 603	0	0	0	0
Lahden kaupunginorkesteri -taseyksikkö			-140	-40	-40	-40	-40
Instrumentti- ja verkkokonserttikalustohankinnat			-140	-40	-40	-40	-40
Lahden kaupunginteatteri -taseyksikkö			-150	-150	-150	-150	-150
Teatteritekniikan korvaushankinnat			-150	-150	-150	-150	-150
Kaupunkiympäristön palvelualue			-200	-200	-200	-200	-200
Mittaus- ja tekniset laitteet, muu irtain			-200	-200	-200	-200	-200

3.5.5. Arvopaperit ja osuudet

Määräraha on varattu elinkeinopoliittisten hankkeiden edellyttämiin omarahoitusosuuksiin ja konserniyhtiöiden osakepääomien mahdollisiin korotuksiin.

Arvopapereiden ja osuuksien sitovuus on investointisuunnitelman menot.

1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	3	0	0	0	0	0	0
Menot	-569	-4 500	-1 500	-1 500	-500	-500	-500
Netto	-566	-4 500	-1 500	-1 500	-500	-500	-500

3.6. Rahoitusosa

Talousarvion rahoituslaskelma muodostuu kaupungin varsinaisen toiminnan, investointien ja rahoituksen rahavirtojen muutoksista. Rahoituslaskelma näyttää, kuinka paljon kaupungin varsinaisen toiminnan ja sen investointien nettokassavirta on yli- tai alijäämäinen. Rahoituksen rahavirta osoittaa, miten alijäämäinen nettokassavirta on rahoituksellisesti katettu tai miten ylijäämä on käytetty rahoitusaseman muuttamiseen.

Toiminnan rahavirran laskennan perustana ovat talousarviovuodelle suunnitellut tuloslaskelman vuosikate, 0,1 milj. euroa, satunnaiset erät sekä tulorahoituksen korjauserät. Vuosikatteeseen ja satunnaisiin eriin sisältyvät pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutusvoitot ja -tappiot oikaistaan tulorahoituksen korjauserissä. Tulorahoituksen korjauserissä vähennetään vuosikatteesta myös pakollisen eläkevarauksen vuotuisen 0,5 milj. euron purku. Eläkevastuuvaraus on pakollinen niissä kunnissa, jotka ns. vanhan eläkesäännön perusteella itse maksavat työntekijöidensä eläkkeitä.

Investointimenot vuonna 2024 ovat 75,5 milj. euroa. Koko suunnitelmakaudella 2024–2026 investointimenot ovat 272,6 milj. euroa. Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutus-tulot saadaan pääasiassa tonttien ja kiinteistöjen myynneistä.

Rahoituksen rahavirta koostuu antolainauksen, lainakannan ja oman pääoman muutoksista sekä mahdollisista muista maksuvalmiuden muutoksista. Antolainauksen muutoksissa esitetään taseen pysyvien vastaavien sijoituksiin kuuluvien lainasaamisten lisäykset ja vähennykset. Lainakannan muutokset sisältävät pitkäaikaisten lainojen lisäykset ja talousarviovuoden lyhennykset ja mahdolliset nettomuutokset lyhytaikaisissa lainoissa.

Rahoituslaskelma	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toiminnan rahavirta	42 347 821	40 337 000	-3 048 400	5 221 700	26 336 400
Vuosikate	99 967 103	64 682 000	71 600	8 341 700	29 456 400
Tulorahoituksen korjauserät	-57 619 282	-24 345 000	-3 120 000	-3 120 000	-3 120 000
Investointien rahavirta	16 376 419	-39 595 600	-64 815 700	-92 046 000	-88 433 000
Investointimenot	-87 544 571	-88 340 300	-75 485 700	-100 880 000	-96 187 000
Rahoitusosuudet investointimenoihin	2 681 220	1 984 700	1 050 000	1 214 000	134 000
Pysyvien vast. hyöd. luovutustulot	101 239 770	46 760 000	9 620 000	7 620 000	7 620 000
Toiminnan ja investointien rahavirta	58 724 240	741 400	-67 864 100	-86 824 300	-62 096 600
Antolainaukset muutokset	38 915 623	20 235 600	16 942 500	2 298 800	13 227 000
Antolainasaamisten lisäykset	0	-15 000 000	-30 000 000	-30 000 000	-30 000 000
Antolainasaamisten vähennykset	38 915 623	35 235 600	46 942 500	32 298 800	43 227 000
Lainakannan muutokset	-27 999 406	0	30 000 000	29 980 000	30 000 000
Pitkäaikaisten lainojen lisäykset	0	71 900 000	94 000 000	60 000 000	50 000 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennykset	-41 200 000	-71 900 000	-64 000 000	-30 020 000	-20 000 000
Lyhytaikaisten lainojen muutokset	13 200 594	0	0	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset	49 143 791	3 125 000	0	0	0
Rahoituksen rahavirta	60 060 008	23 360 600	46 942 500	32 278 800	43 227 000
Vaikutus maksuvalmiuteen	118 784 248	24 102 000	-20 921 600	-54 545 500	-18 869 600
Tunnusluvut	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Investointien omahankintameno, milj. €	84,9	86,4	74,4	99,7	96,1
Investointien tulorahoitus, %	117,8	74,9	0,1	8,4	30,7
Pääomamenojen tulorahoitus, %	114,7	46,9	0,1	6,5	28,6

3.6.1. Antolainat

Kaupunki varautuu myöntämään talousarviovuonna antolainoja etupäässä tytäryhtiilleen 30,0 milj. euroa. Antolainoja

suunnitelmakaudella 2024–2026 arvioidaan myönnettävän yhteensä 90,0 milj. euroa.

Määräraha ei ole sitova.

Antolainat	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Lisäykset	0	15 000 000	30 000 000	30 000 000	30 000 000
Vähennykset	-38 915 623	-35 235 600	-46 942 500	-32 298 800	-43 227 000
Netto	-38 915 623	-20 235 600	-16 942 500	-2 298 800	-13 227 000

3.6.2. Lainanotto ja lyhennykset, pitkäaikaiset lainat

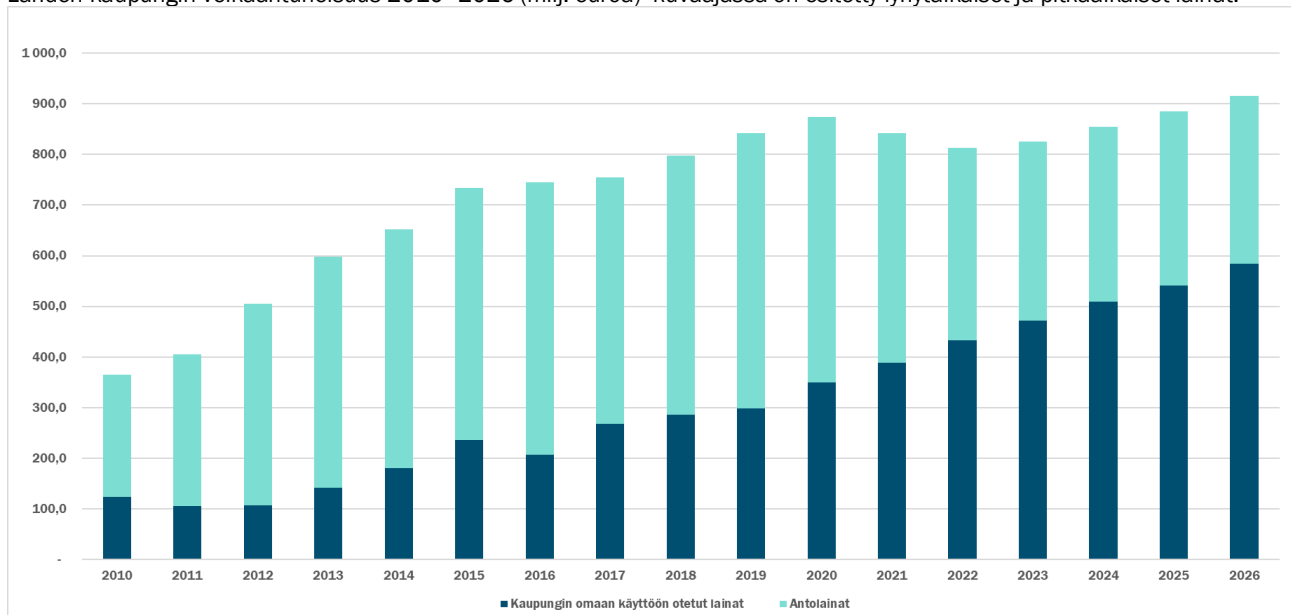
Kaupungin rahoitustarve muodostuu pääosin investointineinoista, lainan lyhennyksistä sekä kaupungin tytäryhtiille myönnettävistä lainoista. Vuoden 2024 rahoitustarvetta kateetaan ottamalla pitkäaikaista lainaa 94,0 milj. euroa. Pitkäaikaisten lainojen lyhennykset ovat talousarviovuonna 64,0 milj. euroa, jolloin pitkäaikaisten lainojen nettolainanotoksi jää 30,0 milj. euroa. Suunnitelmakauden 2024–2026 aikana pitkäaikaisia lainoja otetaan 204,0 milj. euroa ja lyhennetään 114,0 milj. euroa. Nettolainanotoksi jää tällöin 90,0 milj. euroa.

Talousarvion rahoitusosan lainakannan muutokset 30,0 milj. euroa ei saa ylittyä. Perustelluista syistä pitkäaikaisten lainojen lisäysten määrärahaa voidaan jättää käyttämättä tai korvata lyhytaikaisen lainan otolla. Pitkäaikaisten lainojen lyhennyksiä voidaan maksaa talousarvioon merkittyä määrää enemmän. Pitkäaikaisen lainanoton lisäykseen ei sisällytetä lainojen konvertoineista (ts. lainan ennaikainen takaisinmaksu ja lainan nosto uusilla ehdoilla) johtuvaa luotonottomista.

Määräraha ei ole sitova.

Pitkäaikaiset lainat	TP 2022	KS+LTA:t 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Lisäykset	0	71 900 000	94 000 000	60 000 000	50 000 000
Vähennykset	-41 200 000	-71 900 000	-64 000 000	-30 020 000	-20 000 000
Netto	-41 200 000	0	30 000 000	29 980 000	30 000 000

Lahden kaupungin velkaantuneisuus 2010–2026 (milj. euroa) -kuvaajassa on esitetty lyhytaikaiset ja pitkäaikaiset lainat.

4

Talousarvion ja taloussuunnitelman hyväksyminen

4. Talousarvion ja taloussuunnitelman hyväksyminen

Kaupunginvaltuusto päätti

1. hyväksyä vuoden 2024 talousarvioehdotukseen sisältyvän talousarviorakenteen
2. hyväksyä talousarvion sitovuudet talousosassa esitetyn mukaisena
3. antaa kaupunginjohtajalle valtuuden nostaa vuoden 2024 aikana maksuvalmiuden turvaamiseksi ja rahoitustarpeen kattamiseksi lyhytaikaista luottoa siten, että luottoa on samanaikaisesti nostettuna enintään 250,0 milj. euroa
4. antaa kaupunginjohtajalle valtuuden myöntää vuoden 2024 aikana lyhyt- ja pitkäaikaista luottoa kaupungin määräysvallassa oleville yhteisöille ja säätiöille yhteensä enintään 120,0 milj. euroa. Valtuutuksen enimmäismäärään ei sisällytetä konvertoinneista (lainan ennakoinninen takaisinmaksu ja lainan nosto uusilla ehdoilla) johtuvaa luoton myöntämistä
5. antaa kaupunginjohtajalle valtuuden hyväksyä vuoden 2024 aikana korko- ja valuuttariskeiltä suojautumistoimenpiteitä 200,0 milj. euron rajaan asti. Valtuutuksen enimmäismäärään ei sisällytetä olemassa olevien johdannaissovimusten muokkaustoimenpiteitä siltä osin, kun muokkaustoimenpide ei kasvata johdannaissovimusten kohteena olevaa pääomaa
6. edellyttää, että vuoden aikana mahdollisesti esitettävien talousarviomuutosten valmistelussa tutkitaan ensisijaisesti mahdollisuudet kattaa ylitykset kaupungin talousarvion sisältä vuosikatetta heikentämättä silloin, kun tämä on mahdollista aiheuttamatta kohtuutonta haittaa muille toiminnolle
7. hyväksyä Lahden kaupungin talouden tasapaino-ohjelman vuosille 2024–2027
8. hyväksyä Lahden kaupungin vuoden 2024 talousarvion ja vuosien 2024–2026 taloussuunnitelman.

5

Liitteet

5. Liitteet

5.1. Strategiset mittarit

Strategisten mittareiden toteutuminen

Lahden kaupunginvaltuusto hyväksyi kokouksessaan 14.3.2022 Lahden kaupungin päivitetyn strategian. Strategian perustavoitteiden toteutumista seurataan strategisilla mittareilla, jotka kuvaavat kehityksen suuntaa yleisellä tasolla. Strategiset mittarit eivät suoraan kuvaa organisaation oman toiminnan vaikuttavuutta, sillä mittareiden toteutumiseen vaikuttavat myös kaupunkikonsernin ulkopuoliset tekijät. Oman toiminnan strategialähtöisyys varmistetaan kytkemällä talousarvio, sekä siihen kirjattavat toiminnalliset tavoitteet kiinteästi kaupungin strategiaan. Toiminnallisten tavoitteiden seuranta tehdään puolivuositain. Strategisten mittareiden raportoinnissa esitetään otsikon alla mittarin kehityssuunta. Ohessa on kuvattuna strategisten mittareiden sisältöä, lähteitä ja tiedon saatavuutta.

- ➔ Vihreä ylöspäin osoittava nuoli kertoo kehityksen olleen suotuisaa.
- ➔ Keltainen vaakanuoli tarkoittaa lähes tasaista kehitystä tai sitä, että vertailuvuotia ei vielä ole.
- ➔ Punainen alaspäin osoittava nuoli viestii negatiivisesta kehityksestä.

Yhteenveto strategisten mittareiden toteutumisesta

ELINVOIMAN MITATTAVAT TAVOITTEET SEKÄ MITTARIT

Lahti on hiilineutraali 2025

- ➔ Kasvihuonekaasupäästöjen määrän kehitys
- ➔ Kaupungin alueen nettohiilinielujen kehitys

Kiertotalousliiketoiminta kasvaa

- ➔ Yritysten resurssiviisaus ja vastuullisuus paranee

Yritysten ja työpaikkojen määrä kasvaa

- ➔ Yritysten määrä
- ➔ Työpaikkojen määrä

Yrittäjien arvio elinkeinopolitiikasta paranee

- ➔ Kokonaisarvosana kunnan elinkeinopolitiikasta

Yritysten investoinnit lisääntyvät Lahden alueella

- ➔ Lahtelaisiin/päijäthämäläisiin yrityksiin kanavoitu ELY-, BF- ja Finnvera-yritysrahoitus ja rahoituksen suhde verrokialueisiin: Kanta-Häme ja Pirkanmaa
- ➔ Bruttokansantuote asukasta kohden maakunnittain

Muuttoliike on positiivinen, väkiluku kasvaa v. 2026 0,5 %

- ➔ Väestön kasvuprosentti
- ➔ Muuttoliike
- ➔ Luonnollinen väestönlisäys

Lahdessa on korkeakouluopiskelijoita v. 2026 yhteensä 8 500 ja v. 2023 yhteensä 10 000

- ➔ Korkeakouluopiskelijoiden määrä

Lahden koulutustaso nousee

- ➔ Väestön koulutus rakenne (%)
- ➔ Korkea-asteen suorittaneiden muuttoliike (15–64-vuotiaat), nettomuutto

Työllisyys kehittyä positiivisesti

- ➔ Nuorisotyöttömyys (%)
- ➔ Pitkäaikaistyöttömyys (%)
- ➔ Ulkomaalaisten työnhakijoiden aktiivointiaste

Osaavan työvoiman saatavuus parantuu

- ➔ Osaavan työvoiman saatavuus
- ➔ Uudet avoimet työpaikat

Vierailijoiden lukumäärä Lahdessa palaa vuoden 2019 tasolle ja kasvaa sen jälkeen vuosittain 1,5 %

- ➔ Tapahtumien määrän kehitys
- ➔ Majoituskapasiteetin ja käytön kehitys

Keskustan viihtyisyys kasvaa

- ➔ Keskustan elinvoimalaskenta
- ➔ Koettu turvallisuus keskustassa
- ➔ Katuturvallisuusindeksi

Suurin osa uudesta rakentamisesta sijoittuu kestäville kaupunkirakenteen vyöhykkeille

- ➔ Uuden rakentamisen sijoittuminen kestävästä kaupunki-liikkumisen vyöhykkeille

HYVINVOINNIN MITATTAVAT TAVOITTEET SEKÄ MITTARIT

Lahtelaiset ovat terveempiä ja liikkuvat enemmän

- ➔ THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu
- ➔ Terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus (%)
- ➔ Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus (%)

Päihteiden käyttö vähenee

- ➔ Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa (%)
- ➔ Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran (%)
- ➔ Huumeiden määrä jätevedessä

Syrjäytymisriskissä olevien määrä vähenee

- ➔ Ilman toisen asteen koulutusta olevien 20–24-vuotiaiden osuus ja osuuden muutos verrokkikaupunkeihin
- ➔ Tuntee itsensä yksinäiseksi (%)
- ➔ Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 20–64-vuotiaat, 65 vuotta täyttäneet ja 75 vuotta täyttäneet
- ➔ Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet (%), 18–24-vuotiaat ja 25–64-vuotiaat
- ➔ Syrjäytymisriskissä (ei työssä, ei opinnoissa, ei varusmiespalveluksessa) olevat 18–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisistä

Lasten ja nuorten terveelliset elintavat, turvallisuuden ja osallisuuden kokemukset sekä koettu hyvinvointi paranevat

- ➔ Terveytensä keskitasoiseksi tai huonommaksi kokevien osuus (%) 8. ja 9. luokat (HYTE-ind.)
- ➔ Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus (%)
- ➔ Lihavien/ylipainoisten osuus (%), 8. ja 9. luokat (HYTE-ind.)
- ➔ Ei koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä (%)
- ➔ Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista (%)

Lähiluonnon virkistyskäyttömahdollisuudet kasvavat

- ➔ Enintään 300 m etäisyydellä asemakaavoitetusta viheralueesta asuvien osuus

Luonnon monimuotoisuus vahvistuu

- ➔ Luonnonsuojelualueiden osuus Lahden kaupungin maa-alasta

Matalan kynnyksen liikunta- ja kulttuurimahdollisuuksien saavutettavuus paranee

- ➔ Mittari valmistuu kulttuurihyvinvointisuunnitelman yhteydessä
- ➔ Ulkoliikuntapaikat

Aktiivisesti osallistuvien asukkaiden määrä ja osallistumismahdollisuudet lisääntyvät

- ➔ Osallistuvan budjetoinnin osallistujamäärä
- ➔ Kaupungin osallisuustilaisuuksien määrä ja osallistujat
- ➔ Osallistuminen

UUDISTUMISEN MITATTAVAT TAVOITTEET SEKÄ MITTARIT

Kaupungin tulo-rahoitus vuonna 2026 riittää kattamaan nettoinvestoinnit

Investointien tulo-rahoituksen osuus

Lahti nähdään hyvänä kumppanina

- ➔ Kumppanuuskysely

Tuotamme oikeaa tietoa avoimesti

- ➔ Vaikutusten ennakoarviointien lukumäärä
- ➔ Valtuuston itsearviointi

Palvelukokemus paranee

- ➔ Palvelutytyväisyys kuntapalveluihin

Lahden maine hyvänä työnantajana vahvistuu

- ➔ Työhyvinvointikysely, suositteluindeksi NPS

Kaupungin henkilöstön työhyvinvointi parantuu

- ➔ Työhyvinvointikysely, voimavarat ja palautuminen kokonaiskeskiarvo
- ➔ Terveysperusteiset poissaolot

Erittely strategisten mittareiden toteutumisesta

ELINVOIMAN MITATTAVAT TAVOITTEET SEKÄ MITTARIT

Lahti on hiilineutraali 2025

➔ Kasvihuonekaasupäästöjen määrän kehitys

- Toteutuma: Tuotantoperusteiset kokonaispäästöt (CO₂e) suhteessa vuoden 1990 tasoon. 2010: +12 %; 2015: -35 %; 2021: -64 %
- Lähde: Lahden ympäristövahti
- Kuvaus: Laskentamalli selvittää, kuinka paljon kunnan alueen energiantuotannosta, liikenteestä, teollisuus- ja maataloustoiminnasta sekä jätteiden ja jätevesien käsittelystä syntyy vuoden aikana kasvihuonekaasupäästöjä. Laskenta noudattaa IPCC:n laskentaperiaatteita. Laskentamalli päivitetty vuonna 2023.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

➔ Kaupungin alueen nettohiilinielujen kehitys

- Toteutuma: 2021: 20kt CO₂e
- Lähde: Lahden ympäristövahti
- Kuvaus: Laskenta huomioi Lahden maantieteellisen alueen kasvillisuuden hiilinielut sekä maaperän hiilidioksidipäästöt.
- Tiedon päivitys: Noin kahden vuoden välein

Kiertotalous-liiketoiminta kasvaa

➔ Yritysten resurssiviisaus ja vastuullisuus paranee

- Toteutuma: n = 468 yritystä.
7 % (keskiarvo) yrityksiä liikevaihtoista koostui tuotteiden myynnistä uudelleenkäytettäväksi tai uudelleenvalmistetuista tuotteista.
8 % (keskiarvo) Kuinka paljon yritykset käyttivät (v.2021) kierätysmateriaaleja, tuotannon sivuvirtoja ja /tai biopohjaisia materiaaleja tuotannossanne.
- Lähde: 500 yrityksen haastattelututkimus
- Kuvaus: Lahtelaisten yritysten osuus, jotka hyödyntävät resurssiviisautta/kiertotaloutta omassa toiminnassaan. Lahtelaisten yritysten osuus, jotka kokevat vastuullisuuden tärkeäksi osaksi liiketoimintaa
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

Yritysten ja työpaikkojen määrä kasvaa

➔ Yritysten määrä

- Toteutuma: 2019: 6993; 2020: 7044; 2021: 7121
- Lähde: Tilastokeskus, Alueellinen yritystoimintatilasto / 11dc -- Yritysten toimipaikat kunnittain
- Kuvaus: Yritysten toimipaikkojen lukumäärä yhteensä. Alueellisen tiedon tarkastelussa yritysten toimipaikkojen määrä kuvaa yritystilannetta paremmin kuin yritysten lukumäärä. Yritysten toimipaikkojen lukumäärä antaa hieman suuremman lukumäärän kuin yritysten lukumäärä.
- Tiedon päivitys: Kerran vuodessa

➔ Työpaikkojen määrä

- Toteutuma: 2019: 51485; 2020: 48 780; 2021: 50 872
- Lähde: 115j – Alueella työssäkäyvät (työpaikat) alueen, työnantajasektorin, sukupuolen ja vuoden mukaan
- Kuvaus: Seuraava päivitys 2023 lopulla.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

Yrittäjien arvio elinkeinopolitiikasta paranee

➔ Kokonaisarvosana kunnan elinkeinopolitiikasta

- Toteutuma: 2018: 6,2; 2020: 6,76; 2022: 7,0 (arvosana 2,94 muunnettu 1–5 asteikosta kouluarvosanaksi)
- Lähde: Elinkeinopoliittinen mittaristo (ELPO)-kysely, Suomen Yrittäjät
- Kuvaus: Suomen Yrittäjien jäsenkunnan verkkokyselynä selvitetty näkemykset kuntien elinkeinopolitiikasta sekä kuntien ja yrittäjien yhteistyön kehittymisestä.
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

Yritysten investoinnit lisääntyvät Lahden alueella

➔ Lahtelaisiin/päijäthämäläisiin yrityksiin kanavoitu ELY-, BF- ja Finnvera-yritysrahoitus ja rahoituksen suhde verrokialueisiin: Kanta-Häme ja Pirkanmaa

- Toteutuma:
BF Päijät-Häme: 2020: 40,82 milj. euroa; 2021: 7,64 milj. euroa; 2022: 10,30 milj. euroa
BF Kanta-Häme: 2020: 26,71 milj. euroa; 2021: 6,23 milj. euroa; 2022: 11,68 milj. euroa
BF Pirkanmaa: 2020: 190,73 milj. euroa; 2021: 67,15 milj. euroa; 2022: 92,86 milj. euroa

ELY Päijät-Häme 2021: 7,42 milj. euroa; 2022: 1,34 milj. euroa
ELY Kanta-Häme 2021: 6,33 milj. euroa; 2022: 1,16 milj. euroa
ELY Pirkanmaa 2021: 13,1 milj. euroa; 2022: 2,1 milj. euroa

Finnvera Päijät-Häme 2021: 111 milj. euroa; 2022: 110 milj. euroa
Finnvera Kanta-Häme 2021: 29 milj. euroa; 2022: 26 milj. euroa
Finnvera Pirkanmaa 2021: 348 milj. euroa; 2022: 185 milj. euroa

- Lähde: BF, ELY ja Finnvera
- Kuvaus: TEM kanavoit yritystukia ELY-keskuksen, Business Finlandin ja Finnveran kautta. Yritystukien kokonaismäärä vaihtelee vuosittain, mutta Lahden alueen yritysten suhteellinen osuus yritysrahoituksesta mittaa yritysten investointihalukkuutta.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

➔ Bruttokansantuote asukasta kohden maakunnittain

- Toteutuma: 2018: 33 015 euroa; 2019: 33 193 euroa; 2020: 33 091 euroa
- Lähde: Tilastokeskus / Kansantalouden aluetilinpito / 12bc -- Bruttokansantuote asukasta kohden alueittain
- Kuvaus: Kansantalouden aluetilinpito, Bruttokansantuote asukasta kohden alueittain, maakuntatasoinen indikaattori.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

Muuttoliike on positiivinen. Väkiluvun kasvuvauhti v. 2026 on 0,5 %

↗ Väestön kasvuprosentti (%)

- Toteutuma: 2019: -0,11 %; 2020: 0,13 %; 2021: 0,04 %; 2022: 0,12 %
- Lähde: Tilastokeskus, väestötilasto
- Kuvaus: Väestön lukumäärä 31.12.
- Tiedon päivitys: Vuosittain, ennakkotieto kuukausittain

➔ Muuttoliike

- Toteutuma:
Nettomaahanmuutto: 2019: 316; 2020: 276; 2021: 395; 2022: 697
Kuntien välinen nettomuutto; 2019: -114; 2020: 205; 2021: 54; 2022: 3
- Lähde: Tilastokeskus, väestötilastopalvelu
- Kuvaus: Lopulliset väestötiedot.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

↘ Luonnollinen väestönlisäys

- Toteutuma: Koko vuosi 2019: -328; 2020: -309; 2021: -377; 2022: -566
- Lähde: Tilastokeskus/Väestömuutosten kuukausitiedot/119e, 2021 ja 2022 ovat ennakkotietoja
- Kuvaus: Luonnollinen väestönlisäys eli syntyneiden enemmisyys on elävänä syntyneiden ja kuolleiden erotus.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

Lahdessa on korkeakouluopiskelijoita 8 500 hlöä v. 2026 ja 10 000 hlöä v. 2030

↗ Korkeakouluopiskelijoiden määrä

- Toteutuma: HY/LUT/LAB: 2018: 123/105/5208 = 5436; 2019: 78/276/5211 = 5565; 2020: 42/438/5484 = 5964; 2021: 24/786/5556 = 6366; 2022: 12/1095/5826 = 6933
- Lähde: Vipunen
- Kuvaus: Ammattikorkeakoulu- ja yliopistokoulutuksen opiskelijat, koulutuksen maakunta: Päijät-Häme, Helsingin yliopisto (HY), Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto (LUT) ja LAB-ammattikorkeakoulu (LAB).
- Tiedon päivitys: Vuosittain

Lahden koulutustaso nousee

➔ Väestön koulutus rakenne, %

- Toteutuma:
2019: vain perusaste: 27,7 %; 2. aste: 72,3 %; korkea-aste: 29,0 %
2020: vain perusaste: 27,5 %; 2. aste: 72,5 %; korkea-aste: 29,3 %
2021: vain perusaste: 27,1 %; 2. aste: 72,9 %; korkea-aste: 29,8 %
Lähde: Tilastokeskus, Kuntien avainluvut
- Kuvaus: Vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä, %, 2020. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä, %, 2020.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

↗ Korkea-asteen suorittaneiden muuttoliike (15–64-vuotiaat), nettomuutto

- Toteutuma: 2017: -106; 2018: 4; 2019: -59; 2020: 2; 2021: 137
- Lähde: Tilastokeskus/Väestötilastopalvelu/Muuttoliike ja väestömuutokset
- Kuvaus: Korkea-asteen suorittaneet (15–64-vuotiaat), nettomuutto.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

Työllisyys kehittyi positiivisesti

↗ Nuorisotyöttömyysaste (%)

- Toteutuma: 2019: 18,5 %; 2020: 23,2 %; 2021: 17,1 %; 2022: 16,0 %
- Lähde: Tilastokeskus
- Kuvaus: Alle 25-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden %-osuus alle 25-vuotiaasta työvoimasta.
- Tiedon päivitys: kuukausittain

↗ Pitkäaikaistyöttömyys

- Toteutuma: 2 226; 2020: 2 557; 2021: 3 965; 2022: 3 796
- Lähde: TEM Työnvälitystilasto, kuntapohjaiset vuosikeskiarvot
- Tavoite: Vuonna 2026 pitkäaikaistyöttömyys laskee 28 % vuoden 2021 tasosta
- Kuvaus: Yhdenjaksoisesti vähintään vuoden työttömänä työnhakijana olleet (tarkastelukuukausi joulukuu).
Tiedon päivitys: Kuukausittain

↘ Ulkomaalaisten työnhakijoiden aktiivointiaste

- Toteutuma: 2019/12: 48; 2020/12: 37,3; 2021/12: 50,3; 2022/12: 46,7
- Lähde: StatFin/Työmarkkinat/Työnvälitystilasto/Kuukausitilat 12u5
- Tavoite: Vuonna 2026 ulkomaalaisten työnhakijoiden aktiivointiaste on 50 %
- Kuvaus: TE-hallinnon palveluissa olevien ulkomaalaisten osuus ulkomaalaisista työttömistä työnhakijoista ja TE-hallinnon palveluissa olevien ulkomaalaisten summasta % (tarkastelukuukausi joulukuu).
- Tiedon päivitys: Kuukausittain

Osaavan työvoiman saatavuus parantuu

↘ Osaavan työvoiman saatavuus

- Toteutuma: 2018: 72 %; 2020: 61 %; 2022: 68 %
- Lähde: Lahden kaupungin kyselytutkimus 500 lahtelaisyrittäjälle
- Kuvaus: Osaavan työvoiman saatavuus on ongelma yritysten kasville.
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

↘ Uudet avoimet työpaikat

- Toteutuma: 2019/01: 2001; 2020/01: 2004; 2021/01: 1805; 2022/01: 2455; 2023/01: 2244
- Lähde: 12tx – Avoimet työpaikat tapahtumien mukaan kuukauden aikana (2310), 2006M01-2022M01
- Kuvaus: Avoimet työpaikat.
- Tiedon päivitys: Vuosittain (tarkastelukuukausi tammikuu)

Vierailijoiden lkm. Lahdessa palaa vuoden 2019 tasolle ja kasvaa sen jälkeen vuosittain 1,5 %

→ Tapahtumien määrän kehitys

- Toteutuma: vuosittainen toteutuma ja vertailukohtana suluissa vuosi 2019
Tapahtumia yhteensä: 2022: 109 (138); Kansainvälisiä: 2022: 30 (18); Kansallisia: 2022: 33 (36); Maakunnallisia: 2022: 13 (21); Paikallisia: 2022: 33 (63)
- Lähde: Lahden kaupungin tapahtumapalvelujen oma listaus.
- Kuvaus: Tapahtumien määrä jaoteltuna paikalliseen, maakunnalliseen, kansalliseen ja kansainväliseen tasoon. Lähtökohdista vertailulle vuosi 2019 ennen koronapandemiaa ja mukana vertailussa ovat vain suuremmat yleisötapahtumat. Koronapandemian takia vuosia 2020 ja 2021 ei tarkastella. Viimeiset tapahtumarajoitukset poistuivat vasta 1.3.2022, joten 2022 ei ole vielä aivan täysin vertailukelpoinen.
- Tiedon päivitys: Vuosittain tammikuun lopussa

↗ Majoituskapasiteetin ja käytön kehitys

- Toteutuma:
Majoitusvuorokaudet: 2019: 290 000; 2020: 152 000; 2021: 194 000; 2022: 274 000
Hotellihuoneiden lkm: 2019: 929; 2020: 834; 2021: 987; 2022: 984
Hotellien käyttöaste: 2019: 56 %; 2020: 33,5 %; 2021: 35,4 %; 2022: 41 %
- Lähde: Tilastokeskuksen majoitustilastosta sekä <https://visitory.io/fi/>.
- Kuvaus: Majoitusvuorokausien lkm. Lahdessa sekä hotellien käyttöaste.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

Keskustan viihtyisyys kasvaa

→ Keskustan elinvoimalaskenta

- Toteutuma:
- Liiketilojen määrä: 2019: 810; 2020: 814; 2021: 818; 2022: 810; 2023: 815
- Kuumien yritysten määrä: 2019: 370; 2020: 368; 2021: 356; 2022: 333; 2023: 331
- Vapaina olevien liikekiinteistöjen määrä: 2019: 96; 2020: 83; 2021: 87; 2022: 94; 2023: 95
- Elinvoimaluku: 2019: 2,636; 2020: 2,742; 2021: 2,482; 2022: 2,30; 2023: 2,27
- Lähde: Elävät kaupunkikeskustat ry:n Elinvoimalaskenta
- Kuvaus: Vuosittain seurataan rajatun elinvoimaisen keskustaluonnetun alueen rajauksen sisältä a) liiketilojen kokonaismäärää b) lauantaisin satunnaisesti asiakkaiden saavutettavissa olevien keskustan kuluttajapalvelujen ja -kaupan liikkeiden määrää sekä ravintoloiden ja kahviloiden määrää = kuumat yritykset. c) vapaina olevien liikekiinteistöjen määrää sekä d) Elinvoimalukua, joka saadaan kaavasta (kuumat yritykset – vapaina olevat liiketilat) / asukasmäärä * 1 000.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

→ Koettu turvallisuus keskustassa

- Toteutuma 2022: a) 76,4 % b) 29,8 % c) 42 %
- Lähde: Hyvinvointi- ja turvallisuuskysely (Lahden kaupunki)
- Kuvaus: Tunnetko olosi turvalliseksi Lahden keskustassa seuraavissa tilanteissa. a) ”Kävellessäsi yksin Lahden keskustassa päiväsaikaan?”, b) ”Kävellessäsi yksin ilta- tai yöaikaan perjantaina tai lauantaina?” c) ”Kävellessäsi yksin muina ilta-aikoina?” Täysin ja jokseenkin samaa mieltä vastanneiden osuus.
- Tiedon päivitys: Noin 2 vuoden välein

↗ Katuturvallisuusindeksi

- Toteutuma: 2018: Lahti 21,4; koko maa 41,5; 2019: Lahti 20,3; koko maa 41,1; 2020: Lahti 21,8; koko maa 39,4
- Lähde: Poliisihallitus
- Kuvaus: Kuntien katuturvallisuutta voidaan seurata Poliisin laatiman katuturvallisuusindeksin perusteella. Indeksiluvussa huomioidaan rikokset, joita tehdään tyypillisesti julkisilla paikoilla. Rikokset painotetaan niiden vakavuuden mukaan ja suhteutetaan asukaslukuun siten, että mitä suurempi indeksiarvo on, sitä parempi katuturvallisuus.
- Indeksissä huomioituihin rikoksiin lukeutuvat painokertoimella 10: törkeä pahoinpitely, ryöstö, törkeä ryöstö, terroristisessa tarkoituksessa tehty törkeä pahoinpitely; painokertoimella 5: pahoinpitely, lievä pahoinpitely, vaaran aiheuttaminen; painokertoimella 1: rattijuopumus, törkeä rattijuopumus, huumaan-tuneena ajaminen, raide-, junaliikennejuopumus, ilmaliikennejuopumus, vesiliikennejuopumus, vahingonteko, törkeä vahingonteko, lievä vahingonteko.
- Tiedon päivitys: Vuosittain (Poliisi on lakkauttanut katuturvallisuusindeksin käytön ja tilalle on tulossa häiriöindeksi)

Suurin osa uudesta rakentamisesta sijoittuu kestäville kaupunkirakenteen vyöhykkeille

↗ Uuden rakentamisen sijoittuminen kestävä kaupunkiliikenteen vyöhykkeille

- Toteutuma 2020: Omakoti- ja paritalot (asuntojen lkm.) 30/93, Asumisen kaikki kerrosala 52 756 k-m²/ 65 110 k-m², Elinkeinoelämän kerrosala 5 723 k-m²/ 14 113 k-m².
- Toteutuma 2021: Omakoti- ja paritalot (asuntojen lkm.) 33/100, Asumisen kaikki kerrosala 23 973 k-m²/ 39 728 k-m², Elinkeinoelämän kerrosala 4 415 k-m²/ 7 327 k-m²
- Toteutuma 2022: Omakoti- ja paritalot (asuntojen lkm.) 49/125, Asumisen kaikki kerrosala 72 216 k-m²/ 86 870 k-m², Elinkeinoelämän kerrosala 6 544 k-m²/ 9 015 k-m²
- Lähde: Elinympäristön tietopalvelu Liiteri, 2023
- Kuvaus: Tämä mittari kuvaa uuden rakentamisen sijoittumista yhdyskuntarakenteen kestävä kaupunkiliikenteen vyöhykkeille. Suomen ympäristökeskus on tuottanut vyöhykkeet luokittelemalla yhdyskuntarakenteen seurannan (YKR) 250 x 250 metrin ruutuja jalankulku-, joukkoliikenne- ja autovyöhykkeisiin keskustaetäisyyden ja joukkoliikenteen palvelutason mukaan.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

HYVINVOINNIN MITATTAVAT TAVOITTEET SEKÄ MITTARIT

Lahtelaiset ovat terveempiä ja liikkuvat enemmän

THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu

- Toteutuma: 2016: 114,2; 2017: 111,1; 2018:110,7 2019: 109,3
- Päijät-Sote toteuma: 2019: 109,1; 2020: 107,8; 2021: 104,1
- Lähde: THL
- Kuvaus: Indeksi kuvaa kuntien ja alueiden väestön sairastavuutta suhteessa koko maan tasoon. Indeksissä on otettu huomioon seitsemän eri sairausryhmää ja neljä eri painotusnäkökulmaa, joista sairauksien merkitystä arvioidaan. Indeksissä sisällyttämät sairausryhmät ovat syöpä, sepelvaltimotauti, aivoverisuonisairaudet, tuki- ja liikuntaelinsairaudet, mielenterveyden ongelmat, tapaturmat ja dementia. Indeksissä kunkin sairausryhmän yleisyyttä painotetaan sen perusteella, mikä on ko. sairausryhmän merkitys väestön kuolleisuuden, työkyvyttömyyden, elämänlaadun ja terveydenhuollon kustannusten kannalta. (ind. 243). THL on käynnistänyt Kelan, Tilastokeskuksen ja Eläketurvakeskuksen kanssa aiempaa monipuolisemman kansallisen sairastavuus/terveysindeksin rakentamiseksi. Aikasarjoja tarkasteltaessa on huomioitava, että myös aiempien tarkasteluvuosien indeksin arvot muuttuvat uuden päivityksen myötä.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

Terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus (%)

- Toteutuma: 20–64 v.: Lahti 63,3 %; Koko maa 59,3 %, yli 65-vuotiaat: Lahti 64,8 %; Koko maa 65,9 % (2020)
- Lähde: THL, FinSote
- Kuvaus: Indikaattori ilmaisee prosenttiosuuden 20–64 vuotiaista (ind. 5528) ja yli 65-vuotiaista (ind. 5529), jotka eivät liiku viikoittain säännöllisesti terveysliikuntasuosituksen mukaisesti. Liian vähäinen liikunta lisää riskiä sairastua keskeisiin kansantauteihin, kuten sydän- ja verisuonitauteihin, syöpiin, muistisairauksiin, verenpaineeseen ja tyypin 2 diabetekseen. Liikunta ja liikkuminen tukevat terveen painon ylläpitoa, mielen hyvinvointia sekä riittävää ja laadukasta unta.
- Tiedon päivitys: Kahden vuoden välein

Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus (%)

- Toteutuma:
- Lahti: 20–64 v: Lahti 34,6 %; 65 v Lahti 49,0 %, (2020)
- Koko maa: 20–64 v: 32,2 % (2020); 32,7 (2022); 65 v: 48,1 % (2020); 32,7 % (2022)
- Päijät-Sote: 20–64 v: 34,7 %, Koko maa 65 v: 48,3 % (2022)
- Lähde: THL TerveSuomi
- Kuvaus: Indikaattori ilmaisee terveytensä enintään keskitasoiseksi kokevien prosenttiosuuden 20–64 -vuotiaista (ind. 4334) ja 65 vuotta täyttäneistä (ind. 4335). Itseilmoitettuna mittarina se täydentää objektiivisempien mittareiden valikoimaa terveys tutkimuksissa. Koettuun terveyteen vaikuttavat mm. henkilön tiedossa olevat todetut sairaudet, erilaiset oireet, toimintakyky ja elintavat. Koettu terveys tiivistää terveydentilan eri puolilla, ja se ennustaa yksilötasolla hyvin kuolleisuutta, toimintakykyä, laitoshoitoon päättymistä ja terveyspalvelujen käyttöä yksilötasolla. Yli 75-vuotiaista lahtelaisista tietoja vain vuodelta 2018 (2015–2020).
- Tiedon päivitys: Joka vuosi (vaihtelua ikäryhmittäin)

Päihteidenkäyttö vähenee

Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, %

- Toteutuma:
8. ja 9. lk.: 2017: 8,6 %; 2019: 8 %; 2021: 6,6 %; 2023: 8,4 %
lukion 1. ja 2. lk.: 2019: 16,9 %; 2021: 11,2 %; 2023: 11,7 %
am. oppil. 1. ja 2. lk.: 2019: 24 %; 2021: 18,1 %; 2023: 24,1 %
- Lähde: THL Kouluterveyskysely
- Kuvaus: Indikaattori ilmaisee alkoholia tosi humalaan asti vähintään kerran kuukaudessa käyttävien osuuden prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa Lahdessa. (8.–9. lk. ind. 289; lukion 1.–2. lk. ind. 3920; ammatillisen oppilaitoksen 1.–2. lk. ind. 3935).
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, %

- Toteutuma:
8. ja 9. lk.: 2017: 8,1 %; 2019: 8 %; 2021: 7,4 %; 2023: 9,1 %
lukion 1. ja 2. lk.: 2017: 12,5 %; 2019: 17,6 %; 2021: 13,2 %; 2023: 10,6 %
am. oppil. 1. ja 2. lk.: 2017: 20,3 %; 2019: 25,9 %; 2021: 21,2 %; 2023: 26,4 %
- Lähde: THL Kouluterveyskysely
- Kuvaus: Indikaattori ilmaisee ainakin kerran marihuanaa, hasista, ekstaasia, Subutexia, heroiinia, kokaiinia, amfetamiinia, LSD:tä tai muita vastaavia huumeita kokeilleiden osuuden prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa Lahdessa. (8.–9.lk. ind. 290; lukion 1.–2. lk. ind. 3922; ammatillisen oppilaitoksen 1.–2. lk. ind. 3937).
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

Huumeiden määrä jätevedessä

- Toteuma: 2020
Ekstaasi: Q1: 169,79 Q2: 211,00 Q3: 85,63 Q4: 56,30
Kokaiini: Q1: 105,10 Q2: 76,61 Q3: 195,34 Q4: 154,02
Amfetamiini: Q1: 905,75 Q2: 652,15 Q3: 630,51 Q4: 925,15
Metamfetamiini: Q1: 28,38 Q2: 6,57 Q3: 3,21 Q4:3,79
- Toteuma 2022
Ekstaasi: Q1: 29,12 Q3:26,44
Kokaiini: Q1: 159,48 Q3: 203,52
Amfetamiini: Q1: 514,78 Q3:637,05
Metamfetamiini: Q1: 10,15 Q3:7,88
- Lähde: THL Jätevesitutkimus.
- Kuvaus: Mittarin arvona on huumeikäyttö (mg/1000as/pvä). THL:n tekemä jätevesitutkimus tuottaa tietoa huumeiden käytön alueellisesta esiintyvyydestä ja siinä tapahtuvista muutoksista. Lahden seudulla tutkimus tehdään Kariniemen ja Ali-Juhakkalan puhdistamoihin menevistä Lahden ja Hollolan 123 000 asukkaan jätevesistä. Jätevesitutkimusta tehdään Lahdessa parillisina vuosina neljä kertaa vuodessa.
- Tiedon päivitys: Parillisina vuosina

Syrjäytymisriskissä olevien määrä vähenee

Ilman 2. asteen koulutusta olevien 20–24-vuotiaiden osuus ja osuuden muutos verrokkikaupunkeihin

- 20–24-vuotiaiden osuus / osuuden muutos edellisvuoteen:
- 2018: Lahti 20,9 % / -0,8 %; Tampere 11,9 % / -0,8 %; Kuopio 11 % / -0,4 %; Kotka 20,1 % / -1,9 %

- 2019: Lahti 21,8 % / +0,9 %; Tampere 12,1 % / +0,2 %; Kuopio 11,9 % / +0,9 %; Kotka 21,2 % / +1,2
- 2020: Lahti 23,3 % / +1,4 %; Tampere 12,5 % / +0,3 %; Kuopio 13,2 % / +1,3 %; Kotka 22 % / +0,8 %
- 2021: Lahti 24,7 % / +1,4 %; Tampere 12,8 % / +0,3 %; Kuopio 14,1 % / +0,9 %; Kotka 22,5 % / +0,5 %
- Lähde: Tilastokeskus
- Kuvaus: Ilman 2. asteen koulutusta olevien 20–24-vuotiaiden osuus ja osuuden muutos verrokkaupunkeihin (Tampere, Kuopio ja Kotka).
- Tiedon päivitys: Vuosittain

➔ Tuntee itsensä yksinäiseksi, %

- Toteuma:
4.–5.lk.: 2019: 4,8 %; 2021: 4 %; 2023: 3,4 %
8.–9. lk.: 2019: 10,1 %; 2021: 16,5 %; 2023: 15,2 %
am. oppil. 1. ja 2. lk.: 2019: 10,9 %; 2021: 20,4 %; 2023: 21,8 %
lukion 1. ja 2. lk.: 2017: 2019: 12,8 %; 2021: 19,6 %; 2023: 15,1 %
- Lähde: THL Kouluterveyskysely
- Kuvaus: Indikaattori 4.–5.-luokkalaisilla: Tuntee itsensä usein yksinäiseksi, %. Indikaattori 8.–9. luokkalaisilla, ammatillisen oppilaitoksen (AOL), 1.–2. luokkalaisilla ja lukion 1.–2. luokkalaisilla: Tuntee itsensä yksinäiseksi, %.
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

➔ Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 20–64-vuotiaat, 65 vuotta täyttäneet ja 75 vuotta täyttäneet

- Toteuma Päijät-Sote:
20–64-vuotiaat: 2020: 9,8 %; 2022: 13,2 %
65 vuotta täyttäneet, 2020: 9,0 %; 2022: 9,4 %
75 vuotta täyttäneet: 2020: 12,4 %; 2022: 12,2 %
- Lähde: THL
- Kuvaus: Indikaattori ilmaisee prosenttiosuuden ko. ikäryhmistä, jotka tuntevat itsensä yksinäiseksi melko usein tai jatkuvasti.
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

➔ Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 18–24-vuotiaat ja 25–64-vuotiaat, %

- Toteuma:
18–24-vuotiaat 2019: 5,2 %; 2020: 5,8 %; 2021: 5,9 %; 2022: 4,9 %
- 25–64-vuotiaat 2019: 4,4 %; 2020: 4,7 %; 2021: 4,8 %; 2022: 4,4 %
- Lähde: Sotkanet.fi
- Kuvaus: 18–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä, ja 25–64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä. Indikaattori ilmaisee toimeentulotukea saavissa kotitalouksissa asuvien pitkäaikaisesti toimeentulotukea saavien 18–24-vuotiaiden sekä 25–64-vuotiaiden (viitehenkilö ja puoliso) osuuden prosentteina vastaavan ikäisestä väestöstä kalenterivuoden aikana. Väestötietona käytetään vuoden viimeisen päivän tietoa. Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet: vuoden aikana vähintään 10 kuukautena toimeentulotukea saaneet. Väestösuhteutus on tehty THL:ssä käyttäen Tilastokeskuksen Väestötietojen tietoja. 18–24-vuotiaiden indikaattori kertoo, kuinka suuri osuus nuorista on pitkäaikaisesti toimeentulotuen piirissä. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneet nuoret ovat usein syrjäytymisvaarassa olevia.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

➔ Syrjäytymisriskissä (ei työssä, ei opinnoissa, ei varusmiespalveluksessa) olevat 18–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisistä

- Toteuma: 2019: 21,0 %; koko maa 16,1 % (Lahti, muutos 2016–2019, %, +0,1) 2020: 23,1 %; koko maa 18,3 %; 2021: Lahti 19,8 %; koko maa 15,4 %
- Lähde: Sotkanet.fi
- Kuvaus: Indikaattori ilmaisee syrjäytymisriskissä olevien nuorten ja nuorten aikuisten osuuden ikäluokasta 15–24-vuotiaat. Syrjäytymisriskissä ovat nuoret, jotka eivät opiskele, työskentele tai ole varusmiespalveluksessa. Väestösuhteutus on tehty THL:ssä käyttäen Tilastokeskuksen Väestötietojen tietoja. Luokitukset: 18–24-vuotiaat.
- Tiedon päivitys: Vuosittain (päivitetty 5/2023)

➔ Lasten ja nuorten terveelliset elintavat, turvallisuuden ja osallisuuden kokemukset sekä koettu hyvinvointi paranevat

➔ Terveystensä keskitasoisiksi tai huonommaksi kokevien osuus, % (8. ja 9. lk; HYTE-ind.)

- Toteuma: 8.–9. lk. 2019: 19,6 %; 2021: 24,4 %; 2023: 24,9 %
4.–5. lk. 2017: 7,5 %; 2019: 8,6 %; 2021: 11,1 %; 2023: 11,9 %
- Lähde: THL Kouluterveyskysely
- Kuvaus: Indikaattori ilmaisee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai melko tai erittäin huonoksi kokevien peruskoulun 4. ja 5. luokkalaisten (ind. 4817) sekä 8. ja 9. luokkalaisten (ind. 286) osuuden prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokissa.
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

➔ Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, %

- Toteuma:
4.–5. lk.: 2019: 17,1 %; 2021: 22,8 %; 2023: 24 %
8.–9. lk.: 2017: 10,9 %; 2019: 12,4 %; 2021: 19,3 %; 2023: 22,5 %
lukion 1.–2. lk.: 2019: 16,5 %; 2021: 23,8 %; 2023: 22,2 %
am. oppil. 1. ja 2. lk.: 2019: 12 %; 2021: 20,4 %; 2023: 26,0 %
- Lähde: THL Kouluterveyskysely
- Kuvaus: Indikaattori 4.–5. luokkalaisilla on nimeltään Mieli-alaan liittyviä ongelmia kahden viime viikon aikana, %. Indikaattori ilmaisee mielialaan liittyviä ongelmia kokevien peruskoulun 4. ja 5. luokkalaisten osuuden prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa (ind. 4818). Yläkoulussa ja 2. asteella indikaattori ilmaisee kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta kokeneiden osuuden (%) ko. ikäluokissa, jotka vastasivat Kouluterveyskyselyn ko. kysymykseen. 8.–9. lk.: ind. 328; ammatillinen oppilaitos 1.–2. lk.: ind. 346; lukion 1.–2. lk.: ind. 337.
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

➔ Lihavien/ylipainoisten osuus (8. ja 9. lk.; HYTE-ind.)

- Toteuma: 2017: 13,2 %; 2019: 15,3 %; 2021: 16,3 %; 2023: 15,2 %
- Lähde: THL Kouluterveyskysely
- Kuvaus: 8. ja 9. lk; HYTE-ind. (ind. 3906).
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

🔴 Ei koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä, %

- Toteuma:
4.–5. lk.: 2019: 3,7 %; 2021: 3,2 %; 2023: 4,3 %
8.–9. lk.: 2019: 9,3 %; 2021: 11,8 %; 2023: 14,6 %
lukion 1.–2. lk.: 2019: 10,5 %; 2021: 12,6 %; 2023: 9,2 %
am. oppil. 1. ja 2. lk.: 2019: 6,8 %; 2021: 9,3 %; 2023: 13,4 %
- Lähde: THL Kouluterveyskysely
- Kuvaus: Indikaattori ilmaisee niiden vastaajien osuuden prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa, jotka eivät koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä. Indikaattori perustuu kysymykseen: koen olevani tärkeä osa 1) luokkayhteisöä ja 2) kouluyhteisöä.
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

🔴 Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, %

- Toteuma:
4.–5. lk.: 2019: 50,8 %; 2021: 54,1 %; 2023: 58,7 %
8.–9. lk.: 2019: 44,2 %; 2021: 43,5 %; 2023: 43,7 %
Am. oppil. 1. ja 2. lk.: 2019: 48,8 %; 2021: 51,7 %; 2023: 49,2 %
Lukio 1–2 lk. 2019: 48,1 %; 2021: 46,7 %; 2023: 53,0 %
- Lähde: THL Kouluterveyskysely
- Kuvaus: Indikaattori ilmaisee niiden oppilaiden osuuden prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa, joilla on mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista.
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

Lähiluonnon virkistyskäyttömahdollisuudet kasvavat

➡ Enintään 300 m etäisyydellä asemakaavoitetusta viheralueesta asuvien osuus

- Toteutuma: 2016 95 %, 2020 96,4 %; 2021 96,2 %; 2022: 96,1 %
- Lähde: Viheralueet ja asemakaavoitetut alueet, Lahden kaupungin kaavarekisteri. Väestötiedot, Lahden kaupungin väestörekisteri. Saavutettavuus on laskettu rakennuspisteiden väestötiedosta. Saavutettavuusalueet on leikattu asemakaavoitetulla alueella.
- Kuvaus: Tällä mittarilla mitataan, miten suuri osuus asemakaavoitetuilla alueilla asuvista ihmisistä asuu niiden enintään 300 metrin etäisyydellä asemakaavoitetusta puistosta tai viheralueesta. Viheralueen minimikoko on 1,5 ha. Tarkastelussa käytetään linnuntie-etäisyyttä, eli viheralueiden ympärille lasketaan 300 metrin etäisyysvyöhyke.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

Luonnon monimuotoisuus vahvistuu

➡ Luonnonsuojelualueiden osuus Lahden kaupungin pinta-alasta

- Toteutuma: 2019: 1,9 %; 2020: 1,9 %; 2021: 1,9 %; 2022: 1,95 %
- Lähde: Lahden ympäristövahti
- Kuvaus: Luonnonsuojelualueiden osuus Lahden kaupungin pinta-alasta (mukaan lukien vesistöt).
- Tiedon päivitys: Vuosittain

Matalan kynnyksen liikunta- ja kulttuurimahdollisuuksien saavutettavuus paranee

➡ Mittari valmistuu kulttuurihyvinvoinninsuunnitelman yhteydessä.

- Toteutuma: Ei tietoa
- Lähde: Sivistyspalvelut
- Kuvaus: Kulttuurihyvinvointinsuunnitelmatyön yhteydessä valmistuu mittarit matalan kynnyksen kulttuurin käytön seurantaan. Toimenpiteinä mietinnässä ovat mm. kulttuuriin osallistumisen taloudellisen tuen malli, vaikeassa elämäntilanteessa oleville kulttuurilähetteen malli, kulttuurin palveluohjauksen malli tai joku muu kulttuurihyvinvoinnin toimintamalli.
- Tiedon päivitys: Tarkentuu

➡ Ulkoliikuntapaikat

- Toteutuma:
Ulkokuntolaitteet 48 (2020); 50 (2023);
Hiekkakentät: 26 (2020); 29 (2023);
Nurmi/tekonurmikentät: 16 (2020); 16 (2023);
Luistelukentät ja kaukalot: 28 (2020); 39 (2023);
Uimarannat: 21 (2020); 21 (2023)
- Lähde: Lahden kaupunki
- Kuvaus: Lahden kaupungin ulkoliikuntapaikat. Pohjalla vuonna 2020 tehty palveluverkkoselvityksen pohjatyo.
- Tiedon päivitys: Kahden vuoden välein

Aktiivisesti osallistuvien asukkaiden määrä ja osallistumismahdollisuudet lisääntyvät

➡ Osallistuvan budjetoinnin osallistujamäärä

- Toteuma:
- Ideoiden määrä 2020: 713; 2021: 950; 2023 956
- Yhteiskehitettyjen ideoiden määrä: 2020: 14; 2021: 44; 2023: 27
- Ideoiden määrä äänestyksessä: 2020: 58; 2021: 177; 2023: 171
- Äänestäneiden määrä ja -prosentti 2020: 3896 (3,3 %); 2021: 4691 (3,9 %); 2023: 5098 (4,2 %)
- Lähde: Osallisuus- ja hyvinvointipalvelut -palveluyksikkö
- Kuvaus: OSBU-ideoiden määrä, yhteiskehitettyjen ideoiden määrä, ideoiden määrä äänestyksessä, äänestäneiden määrä sekä äänestysprosentti.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

➡ Kaupungin osallisuustilaisuuksien määrä ja osallistajat

- Toteuma: 2021: Tilaisuuksia 48, osallistujia 4768; 2022: Tilaisuuksia 71, osallistujia 5893
- Lähde: Osallisuuden ja tiedon vastuualue
- Kuvaus: Kuvataan kuinka monta osallisuustilaisuutta kaupunki on järjestänyt ja kuinka paljon osallistujia ne keräsivät.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

🔻 Osallistuminen

- Toteuma:
2022 aktiivisesti osallistui 26 %, silloin tällöin 22 %
2020 aktiivisesti osallistui 26 %, silloin tällöin 24 %
- Lähde: KAPA-tutkimus
- Kuvaus: Vastaajilta tiedusteltiin, osallistuvatko he jonkin kerhon, järjestön, yhdistyksen, harrastusryhmän tai hengellisen tai henkisen yhteisön toimintaan. Esimerkkeinä annettiin urheiluseura, asukastoiminta, puolue, kuoro tai seurakunta. Vaihtoehdot olivat 1. aktiivisesti 2. silloin tällöin ja 3. ei.
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

UUDISTUMISEN MITATTAVAT TAVOITTEET SEKÄ MITTARIT

Kaupungin tulo-rahoitus vuonna 2026 riittää kattamaan nettoinvestoinnit

🔻 Investointien tulo-rahoituksen osuus

- Toteuma: 2016: 61,3 %; 2017: 89,9 %; 2018: 39,0 %; 2019: 24,3 %; 2020: 99,7 %; 2021: 121,2 %; 2022: 78,6 %
- Lähde: tilinpäätös (kh toimialan toiminnallinen tavoite)
- Kuvaus: =100*vuosikate/investointien omahankintameno.
- Tiedon päivitys: Vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä

Lahti nähdään hyvänä kumppanina

➡ Kumppanuuskysely

- Toteuma: 2023: 3,97 (n. 36)
- Lähde: Konsernihallinto
- Kuvaus: Lähetetään vuosittain kysely sidosryhmille ja kumppaneille, jossa selvitetään, minkälaisena kumppanina Lahti nähdään. Kysymyksenä Kuinka hyvä kumppani Lahden kaupunki mielestäsi on? Asteikko: 1 = Yhteistyö Lahden kanssa toimii todella huonosti, 5 = Yhteistyö Lahden kanssa toimii todella hyvin.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

Tuotamme oikeaa tietoa avoimesti

➡ Vaikutusten ennakoarviointien lukumäärä

- Toteuma: 124 kpl (2021); 176 kpl (2/2022)
- Lähde: Asianhallinta Dynasty
- Kuvaus: Päätösten vaikutusten ennakoarviointi (EVA) on lakisääteistä (mm. Hallintolaki 31 §, Kuntalaki 22 §). Lahden kaupunginhallitus on päättänyt 1/2021 suosituksesta vaikutusten ennakoarvioinnille osana päätösvalmistelua. Kuntalais-, organisaatio-, ympäristö- ja talousvaikutuksia arvioidaan monialaisesti lyhyellä ja pitkällä aikavälillä sekä ovatko vaikutukset myönteisiä vai kielteisiä. Päätösehdotukselle tehdään tarvittaessa vaihtoehtoisia esityksiä.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

➡ Valtuuston itsearviointi

- Toteuma:
2021: Kysymys 1: ka. 3,52, kysymys 2: ka. 3,02, kysymys 3: ka. 3,11. Kysymysten yhteenlaskettu keskiarvo = 3,22
2023: Kysymys 1: ka. 3,88, kysymys 2: ka. 3,20, kysymys 3: ka. 3,00. Kysymysten yhteenlaskettu keskiarvo = 3,36
- Lähde: Valtuuston itsearviointi
- Kuvaus: Mittarissa seurataan kolmea kysymystä valtuuston itsearvioinnissa ja niiden keskiarvotulosta. Kysymys 1: Esittelytekstit ovat hyvin valmisteltuja, kysymys 2: Viranhaltijat tiedottavat kuntalaisille asianmukaisesti valmisteilla olevista asioista ja tehdyistä päätöksistä, kysymys 3: Tiedonkulku on hyvää ja avointa. Asteikko kysymyksissä on 1-5, joissa 1 = toimii erittäin huonosti ja 5 = toimii erittäin hyvin.
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

Palvelukokemus paranee

🔻 Palvelutyytyväisyys kuntapalveluihin

- Toteuma: 2015: 3,55; 2017: 3,46; 2020:3,64; 2022: 3,50
- Lähde: Kaupunki- ja kuntapalvelut -tutkimus (KAPA)
- Kuvaus: Laaja asuinkuntaindeksi, yleinen palvelutyytyväisyys, asteikko 1–5, keskiarvo kaupungin palveluista, vastaajina 18–79-vuotiaat, satunnaisotos.
- Tiedon päivitys: 2. vuoden välein

Lahden maine hyvänä työnantajana vahvistuu

➡ Työhyvinvointikysely, Suositte-luindeksi NPS

- Toteuma: 2018: - 15.01; 2020: -8,96; 2022: -3
- Lähde: Lahden kaupungin työhyvinvointikysely
- Kuvaus: Perustuu työhyvinvointikyselyn kysymykseen "Kuinka todennäköisesti suositte-lisit Lahden kaupunkia työpaikkana perheenjäsenellesi tai ystävällesi?". Arviointiasteikko 0=Erittäin epätodennäköisesti, 10=Erittäin todennäköisesti. Suositte-lukysymyksen vastaajat jaetaan kolmeen osaan: suositte-lijat (arvo 9–10), neutraalit (arvo 7–8), arvostelijat (arvo 0–6). Suositte-luindeksi NPS = Suositte-lijat % - Arvostelijat %.
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

Kaupungin henkilöstön työhyvinvointi parantuu

➡ Työhyvinvointikysely: Voimavarat ja palautuminen kokonaiskeskiarvo

- Toteuma: 2020: 3,33; 2022: 3,25
- Lähde: Lahden kaupungin työhyvinvointikysely
- Kuvaus: Yhteenvetoindeksi työhyvinvointikyselyn tuloksista koko henkilöstön osalta. (arviointiasteikko yhdestä viiteen).
- Tiedon päivitys: Joka toinen vuosi

🔻 Terveysperusteiset poissaolot

- Toteuma: 2020: 17,7; 2021: 16,1; 2022: 19,5
- Lähde: Lahden kaupungin henkilöstökertomus
- Kuvaus: Terveysperusteiset poissaolot per henkilötyövuosi.
- Tiedon päivitys: Vuosittain

5.2. Toiminnan tunnusluvut

Sivistyksen palvelualue	TP 2022	TA 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Varhaiskasvatuspalvelut					
Alle kouluikäisten lasten lukumäärä	7 119	7 200	6 900	6 800	6 800
- varhaiskasvatuksessa/esiopetuksessa	3 625	3 600	3 600	3 600	3 600
- yksityisessä varhaiskasvatuksessa	1 694	1 700	1 700	1 700	1 700
- kotihoidon tuella	1 062	1 300	900	900	900
Perusopetus					
Oppilasmäärä	10 480	10 500	10 400	10 300	10 100
Vuosiviikkotunnit (kpl)	18 400	17 100	18 000	17 850	17 500
Vuosiviikkotunnit/oppiilas (kpl)	1,76	1,63	1,73	1,73	1,73
Nuorisopalvelut					
Osallistuja- ja asiakasmäärä	224 126	200 000	210 000	210 000	210 000
Asiakaspalautteen keskiarvo	4,5	4,1	4,1	4,1	4,1
Erytistettyjen nuorten lukumäärä	751	550	680	680	680
Erytistettyjen nuorten asiakastytyväisyys	4,7	4,2	4,2	4,2	4,2
Työ- ja valmennuspalveluita käyttävien nuorten lukumäärä	210	250	250	250	250
- joista työllistettyjen nuorten lukumäärä	128	180	180	180	180
Työllistettyjen nuorten sijoittumis-%	60	50	50	50	50
Lukiokoulutus					
Opiskelijamäärä	2 250	2 250	2 250	2 250	2 250
Kurssit (kpl)	2 200	2 150	2 150	2 150	2 150
Kurssit/opiskelija (kpl)	0,98	0,96	0,96	0,96	0,96
Kirjasto- ja tietopalvelut					
Lainaajien lukumäärä	34 321	40 000	35 000	35 000	35 000
Lainaukset/asukas (kpl)	15,4	17,0	17,0	17,0	17,0
Verkkokäynnit/asukas (kpl)	5,6	5,5	5,6	5,6	5,6
Liikuntapalvelut					
Maauimalan kävijämäärä	50 392	46 000	46 000	46 000	46 000
Kivimaan uimahallin kävijämäärä	90 023	120 000	120 000	120 000	120 000
Saksalan uimahallin kävijämäärä	65 313	85 000	85 000	85 000	85 000
Lahden uimahallin kävijämäärä	75 603	115 000	115 000	115 000	115 000
Nastolan uimahallin kävijämäärä	44 071	60 000	60 000	60 000	60 000
Kaupunginmuseo					
Lausunnot (arkeologia ja rakennustutkimus, muut)	534	320	530	580	580
Hankitut taideteokset (ostot ja lahjoitukset)	104	60	100	60	60
Kuvanvälitys, määrä	226	100	150	150	150
Enintään 18-vuotiaiden asiakkaiden lukumäärä	17 600	13 000	19 000	21 000	20 000
Kaupunginorkesteri					
Julkiset konsertit	43	80	80	80	80
Kuulijoiden lukumäärä em. konserteissa	20 133	53 000	53 000	53 000	53 000
Muut esiintymiset (tilaus- ja pienesiintymiset, ulkomaan konsertit)	73	65	65	65	65
Kuulijoiden lukumäärä yhteensä	40 768	58 000	58 000	58 000	58 000
Kaupunginteatteri					
Näytännöt (kpl)	209	250	250	250	250
Ensi-illat (kpl)	7	7	7	7	7
Katsojamäärä	41 515	71 000	71 000	71 000	71 000
Lasten ja nuorten näytännöt (kpl)	51	70	70	70	70
Yleisötyön tilaisuudet (ei esitys) (kpl)	242	100	100	100	100
Oma tulorahoitus / katsoja (€)	26,03	25,00	27,00	27,00	27,00

Kaupunkiympäristön palvelualue	TP 2022	TA 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Kaupunkitekniikka					
Kadut (km)	687	689	689	692	695
Erilliset kevyen liikenteen väylät (km)	162	162	162	164	167
Hoidetut puistot ja viheralueet (ha)	672	711	715	718	730
Leikkipuistot ja leikkialueet (kpl)	156	158	156	154	152
Katupuut (kpl)	10 192	9 458	10 200	10 240	10 300
Venepaikat (kpl)	2 206	2 151	2 206	2 206	2 206
Kaupunkisuunnittelu					
Kaupungin asemakaavoitettu alue yhteensä (ha)	9 708	9 750	9 808	9 838	9 868
Asemakaavoitettu asumisen k-ala/v	58 100	80 000	50 000	50 000	50 000
Kaupungin maanomistus yht. (ha)	13 170	13 040	13 270	13 320	13 370
Maanostot (ha/v)	121	50	50	50	50
Maanvuokrasopimukset yhteensä (kpl)	5 213	5 325	5 375	5 425	5 475
Tonttien luovutus (kpl/v)	79	70	70	80	90
Rekisteröidyt kiinteistöt (kpl/v)	390	400	400	350	300
Rakennuspaalutukset (kpl/v)	291	270	200	225	250
Asuntotoimen hallinnoimat vuokra-asunnot (kpl)	10	10	9	8	7
Rakennus- ja ympäristövalvonta					
Käsitellyt rakennusluvut (kpl)	995	1 000	1 000	1 000	1 000
Valmistuneet rakennukset (kpl)	343	350	350	350	350
Valvottavat rakennuskohteet (kpl)	832	900	900	800	800
Suoritettavat katselmukset (kpl)	1 657	1 600	1 600	1 500	1 500
Käsiteltävät erityissuunnitelmat (kpl)	14 000	14 000	14 000	25 000	25 000
Elintarvikevalvontakohteet (kpl)	1 055	1 050	1 050	1 050	1 050
Elintarviketarkastukset (kpl)	348	400	420	420	420
Elintarvikelain mukaiset ilmoitukset ja hakemukset (kpl)	121	130	130	130	130
Viranomaisnäytteet ja mittaukset (kpl)	260	300	300	300	300
Terveystieteiden valvontakohteet (kpl)	500	500	500	500	500
Terveystieteiden tarkastukset (kpl)	144	150	150	150	150
Terveystieteiden lain mukaiset ilmoitukset (kpl)	51	50	50	50	50
Tupakan ja nikotiininesteiden myyntilupahakemukset (kpl)	19	18	18	18	18
Nikotiinivalmisteiden myyntilupahakemukset (kpl)	4	16	16	16	16
Eläinsuojelutarkastukset (kpl)	156	200	200	200	200
Eläinlääkärikäynnit virka-aikana (kpl)	2 861	4 000	4 000	4 000	4 000
Eläinlääkärikäynnit päivystysaikana (kpl)	289	267	267	267	267
Ympäristönsuojelulain mukaiset lupa-, ilmoitus- ja rekisteröintikohteet (kpl)	108	107	110	110	110
Valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset (kpl)	87	140	140	140	140
Luonnonsuojelulla suojellut alueet (ha)	1 007	1 250	1 200	1 478	1 610
Metsät (ha)	6 922	6 944	6 944	6 944	6 944
Käsitellyt jätemaksumuistutukset (kpl)	56	300	50	300	300
Jätehuoltomääräyksistä poikkeamiset (kpl)	184	100	190	190	500
Jätehuoltomääräysten mukaiset ilmoitukset (kpl)	15 828	3 000	8 000	2 000	2 000

Lahti